

Onsdagen den 6 mars

Kl. 10.00

Onsdagen den
6 mars 1974

*Meddelande
ang. grund-
lagsreformen*

§ 1 Minnesord över avliden ledamot av kammaren

Herr TALMANNEN yttrade:

I dag på morgonen nåddes vi av budet att vår riksdagskamrat John Eriksson i Bäckmora avlidit.

John Eriksson invaldes i riksdagen år 1957 och var under hela sin riksdagstid verksam inom de utskott som handlagt skattefrågor. Med sin kristna och ideella livssyn kom han att i stor utsträckning intressera sig även för riksdagsärenden av religiös och etisk natur. I sitt hemlän innehade John Eriksson många förtroendeuppdrag såväl inom det parti han tillhörde som i det kommunala livet.

Rättrådighet och plikttröhet präglade John Erikssons livsgärning. Genom sitt vänliga, försynta och humoristiska sätt vann han sina kamraters aktning och tillgivenhet. Hans tappra strävan att även under sjukdomstiden fullgöra anförtrodda arbetsuppgifter väckte beundran.

Vi lyser frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2 Meddelande ang. grundlagsreformen

Herr talmannen meddelade, att Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat en skrivelse nr 36 angående förordnande av statsrådsledamot att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående grundlagsreformen. Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, att Kungl. Maj:t förordnat herr justitieministern att i riksdagen uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav överlämnade herr talmannen ordet till herr justitieministern *Geijer*, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen av den 28 februari 1974 angående grundlagsreformen, så lydande:

I skrivelse den 27 februari 1974, nr 19, har riksdagen anmält, att riksdagen slutligt antagit följande förslag, som 1973 års riksdag antagit såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, nämligen

- 1) med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:90 förslag till regeringsform,
- 2) med anledning av samma proposition förslag till riksdagsordning,
- 3) med bifall till samma proposition förslag till ändring i successionsordningen,
- 4) med bifall till samma proposition förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen.

Kungl. Maj:t vill härmed ge riksdagen till känna, att Kungl. Maj:t denna dag gillat och antagit förslagen till regeringsform och riksdagsordning.

Kungl. Maj:t vill vidare meddela riksdagen, att Kungl. Maj:t denna dag låtit genom allmänna kungörelser utfärda ny regeringsform, ny riksdagsordning samt de förenämnda beslutade ändringarna i successionsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Uppläsningen åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 3 Fyllnadsval till utskott

Företogs val av en suppleant i utbildningsutskottet.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Det på föredragningslistan upptagna valet är föranlett av önskemålet om att under fru Laags sjukledighet bereda hennes ersättare plats i utbildningsutskottet.

För valet har valberedningen enhälligt godkänt en gemensam lista av det utseende som framgår av till kammarens ledamöter utdelad promemoria.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att få överlämna denna lista till herr talmannen.

Den för valet avlämnade listan med partibeteckningen "Den gemensamma listan" upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varigenom till suppleant i utbildningsutskottet utsågs herr Forslund (s).

§ 4 Justerades protokollet för den 26 februari.

§ 5 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Jag ber härmed om kammarens tillstånd att få tjänstledigt under tiden 23 april–31 maj för studier och studieresa avseende en bok om datateknikens sociala effekter.

Stockholm den 12 februari 1974

Kerstin Anér

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att herr *Wikström* från och med den 23 april skulle inträda som ersättare för fru Anér under hennes ledighet från riksdagsmannaupdraget.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 43 och 44.

§ 7 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 13 med anledning av till utskottet hänvisade framställningar i propositionen 1974:1 om anslag för budgetåret 1974/75 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårnaden om
barn utom
äktenskap*

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 8 Vårnaden om barn utom äktenskap

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 1 i anledning av motion angående vårnaden om barn utom äktenskap.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:200 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen för sin del beslutade om sådan ändring av 6 kap. 12 § föräldrabalken att lagrummet skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att samboende ogifta föräldrar skulle kunna genom ett anmälningsförfarande få den rättsliga vårnaden om sina barn gemensamt.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:200.

Reservation hade avgivits av herrar Sjöholm (fp) och Israelsson (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:200 för sin del skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i föräldrabalken, innebärande bl. a. att samboende ogifta föräldrar och fränskilda föräldrar som återupptagit samlevnaden skulle kunna få möjlighet att gemensamt handha den rättsliga vårnaden om sina barn.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vart fjärde barn föds numera utom äktenskap. Antalet ogifta samlevande har ökat starkt och kan väntas fortsätta att stiga. Sociala värderingar hos den unga generationen utgör grunden. Den tid är alltså förbi då lagen kunde betrakta ogifta samlevande och deras barn som något irrelevant eller marginellt, som stod utanför den vanliga samlevnadslagstiftningen. Praktik och nödvändighet ställer i dag sina tungt vägande krav på normalisering av de ogiftas rättsliga föräldraroller.

Mot bakgrund av denna tidens utveckling är lagutskottets betänkande nr 1 år 1974 synnerligen märkligt - förmodligen ett av de märkligare aktstycken som lämnat riksdagens tryckeri. Och det kan väl tyvärr inte vara annat mot bakgrund av den helt absurda situation som nu råder på detta rättsområde.

Familjerätsreformen i våras skapade formell rättslig likställdhet mellan ogifta föräldrar, så snart de separerade. Men man bevarade den rättsliga olikheten så länge föräldrarna sammanbodde. Det är en märklig logik. En ogift förälder kan nekas en rättslig position i förhållande till sina barn, så länge vederbörande sammanbor med andra föräldern. Men så snart man separerar uppnår man den jämlikhet man förut vägrats. Så länge

gemenskapen varar, kan man aldrig uppnå rättslig sanktion på det gemensamma ansvaret. Men när man bryter gemenskapen upphör den rättsliga olikheten, och man kan i fullt mått utöva den roll man förut var diskvalificerad för, dvs. så länge man lever som gift blir man betraktad som skild. När man skiljer sig blir man rättsligt bedömd som om man var gift. Tror någon, allvarligt talat, att sådana juridiska och praktiska anomalier är möjliga att i längden upprätthålla, och tycker utskottet – som ju krampaktigt söker försvara det hela – att dessa smått komiska inkonsekvenser skapar någon respekt för lagen?

Vidare kan ogifta föräldrar enligt gällande rätt överföra vårnaden av ett barn från ena till andra föräldern. Man kan alltså i princip låta ett barn byta vårdnadshavare, t. o. m. upprepade gånger, utan att domstolen normalt kan motsätta sig detta. Man har frihet att förfoga över barnets rättsliga position efter eget skön. Men man saknar möjlighet att ge barnet den rättsliga anknytning till både far och mor vilken svarar mot samlevnadssituationens faktiska form och behov. Om en ogift mor har den kloka tanken att ge barnets far del i den rättsliga vårnaden, kan det ske bara till priset av att hon själv gör sig kvitt sin rättsliga anknytning till barnet. Är det rimligt? Är det mänskligt? Är det praktiskt och förnuftigt? Uppenbarligen inte.

Motionen i det här ärendet föreslår att dessa rättsliga anomalier avskaffas. Ogifta föräldrar kan enligt motionen båda bli vårdnadshavare, om de ansöker härom hos rätten. Utskottet har i betänkandet i en detalj felaktigt refererat motionen. Det är inget anmälningsförfarande i stil med familjelagssakkunnigas förslag i fjol som föreslås i motionen. Man måste gå till rätten. Rätten får då viss kontroll och kan vägra arrangemanget, om det uppenbart strider mot barnets bästa. En sådan garanti borde ha varit tillräcklig för att utskottet skulle kunna acceptera ett försök till lagreform.

Lika egenartade som gällande rätt är utskottets motiveringar för avstyrkande. Det är motiveringar som helt strider mot varandra. På s. 7 säger man att barnets bästa kräver att man behåller nuvarande ordning. Barnets bästa bör vara det avgörande. Men på nästa sida förklarar man att om gemensam vårdnad blir ett mer allmänt önskemål, bör frågan omprövas. Först hävdar man barnets bästa, sedan säger man att föräldraopinionen bör ges företräde framför barnets bästa, så snart den blivit tillräckligt stark. Det som är huvudmotivet på s. 7 förvandlas till en bisak redan på s. 8. En ytterst förvirrande ordning i utskottets tänkande!

Och ytterligare: På s. 7 säger man att motivet för avstyrkande är barnets bästa. Men överst på s. 8 säger man att en avsikt med den gällande lagstiftningen är att öka äktenskapsfrekvensen. Det vill säga: Medan man officiellt håller upp barnets bästa som ledstjärna, kryper den verkliga sanningen fram genom att man säger sig vilja öka äktenskapsfrekvensen. Genom att diskriminera de ogifta vill man pressa dem till att i ökad utsträckning gifta sig. Om nu detta är huvudmotivet, varför påstår man då att huvudmotivet är barnets bästa? Och hur har utskottet kunnat skriva de beklämmande orden i de tre första raderna på s. 8 om "äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning"? Vill man alltså säga att ogifta föräldrars samlevnad är

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårdnaden om
barn utom
äktenskap*

något mindre naturligt och mindre normalt? Och vill man göra gällande att ett sådant sätt att betrakta ogifta föräldrars gemenskap är till deras barns bästa? Jag ställer frågan till utskottets talesman: Vad är det för en 1800-talsbockfot som här sticker fram? Är det inte på tiden att vi i officiella dokument slipper se sådana skuggor av det synsätt som en gång nedklassade en ogift mor och betecknade hennes barn som oäkta? Eller vill man gynna äktenskapet genom att frambesvärja dessa spöken ur det förflutna? Och till den socialdemokratiska delen av utskottet, inklusive fruarna Åsbrink och Nilsson i Sunne, vill jag ställa frågan: Hur har ni kunnat skriva under sådana djupt reaktionära formuleringar? Hur kan sådant framföras i nådens år 1974?

Sedan uppkommer frågan om vad som reellt sett i sådana här fall är barnets bästa. Utskottet är medvetet om att barnet inte vinner på föräldrarnas rättsliga olikhet. Man erkänner det på s. 7 i mittstycket. Men man tror sig veta att denna olikhet saknar betydelse för familjegemenskapen så länge gemenskapen praktiskt äger bestånd.

Den skrivningen visar enligt min mening att utskottsledamöterna nog i stort sett saknar egen erfarenhet av att leva och ha barn i en icke legaliserad gemenskap. De hör ju alla till en generation som vanligen har mycket liten erfarenhet av sådana ting, och troligen är det därför de inte vill uppfatta problemet. Annars är det uppenbart att det medför både praktiska olägenheter och störningar av gemenskapen att man har rättslig olikhet mellan föräldrarna. Det betyder att den ena föräldern aldrig kan rättsligt företräda barnet, aldrig uppträda som dess målsman, aldrig underteckna dokument med rättsverkan, aldrig på barnets vägnar träda i relation till myndigheter. Det betyder också ett moment av störningsrisk föräldrarna emellan. Har båda samma rätt, är det ett motiv att bilägga eventuella tvister om uppfostran. Har bara den ena rätten, är det alltid en viss frestelse att missbruka den, detta till förfång för den andra föräldern och för balansen i den familjesociologiska miljön. Att ett barn skall behöva uppleva att den ena föräldern inte av utomstående accepteras som rättslig far eller mor kan verkligen inte vara något som är till barnets bästa. Tvärtom måste det ge upphov till mycken undran och förvirring hos ett barn att möta sådana samhälleliga attityder. Utskottet tror väl ändå inte att det är till barnets bästa att föräldrarna av omvärlden behandlas rättsligt olika? Om den förälder som inte har vårdnaden vägras att i praktiska situationer företräda barnet, så observeras detta givetvis av barnet. Barnet frågar sig kanske varför mor eller far inte betraktas som mor eller far utan bara som någon som är inneboende hos andra föräldern utan rätt att företräda barnet. Är detta till barnets bästa? Uppenbarligen inte. Det är alldeles tvärtom.

Sedan upprepar utskottet den gamla invändningen att gemensam vårdnad för ogifta skapar problem vid separation. Domstolen har då ingen automatisk kontroll över läget i vårdnadsfrågan. Det är i princip riktigt, men invändningen saknar praktisk relevans. Två fall kan tänkas inträffa i en sådan situation. Antingen vill föräldrarna frivilligt behålla gemensam vårdnad trots separationen, och i så fall behöver samhället inte bekymra sig så länge arrangemanget fungerar. Eller också uppfattar ena föräldern det som en olägenhet, och då inger givetvis vederbörande

ansökan till domstolen. Det sistnämnda kommer att bli det normala. Det finns nämligen alltid mycket starka motiv för den som vid separationen har fått den faktiska vårdnaden att bli ensam även om den rättsliga. Frågan om underhållsbidrag eller allmänna sociala förmåner gör vederbörande förälder praktiskt taget nödsakad att ansöka om att bli ensam rättslig vårdnadshavare. Rätten får då avgöra precis som i fråga om gifta föräldrar som separerat. Om föräldrarna alltså inte alldeles speciellt önskar behålla gemensam vårdnad, kan man räkna med att överföringen till den ena i praktiken kommer att ske automatiskt.

Gemensam vårdnad för ogifta ger barnet större trygghet. Det gäller både så länge familjen hålles samman och ifall t. ex. den ena föräldern dör. Det är tryggare för barnet att i sådant fall ha en andra vårdnadshavare än att den efterlevande icke vårdnadshavande föräldern skall behöva ansöka om vårdnaden och vänta på att ansökan behandlas i rätten. Det är orätt mot ett barn vars vårdnadshavare dör, att det skall behöva uppleva ett flytande och ovisst rättstillstånd i ett läge där det redan drabbats av ena föräldrarnas död. Denna ordning, som utskottet försvarar, strider enligt min mening grovt mot barnets bästa. Obalansen mellan ogifta föräldrar strider över huvud mot barnets bästa. Den olika behandlingen av föräldrar på grund av deras civilstånd strider mot såväl föräldrarnas som barnets bästa.

För att gynna det legala äktenskapet framför samvetsäktenskapet kan man naturligtvis, som utskottet, prisge barnets bästa. Man kan säga att ändamålet helgar medlen. Men barnets verkliga bästa kräver att man inser att sådana manövrer inte hör hemma i vår tid. Tiden har i stället kommit att ge de ogifta samlevande samma rättsförhållanden och samma trygghet som de gifta. Allt annat är antingen bristande logik eller gengångare från den mörka tid då man delade föräldrar och barn i äkta och oäkta.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! I lagutskottets föreliggande betänkande nr 1 behandlas en motion från vpk. Motionären har nu synnerligen drastiskt uttryckt sina motiveringar för motionen och i det sammanhanget ställt några frågor till utskottet. Vi blev beskyllda för att vara 1800-talsmässigt reaktionära, och en hel del andra ting pådyvlades oss, bl. a. att vi icke skulle ha tagit hänsyn till barnens bästa.

Jag måste säga till Jörn Svensson att det är ganska orimligt att komma med sådana påståenden. Tvärtom har utskottet allvarligt övervägt den här frågan både i fjol och i år i samband med behandlingen av hithörande problem. Vid fjolårets behandling hade vi att ta hänsyn till den föreliggande utredningen, som just i den här detaljen hade föreslagit ungefär det som man i vpk-motionen nu vill ha genomfört. Vi kunde då konstatera att remissutfallet var ganska varierande när det gällde detta utredningsförslag och att det föredragande statsrådet slulligen hade stannat för att inte föreslå en ändring i fråga om vårdnaden av barn i vad Jörn Svensson kallade för samvetsäktenskap.

Vid fjolårets grundliga diskussion av frågan utnyttjade utskottet möjligheterna att göra en positiv skrivning för att till dels tillmötesgå de

då föreliggande motionskraven. Jag tror att det förhållandet att en del av fjolårets motionärer inte återkommit i år får ses som ett bevis för att man på den kanten huvudsakligast var tillfreds med det lagförslag som genomfördes och som trädde i kraft den 1 januari 1974. Att nu i ett sammanhang på nytt ta upp frågan och omedelbart, innan lagen har hunnit tillämpas i mer än ett par månader, besluta om förändringar anser vi i utskottet inte vara ett riktigt förfarande.

Jag vill emellertid påpeka att såväl i fjol som i år har vi i utskottsskrivningen framhållit – och jag hoppas att detta också blir riksdagens beslut – att skulle det ”visa sig att det framträder ett mer allmänt önskemål om gemensam vårdnad för samboende ogifta föräldrar, bör frågan härom – – tas upp till förnyad prövning”. Vidare skriver vi: ”Utskottet vill därför ånyo understryka vad utskottet föregående år uttalade, nämligen att utskottet med hänsyn till vårdnadsfrågornas vikt förutsätter att utvecklingen på området följs med uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts sida.”

Jag tror att utskottets socialdemokratiska ledamöter, som här fick vissa frågor från Jörn Svensson, kan tala för sig själva. Låt mig bara understryka att vi, med undantag av reservanterna, har varit fullständigt eniga om att låta prövningen av ärendet bli beroende av den uppmärksamhet som Kungl. Maj:t förutsätts ha riktad på frågornas vidare utveckling.

Mot bakgrund av vad jag sålunda sagt förefaller det egentligen ganska onödigt att ytterligare upprepa de i fjol framförda synpunkterna som ligger till grund för utskottets betänkande. Men när Jörn Svensson ifrågasatte om utskottet har haft barnens bästa såsom riktpunkt för sitt ställningstagande vill jag enträget vädja till kammaren att bedöma det ena i förhållande till det andra. Det är å ena sidan utskottets påstående att vi verkligen har haft barnens bästa som riktpunkt för vårt ställningstagande och å andra sidan motionärens uppfattning att vi inte skulle ha haft det. Något tvivel torde inte råda om att det i detta fall kan bli en påfrestning för barnet, som kan komma i vissa svårigheter. Det gäller, som Jörn Svensson också erkände, förhållandena i samband med underhållsbidrag, bidragsförskott och liknande. Dessutom är det ju så att vid en separation från ett samboende, som inte innefattar äktenskap, bestäms inte utan parternas egen medverkan hur den framtida vårdnaden skall utformas.

Jörn Svensson hade hittat, sade han, det egentliga motivet till att vi i utskottet har förordat att den ordning som fastställdes i fjol skall fortsätta att gälla, nämligen att vi den vägen skulle på något sätt tvinga fram äktenskap. Det är inte alls på det sättet. Men å andra sidan är det nog en allmän uppfattning, inte bara i riksdagens lagutskott utan i mycket vida kretsar, att de ändringar som vidtogs i fjol när det gällde att skapa enklare former vid äktenskaps ingående och upplösning leder till att den nuvarande trenden – som är ostridig – till en minskning av antalet ingångna äktenskap kommer att förbytas i en ökning. Det råder inget tvivel om att barnets och i många fall även kvinnans rätt bättre tillgodoses i ett samboendeförhållande av äktenskaplig innebörd. Men det betyder inte någon värdering av den ena eller den andra formen. Och jag tror inte att vare sig lagutskottets ordförande eller de ledamöter som

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårnaden om
barn utom
äktenskap*

företräder majoriteten i detta fall kan anklagas för att ha 1800-talsmäs-siga synpunkter på denna fråga. Vi är helt införstådda med att det är människornas egen bedömning som skall vara avgörande för om de vill ingå ett äktenskap eller om de vill sammanbo utan att ingå äktenskap. Vi har inga sådana värderingar, moraliska eller andra, som Jörn Svensson antydde.

När vi däremot säger att äktenskapet är till barnets bästa, så menar vi allvar. Dessutom har vi förutsatt att en omprövning kan komma att göras när erfarenhet har vunnits av det nuvarande systemet, och därför anser vi att det finns anledning vänta litet och se den vidare utvecklingen på detta område.

Herr talman! Utan att närmare gå in på utskottets motiveringar, som sammanfaller med motiven från i fjol, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Detta senaste inlägg gjorde inte debatten klarare. Herr Svanström sade att vi först måste vinna erfarenhet av den nuvarande ordningen för ogifta föräldrar, men den har ju alltid ägt bestånd i modern tid. Den erfarenheten är alltså mycket lång, och därför måste vi kunna bygga på den.

Herr Svanström är en smula moraliskt uppbragt över att jag ifrågasätter huruvida man verkligen har tänkt på barnets bästa, och han ber att jag i det fallet skall tro honom på hans ord. Men jag vill inte tro någon på hans ord, utan jag vill ställa en fråga rörande det materiella innehållet i begreppet barnets bästa i sådana här fall. Jag frågar därför åter utskottets talesman: Är det till barnets bästa att vi har denna bristande rättsliga balans, som obestridligen också kastar en skugga över balansen i det familjesociologiska sammanhanget och över familjegemenskapen? Och är det till barnets bästa att det kan uppstå en flytande rättslig situation om den ena föräldern dör, nämligen den som har den rättsliga vårnaden? Är det en fördelaktig situation för barnet? Och är det särskilt troligt att det skulle bli till nackdel för barnet att ogifta föräldrar separerar, när det finns så oerhört starka och påtagliga motiv för den som har den faktiska vårnaden att söka bli ensam om den rättsliga? Jag tänker här exempelvis på underhållsbidraget och på de sociala förmånerna. Om en förälder vill bli ensam om den rättsliga vårnaden och åtnjuta de förmåner som sammanhänger med den, så är det fullständigt orimligt att tänka sig att vederbörande skulle avstå från eller dröja med att gå till rätten och begära att bli ensam vårdnadshavare och lösa frågan på det sättet – för så vitt den inte har lösts genom överenskommelse mellan föräldrarna, ty då är ju saken klar.

Eftersom det alltjämt är oklart vad det egentligen är för motiv som vägleder utskottet vill jag än en gång fråga herr Svanström: Vad är det verkliga motivet för den diskriminering av de ogifta föräldrarna som man här vill åstadkomma? Man anför ju som ett argument för den nuvarande ordningen att man vill gynna de legala äktenskapen framför samvetsäktenskapen. Det är den naturliga och normala familjen för flertalet människor, sade herr Svanström. Vad som är naturligt och

normalt i det fallet får herr Svanström faktiskt förklara för mig, om det nu finns några samlevnadsformer som är mindre naturliga och mindre normala, eller vad det är han egentligen menar. Är det denna önskan att gynna äktenskapet som är huvudmotivet eller är det barnets bästa? Om huvudmotivet är barnets bästa, hur kan man då tillåta den bristande rättsliga och familjesociologiska balans som uppstår i samvetsäktenskap?

Jag har inte fått svar på mina frågor, och herr Svanströms vaga uttalanden har inte övertygat mig. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr SVANSTRÖM (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade aldrig vågat hoppas att herr Jörn Svensson skulle vara tillfreds med mina stillsamma förklaringar. Med sin avancerade taleteknik, som jag inte kan nå upp till, har han nu upprepat sina frågor och påstår att han inte har fått något svar. Han efterlyser det materiella innehållet i stället för allmänna värderingar.

Vi hävdar att barnet i dessa sammanhang självfallet gynnas mest av att samlevnaden fortsätter, vare sig det sker i äktenskaplig form eller genom vanligt sammanboende. Så länge det råder ett normalt och gott förhållande i familjen, är denna familjeenhet utan tvivel till barnets bästa. Det vi diskuterar nu är de förhållanden som inträder om föräldrarna till äventyrs skulle separera. Det torde inte råda något tvivel om att den äktenskapliga formen vid en upplösning av förhållandet bättre gagnar barnet och barnets bästa. Vi är rädda för att barnets villkor i detta sammanhang kan försämrats om man genomför en gemensam vårdnad som inte efter familjens upplösning regleras annat än efter anmälan, varvid vederbörande själva förutsätts ta initiativet för att bestämma vem av föräldrarna som skall ha vårdnaden av barnet. Jag är inte övertygad om att motionärerna kan tro och hoppas att det regelmässigt kommer att ske en reglering av dessa förhållanden. Så länge det är som det nu är finns det regler för bestämmande av vårdnadsansvaret.

Jag tycker inte att man av majoritetens skrivning i lagutskottets betänkande nr 1 kan få uppfattningen att vi vill diskriminera den här sammanboendeformen, vilket herr Jörn Svensson nu ett par gånger påstått. Jag vägrar att erkänna det. Jag vidhåller således mitt förut framförda yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ställa ytterligare två korta frågor.

Tror herr Svanström på allvar att det kan uppstå något verkligt problem med den rättsliga vårdnaden om barnen när ogifta föräldrar separerar? Tror herr Svanström verkligen att den som vill och har behov av att bli ensam om den rättsliga vårdnaden kommer att i månader eller i årtal avstå från underhållsbidrag och från de sociala förmåner som han eller hon skulle kunna åtnjuta som ensamstående, bara för att bibehålla en viss rättsordning, rättsordningen att den andra föräldern kvarstår som rättslig vårdnadshavare? Uppenbarligen inte. Han eller hon har alla motiv i världen att snabbt söka en ändring. Denna ringa invändning från herr Svanström och utskottsmajoriteten spelar i praktiken ingen roll.

Jag har inte påstått att ni vill diskriminera de ogifta sammanlevande. Jag är inte särskilt intresserad av vad ni *vill*. Jag är mera intresserad av vad ni faktiskt *gör*. Herr Svanström kan väl ändå inte förneka att det är en diskriminering att ha olika regler för gifta och ogifta när det gäller deras möjligheter att få rättslig anknytning till sina gemensamma barn. Den springande punkten, som herr Svanström undviker, är att man med den nuvarande ordningen avstår från att lämna det juridiska stödet till två ogifta föräldrar som vill hålla samman en gemenskap. Är det herr Svanström främmande att detta av familjesociologiska skäl kan vara skadligt för gemenskapen som helhet och för barnen? Jag anser att det är skadligt, och jag anser att det är en diskriminering. Därför bör den saken ändras.

Herr SVANSTRÖM (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är helt klart att herr Jörn Svensson kan ställa frågor och upprepa dem. Han ställer dem konkret och rejält. Det är inget fel med detta. Han undrar nu om jag' på allvar tror att det har någon betydelse att parterna själva måste vidta åtgärder för att få förhållandena reglerade vid en separation från ett samboende. Ja, jag tror att det kan medföra betydande förlängningar i de ställningstaganden som är nödvändiga för att reglera vårdnadsförhållandena, och jag tror att det är till avgjord nackdel för barnet.

Herr Jörn Svensson påstår vidare att han är ointresserad av vad jag tror eller av vad utskottet anser sig tro. Han är mer intresserad av det konkreta innehållet när det gäller diskriminering. Jag upprepar mitt påstående att vi inte avser att diskriminera sammanboende utan äktenskap i det här sammanhanget.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Vårdnadsfrågor skall lösas med utgångspunkt i barnets bästa. Det är en princip som alla bekänner sig till, även om man naturligtvis också vill ordna förhållandena så att hänsyn kan tas till andra faktorer. Men barnets bästa skall stå i första rummet.

Jag tror för min del att utskottsmajoriteten är i god tro när den säger att den nuvarande ordningen är till barnets bästa. Men tyvärr tror jag också att herr Jörn Svenssons beskrivning av problemen är ganska realistisk. I det växande antal familjer där föräldrarna inte är gifta, kan den nuvarande ordningen — att bara den ena av föräldrarna är vårdnadshavare — förorsaka just sådana svårigheter som han gav exempel på. Därför ansluter jag mig till förslagen om en ändring, så att föräldrar skall kunna få gemensam vårdnad även om de inte är gifta.

Det är visserligen sant, om man nu vill ta fasta på det positiva, att utskottsmajoriteten säger i betänkandet "att det principiellt sett måste anses innebära en vinning om relationerna mellan barnet och dess föräldrar i samma faktiska familjesituation också rättsligt blir överensstämmande, vare sig föräldrarna är gifta eller ej".

Utskottsmajoriteten framhåller vidare "att utskottets ställningstagande inte innebär att förslaget om gemensam vårdnad för samboende ogifta föräldrar definitivt bör avvisas som en möjlig lösning av vårdnads-

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårdnaden om
barn utom
äktenskap*

problemen". Det är bra att det förslaget inte avvisas definitivt, men det förhåller sig inte så – som utskottets ordförande förmodade – att de som motionerade förra året nu på något sätt skulle vara tillfreds med den lösning som beslutet innebar. Det framgår bl. a. av att det även då fanns en reservation, som samlade över 100 röster här i kammaren.

Den här frågan är tillräckligt utredd för att man skall kunna ta det steg som föreslås i reservationen och motionen. Det förslaget lades fram av familjelagssakkunniga, och det tillstyrktes av en rad viktiga remissinstanser – som inte är kända för någon oroväckande radikalism i övrigt. Det vore psykologiskt riktigt om man kunde ta detta steg nu, när ett stort antal barn lever i den här familjesituationen, och det vore praktiskt betydelsefullt.

Men enligt min uppfattning bör man kunna gå längre än som föreslås i reservationen. Det bör också vara möjligt för föräldrar som inte är samboende att ha gemensam vårdnad, om de önskar det och är överens om det. Det rör sig säkert inte om något särskilt stort antal fall. Men jag tror att det ändå är realistiskt att tänka sig både att föräldrar, som inte är gifta, på det sättet vill markera att de är beredda att ta ett gemensamt ansvar för barnen, även om de inte bor ihop, och att föräldrar i skilsmässofall fortfarande kan vilja ha samma relation till barnen på det rättsliga planet. Jag tror inte att det skulle leda till några problem. Så fort den situationen uppstår, att någon av föräldrarna vill vara ensam vårdnadshavare, kan denne begära att få bli det, såsom herr Svensson i Malmö har sagt. Då gör rätten en likadan bedömning med hänsyn till barnets bästa, som är garanterad då föräldrarna är gifta med varandra och skiljer sig. Jag tror därför inte att den ordningen skulle skapa svårigheter. Däremot skulle man kunna undvika att tvinga fram en kampsituation mellan föräldrar som vill lösa problemet i godo men som med den nuvarande ordningen måste ta ställning till vilken av de båda som skall vara rättslig vårdnadshavare.

Jag anser alltså att man borde kunna gå längre, men eftersom det i dag inte föreligger något utarbetat lagförslag, yrkar jag bifall till reservationen med folkpartiets utskottsledamot herr Sjöholm som första namn.

Jag vill påpeka att det förra året fanns en reservation i ärendet med även en socialdemokratisk ledamot som undertecknare. Att det inte är fallet i år sammanhänger väl med att utskottet har fått en ändrad sammansättning. Det finns kanske de som tycker att man kan vänta, eftersom frågan avgjordes förra året och en utredning arbetar med den. Men jag vill framhålla att eftersom frågan nu sannolikt kommer att gå till omröstning, är det angeläget för dem som vill ha en lösning efter de här linjerna att röstsiffrorna för reservationen inte blir alltför låga. Därför skulle jag vilja vädja till dem som tillhör andra partier än folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna och som känner sympati för denna tanke att inte se ärendet som en partifråga utan rösta på reservationen, så att frågan får en skjuts framåt.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Förra året tillhörde jag lagutskottet och deltog i en reservation mycket lik den som har fogats till lagutskottets betänkande

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårdnaden om
barn utom
äktenskap*

nr 1 i år. Då hade vi förhoppningen att den protest vi framförde skulle medföra att det under det år som nu har gått skulle åtminstone företas vissa undersökningar av hur de samboende ej gifta föräldrarna uppfattar sin situation i förhållande till barnen, eftersom det ju på det området tyvärr saknas en kartläggning.

Det har inte företagits någon sådan kartläggning, men utskottet säger i sin skrivning i år, att om det så småningom skulle framträda ett mer allmänt önskemål hos samboende ogifta föräldrar om att få gemensam vårdnad, torde den saken få tas upp till prövning på nytt. Nu har man inte frågat de samboende om deras mening, men jag tycker att man bör lägga märke till att då riksdagen förra året behandlade frågan röstade en tredjedel av ledamöterna för att saken borde omprövas och att utskottets uppfattning inte skulle stå oemotsagd.

Det talas i dessa sammanhang mycket om barnets bästa. Härmedagen såg jag en film som handlade om barns relationer till föräldrarna och kanske ännu mera om föräldrarnas relationer till barnen. I filmen förekom det en liten flicka som uttalade: Det borde inte bara finnas en föräldrarätt, utan det borde också finnas en föräldraplikt. Jag tyckte den lilla flickan hade så rätt: det finns verkligen en plikt för föräldrar att ta väl vård om sina barn. Men om föräldrarna tar sin föräldraplikt på allvar, tycker jag att de också bör ha en föräldrarätt.

Utskottet säger i sitt betänkande att så länge förhållandet mellan föräldrarna är gott skall man inte bry sig om det formella.

Jag vill protestera mot att man med sanktioner i form av rättsförluster för den ena eller andra av föräldrarna vill försöka påverka föräldrar att ingå äktenskap för att öka äktenskapsfrekvensen och för att på något sätt upprätthålla äktenskapets renommé. Jag tror inte att man upprätthåller äktenskapets renommé med sådana formella juridiska knep.

Utskottet påstår också att samlevnad utom äktenskap måste ses som en mindre stabil familjebildning än samlevnad i äktenskap. Det vet vi ytterst litet om, och därför är det farligt att uttala något sådant. Däremot vet vi att en hel del av äktenskapen upplöses innan de blir tio år gamla.

Vi är en del socialdemokrater som fortfarande anser att familjerättskommitténs majoritet handlade riktigt när den föreslog en rätt till gemensam vårdnad om barn utom äktenskapet för samboende föräldrar efter viss anmälan från föräldrarnas sida. Därför vill jag yrka bifall till den reservation som är fogad till lagutskottets betänkande nr 1.

I detta anförande instämde fru Theorin, fru Bergander och fru Håvik, herrar Bergqvist, Sörenson och Johansson i Åmål, fru Radesjö och fru Frändås, herrar Gösta Gustafsson i Göteborg, Jansson och Häll, fru Andersson i Kumla och fru Hjalmarsson, herr Pettersson i Helsingborg samt fru Ohlin, fru Hansson och fröken Engman (samtliga s).

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! I samband med den nya lagen om familjerätt motionerade jag tillsammans med nuvarande statsråden Lena Hjelm-Wallén och Bertil Zachrisson vid fjolårets riksdag om rätt till gemensam vårdnad av barn för föräldrar som inte är gifta med varandra. Herr Romanus kom

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårdnaden om
barn utom
äktenskap*

också med en liknande motion vid det tillfället.

Det var inte min avsikt att gå upp i denna debatt, men jag har – direkt eller indirekt -- blivit uppmanad av herr Svanström, som har dragit slutsatsen att vi som då motionerade och som sitter med i familjelagssakkunnigas fortsatta behandling av den kommande definitiva familjerätten är belåtna med utgången av förra årets riksdagsbeslut. Jag tycker att det är på sin plats att jag mycket klart säger ifrån att jag är icke belåten.

Det finns en åsikt i lagutskottets betänkande nr 1 som jag delar, nämligen den att det ställningstagande som majoriteten gör icke får anses vara definitivt. Utvecklingen kan medföra, säger utskottet, att ställningstagandet får bli ett annat. Det är också den enda åsikt i majoritetens skrivning som överensstämmer med min uppfattning.

Vi har andra vägar än att motionera för att slutgiltigt få denna fråga löst: det kan tillsättas mindre utredningar, familjelagssakkunniga arbetar vidare etc. Jag hade hoppats att på den vägen så småningom få frågan löst. Nu är vi emellertid i den situationen att det finns en motion och en reservation till lagutskottets betänkande som går i precis samma riktning som reservationen vid fjolårets riksdagsbehandling och som för övrigt helt överensstämmer med majoritetens uppfattning i det kommittébetänkande som lades fram från familjelagssakkunniga.

Jag har mer och mer blivit övertygad om att detta egentligen är en strid om påvens skägg. Jag tycker att man helt kort och klart kan uttrycka det så att när föräldrar är överens är det inget problem – när föräldrar inte är överens uppstår problemen. Det gäller vare sig föräldrarna är gifta med varandra eller inte.

Uttalandet på s. 7 i betänkandet "att det principiellt sett måste anses innebära en vinning om relationerna mellan barnet och dess föräldrar i samma faktiska familjesituation också rättsligt blir överensstämmande, vare sig föräldrarna är gifta eller ej" uttrycker en av grundprinciperna för vårt arbete på en ny familjerätt: barnen skall vara jämställda oavsett den rättsliga relationen mellan föräldrarna. Därför är situationen inte så svår att komma till rätta med, vare sig föräldrarna separerar eller inte. Skulle föräldrarna vara oense eller skulle den förälder som övertagit den faktiska vårdnaden finna fortsatt samvårdnad opraktisk, kan man utgå från att ansökan om ändring kommer att inlämnas.

Jag tror därför att utskottsmajoriteten alltför mycket krånglat till det hela när det gäller både de juridiska och de praktiska aspekterna. Jag har för min del icke ändrat åsikt – jag är inte belåten, herr Svanström. I föreliggande situation ber även jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till lagutskottets betänkande nr 1.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Först några ord till herr Jörn Svensson som vill göra gällande att utskottsmajoriteten diskriminerar den samlevnad som inte har äktenskapets form. I det fallet ber jag bara att få hänvisa till vad utskottet skriver: "Såsom utskottet i olika sammanhang framhållit, måste man dock räkna med att det även i fortsättningen kommer att finnas män och kvinnor som inte vill ge sin samlevnad äktenskapets form." Jag tror att den som noga vill läsa utskottets betänkande skall inse att även

Onsdagen den
6 mars 1974

*Vårnaden om
barn utom
äktenskap*

utskottsmajoriteten har en vilja att acceptera en annan samlevnadsform. Det finns också en vilja hos utskottsmajoriteten att acceptera den gemensamma vårdnadens princip.

Vad vi kanske hesiterat inför är de praktiska konsekvenser som uppstår när samlevnaden bryts. Jag tror man vågar påstå att även majoriteten inom familjelagssakkunniga, som förordade en gemensam vårdnad av barnen också när äktenskap föreligger, hyste en viss tveksamhet. Utredningen skriver nämligen i sitt betänkande att vårdnadsfrågan väl i de flesta fall kommer att kunna lösas vid en separation. Vi kanske har dragit litet längre gående konsekvenser av vad utredningsmajoriteten tydligen var inne på, nämligen att vårdnadsfrågan inte vid alla tillfällen kommer att kunna lösas tillfredsställande vid en separation mellan två personer som sammanlevt utan att vara gifta. Vi har lagt större vikt vid de praktiska konsekvenserna än vad familjelagssakkunniga och nu reservanterna gjort.

Sedan vill jag säga att jag inte tror att de som förra året röstade för reservationen och de som då hade motionerat har ändrat uppfattning och att de skulle vara nöjda med de förhållanden som råder. De har nog sett saken ungefär som utskottsmajoriteten; vi har inte velat motionera i år, eftersom vi förutsätter att denna fråga kommer att få en bättre och mer praktisk lösning i familjelagssakkunnigas nästa betänkande.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fästa uppmärksamheten på en enda sak. Av det som herr Hammarberg sade kan man få intrycket att här står å ena sidan utskottsmajoriteten, som diskuterar de praktiska konsekvenserna, och å andra sidan reservanterna, som ser frågan mera ideologiskt och – kanske underförstått – litet verklighetsfrämmande. Så är det inte. Oavsett vilken väg man väljer, blir det praktiska konsekvenser.

Jag kan bara hänvisa till vad herr Svensson i Malmö framhöll i sitt första inlägg. Han skildrade just den praktiska situationen i en familj, där den ena av föräldrarna är ensam vårdnadshavare, när barnet skall ha med sig ett intyg till skolan. Om den förälder som får skriva under är sjuk eller bortrest, kan inte den andra föräldern utöva ett fullvärdigt föräldraskap i relation till omgivningen, framför allt inte till skola, daghem och liknande. Just sådana praktiska konsekvenser, vilka också får psykologiska verkningar, gör det angeläget att få denna ändring till stånd snabbt.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Efter herr Hammarbergs lugna och sansade anförande nyss kanske man kan hoppas att den till synes något demonstrativa stämningen bland en del av socialdemokraterna har lagt sig. Fru Lundblads anförande åstadkom en mängd instämmanden, alla från socialdemokratiskt håll.

Vad som har hänt är ju faktiskt – om jag skall tvingas att beröra den saken – att vi förra året från den socialdemokratiska regeringen fick en proposition som antogs av riksdagen. De många som den gången röstade för reservationen säger sig nu inte ha ändrat uppfattning. Om jag antydde

detta, var det ett missförstånd. Eftersom inga motioner väcktes, trodde jag att man hade anpassat sig. Herr Hammarbergs förklaring förefaller rimligare, nämligen att man har anslutit sig till utskottets tanke att alltför kort tid gått sedan det förra beslutet fattades.

Beträffande fröken Mattson är det möjligt att jag missförstod även henne, men jag har också noterat att hon säger sig ha möjlighet att på andra vägar än motionsledes komma fram till ett yrkande. Jag är övertygad om att lagutskottet och Sveriges riksdag får tillfälle att pröva förslag som kan framföras den vägen. Vi menar att det nu har gått för kort tid sedan beslutet fattades. Om förslag framkommer via en eller annan utredning, tror jag att de efter ytterligare granskningar och överväganden i den ordning som brukar ske kan bli föremål för prövning.

Jag vill till sist understryka att utskottet, som här sagts av bl. a. herr Romanus, inte har definitivt motsatt sig denna ändring. Om vi håller detta i minnet, tror jag att vi med största tillförsikt kan gå till den kommande voteringen och där rösta på lagutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Sjöholm och Israelsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Sjöholm och Israelsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 191
Nej — 116
Avstår — 18

§ 9 Åtgärder för att undanröja ekonomisk diskriminering av äktenskapet

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 2 i anledning av motion om åtgärder för att undanröja ekonomisk diskriminering av äktenskapet.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:388 av herr Bohman m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla att en utredningen tillsattes med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:388.

Reservation hade avgivits av herr Winberg (m) och fru Lindquist (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:388 hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning tillsattes med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Till förevarande utskottsbetänkande har fru Lindquist och jag fogat en reservation, som jag skall beröra något. Bakgrunden till den är en partimotion från moderata samlingspartiet där det begärs en utredning med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer.

Utskottsmajoriteten har inte velat gå med på det här kravet. Både majoriteten och minoriteten hänvisar i det betänkande som vi nu behandlar till vad som anfördes vid behandlingen av propositionen om ändring i äktenskapslagstiftningen förra året. Frågan diskuterades ganska utförligt i kammaren vid det tillfället, och den hade också diskuterats med anledning av en interpellation av herr Burenstam Linder 1972. Jag kan därför, herr talman, fatta mig ganska kort nu.

Grundfrågan för ställningstagandet i dag till det krav som har rests i motionen och i reservationen är om man anser att det förekommer ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer. Gör man inte det, behövs det ingen utredning. Nu vet vi i alla fall att giftermålsfrekvensen under senare år har sjunkit mycket kraftigt. I lagutskottets betänkande nr 20 förra året fanns det några uppgifter om detta. 1966 ingicks det i vårt land 61 000 äktenskap. Det antalet hade 1971 sjunkit till 39 900 och 1972 till 38 500. Per tusen invånare var det mellan 1966 och 1971 en minskning av antalet giftermål varje år från 7,8 till 4,9. Någon motsvarighet till den minskningen kunde vi under samma tid inte konstatera i de övriga nordiska länderna. Det måste finnas någon speciell orsak till att minskningen sker hos oss och till att den har blivit så stor.

I förra årets proposition om äktenskapslagstiftningen uttalade förordrande statsrådet att det borde vara möjligt att bevara äktenskapet som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande flertalet människor. Lagutskottet har i år strukit under detta.

All erfarenhet visar att familjebildning inom äktenskapets ram är den mest stabila samlevnadsformen och den är, som herr Lidgard och jag framhöll i reservationen till förra årets betänkande, grundad på ett regelsystem som byggts genom århundraden för att skapa trygghet åt parterna.

Önsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

När nu antalet ingångna äktenskap minskar och vi samtidigt vill bygga på äktenskapet som normal samlevnadsform, bör man vidta åtgärder gentemot vad som orsakar nedgången, och det är – till inte ringa del, menar vi – utformningen av skatte- och sociallagstiftningen. De studiesociala stödsystemen är utformade så att de ger sämre möjligheter för personer gifta med varandra. De föreskriver behovsprövning av utgående belopp mot både egen och makes inkomst och förmögenhet. Det måste vara fel att reducering av studiesocialt stöd skall ske på grund av makes inkomst och förmögenhet. Vi har i skattelagstiftningen den s. k. faktiska sambeskattningen som i hög grad missgynnar gifta som arbetar i eget företag, jordbrukare, handlande och andra. Förmögenhet och s. k. B-inkomst beskattas olika beroende på civilstånd. Gifta pensionärer får lägre folkpension. Fler exempel skulle kunna nämnas.

Nu säger också utskottsmajoriteten att social- och skattelagstiftningen är så utformad att i vissa situationer äktenskapet får stå tillbaka för annan samlevnadsform, och med det måste väl förstås att gifta personers ekonomiska ställning försämras i förhållande till om de inte hade varit gifta. Utskottsmajoriteten säger samtidigt att man på både social- och skattelagstiftningens område bör eftersträva bestämmelser som har sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform.

Borde då inte konsekvensen av det resonemanget vara att åtgärder vidtas för att undanröja de ekonomiska nackdelar äktenskapet här kan innebära? Jo, herr talman, det menar i varje fall fru Lindquist och jag, och vi menar i likhet med motionärerna att här behövs en kartläggning av nackdelarna för att vi sedermera skall kunna undanröja detta.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Lidgard och Schött, fru Lindquist, herrar Nordgren, Söderström och Nilsson i Agnäs samt fru Jacobsson (samtliga m).

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! När riksdagen i fjol behandlade propositionen med förslag till ändring i giftermålsbalken behandlades även motioner rörande frågan om eventuellt förekommande diskriminering av äktenskapet i skatte- och sociallagstiftningen. Liksom en del andra frågor rörande äktenskapslagstiftningen som var föremål för beslut i fjol återkommer även i år motionsyrkandet om att en särskild utredning skall tillsättas med uppgift att se över lagar och förordningar i syfte att undanröja förekommande ekonomisk diskriminering av äktenskapet i jämförelse med andra samlevnadsformer. Utskottets ställningstagande i år i denna fråga bygger helt på fjolårets, som liksom årets betänkande stöddes av samtliga ledamöter i utskottet med undantag av de moderata.

Huruvida äktenskapet som samlevnadsform är diskriminerat i skatte- och socialförsäkringslagstiftningen har diskuterats vid olika tillfällen, och uppenbart torde vara att det i vissa situationer är ekonomiskt fördelaktigt att vara gift, i andra fall att enbart vara samboende.

Jag skall här inte ta fram exempel på bestämmelser som är gynnsamma eller ogynnsamma i de olika fallen utan vill enbart hänvisa till en fråga,

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

där de tre icke-socialistiska partierna i flera år arbetat för att få till stånd en ändring, nämligen när det gäller den faktiska sambeskattningen för makar som arbetar i gemensamt företag. Även föregående talare har berört denna fråga.

I centerns partimotion i fjol i anledning av propositionen tog vi bl. a. upp de frågor vi nu behandlar och framhöll, att det är oacceptabelt att skattesystemet och olika slag av ekonomiskt samhällsstöd får ha en sådan utformning att makar i äktenskap kan vara sämre ställda än samboende ogifta. Men vi framhöll i motionen också att vi inte heller ville förorda att äktenskapet prioriteras i dessa sammanhang. Det fastslogs i motionen att skatte- och sociallagstiftningen bör vara neutral. Utan att närmare gå in på frågan om skatte- och sociallagstiftningen betonade vi, att det framstod som en naturlig och angelägen uppgift för familjelagssakkunniga att i sitt fortsatta arbete klarlägga förhållandena i dessa avseenden. Fjolårets proposition om ändringar i giftermålsbalken byggde ju på familjelagssakkunnigas delbetänkande. De sakkunniga fortsätter sitt arbete för att utreda frågorna om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, och de kommer enligt uppgift att ta upp frågorna om neutralitet mellan olika samlevnadsformer i den lagstiftning som här diskuteras.

I fjolårets proposition berördes även dessa frågor, och föredragande statsrådets principiella uppfattning var att man vid utformning av regler om skatter och sociala förmåner i möjligaste mån borde undvika att ge reglerna ett sådant innehåll att människor förlorar på att vara gifta eller vinner på att skiljas.

I fjolårets utskottsbetänkande uttalades att man inte med fog kunde hävda att äktenskapet diskrimineras, men man framhöll att äktenskapet i vissa situationer har försteg, i andra situationer i viss mån får stå tillbaka för annan samlevnadsform. Resultatet förklarades av svårigheterna att för varje lagstiftningsområde finna lämpliga och lätt konstaterbara kriterier för att ange om äktenskapsliknande samlevnad föreligger eller inte i det enskilda fallet. Utskottet avstyrkte motionen i fjol och utgick från att familjelagssakkunniga vid sitt utarbetande av förslag till ändrade regler för äktenskapets ekonomiska rättsverkningar skulle komma att undersöka hur dessa regler förhåller sig till annan lagstiftning som ekonomiskt påverkar äktenskapet.

Denna skrivning i fjolårets betänkande tillgodosåg i stort sett kraven på denna punkt i centermotionen. I ett särskilt yttrande i fjol poängterade centerns representanter jämte utskottets dåvarande ordförande, folkpartisten Daniel Wiklund, när det gäller allmänna synpunkter på äktenskapet vikten av att man i dessa frågor försöker uppnå en neutralitet mellan olika samlevnadsformer.

Herr talman! Vi har nu att ta ställning till en partimotion från moderaterna med samma yrkande som i fjol. Utskottsmajoriteten, som alltså består av de fyra övriga partiernas representanter, hänvisar till fjolårets uttalanden och beslut av riksdagen och finner att inget nytt har inträffat som nu föranleder ändrat ställningstagande.

Jag vill betona vikten av att de frågor som här har tagits upp verkligen kommer att lösas. Alla riksdagspartier synes vara ense om att skatte- och

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

sociallagstiftningen bör utformas så, att neutralitet på dessa områden uppstår mellan olika samboendeformer, såsom det framhölls i riksdagens uttalande i fjol.

Vi har inte nu anledning att begära en särskild utredning om de här frågorna. En sådan skulle ju knappast påskynda klarläggandet av de problem som vi vill ha belysta. I stället bör vi invänta resultatet av familjelagssakkunnigas fortsatta arbete och se den kartläggning av dessa problem som de kommer att göra.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan.

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill beröra tre punkter helt kort.

För det första: Det här påståendet att äktenskapet diskrimineras är inget som moderata samlingspartiet har hittat på, utan det har framkommit i åtskilliga yttranden. Jag hänvisar till flera remissinstanser som yttrade sig över familjelagssakkunnigas betänkande Familj och äktenskap I.

För det andra: Det sägs ibland att äktenskapet när det gäller de ekonomiska konsekvenserna har både för- och nackdelar. I och för sig kan det ligga någonting i det, men det intressanta här är väl ändå att för- och nackdelar kommer vid olika tider och under olika förhållanden. Man kan inte gärna begära att ungdomar skall — och vi vet att de inte gör det heller — sitta och väga för och emot och kanske gifta sig därför att vad som direkt och omedelbart framstår som någonting negativt eventuellt skulle kunna bli en fördel i framtiden, om vissa förutsättningar uppfylls.

För det tredje: När det gäller familjelagssakkunnigas vidare arbete är det väl ändå så, att de har till uppgift att utreda äktenskapets civilrättsliga verkningar i olika sammanhang men inte dess skatterättsliga och socialrättsliga verkningar. Just med hänsyn till de direktiven menar vi att man inte gärna kan förvänta att familjelagssakkunniga kan komma att föreslå någonting direkt i den här frågan.

Herr OLSSON i Sundsvall (c) kort genmäle:

Herr talman! I vad gäller vikten av att undanröja eventuell diskriminering i ena eller andra riktningen är det enighet mellan oss som företräder majoriteten och reservanterna i den här frågan. Det framgår tydligt av utskottsskrivningen både i år och i fjol. För centerns del visas det klart och tydligt av den partimotion som vi väckte i fjol och det särskilda yttrande som sedan fogades till utskottsbetänkandet och som jag även berörde något i mitt inlägg.

Frågan gäller hur vi skall få de här problemen kartlagda. I riksdagens uttalande i fjol, som utskottsmajoriteten ju hänvisar till i år, förutsätts att familjelagssakkunniga skall kartlägga dessa frågor, och enligt uppgift kommer de att göra detta. Vi tror att vi bäst och snabbast får de här problemen klarlagda genom de åtgärder som familjelagssakkunniga vidtar.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Frågan om diskriminering av äktenskapet har ganska stora möjligheter att bli en form av följetong här i riksdagen. Mot bakgrunden av den situation som i dag råder för unga människor — nedgången i äktenskapsfrekvensen osv. — har man i en önskan att inte diskriminera de icke gifta i många fall slagit över åt andra sidan och åstadkommit förordningar och lagar som i och för sig kan uppfattas som diskriminerande för äktenskapet och de gifta.

Men frågan är om tiden inte är mogen att i stället tala om otillbörligt gynnande av sammanboende, när man bedömer de här frågorna. Dåvarande statsrådet Odhnoff svarade på en interpellation här i kamraren 1972, och hennes interpellationssvar har blivit något av en bibel för socialdemokraterna i denna fråga. Lagutskottet hänvisade till detta interpellationssvar förra året, och detsamma gör lagutskottet i sitt andra betänkande i år. På s. 2 i betänkandet citeras vad utskottet skrivit 1973: "Det framstår också för utskottet som självklart att man vid utformningen av regler om skatter och sociala förmåner i möjligaste mån bör undvika att ge reglerna ett sådant innehåll att människorna förlorar på att gifta sig eller vinner på att skiljas eller vice versa."

Ja visst, men att detta är svårt innebär ju inte att man har, som jag bedömer det, gjort några särskilt stora ansträngningar för att klara problemet. Sedan 1973 har vi t. ex. fått möjlighet till bostadstillägg för barnlösa hushåll. Det innebär att ensamstående eller samboende eller gifta numera har rätt till bostadstillägg. När Stockholms stad skickade ut bestämmelserna för det här året konstaterade man — och tog också ställning till — att det i vissa fall förekom samboende. Som underlag för beräkningen för gifta skall givetvis ligga makarnas gemensamma inkomst. Här kan man inte ha en rättslig likställighet mellan samboende och gifta, eftersom barn saknas. Då säger man i stället att i fall av samboende skall den ena parten räknas som inneboende.

Ett litet exempel. Två makar, av vilka den ena inte tjänar så mycket medan den andra har en hög inkomst, har naturligtvis ingen möjlighet att få bostadstillägg när de är gifta med varandra. Vi förutsätter att de i stället är samboende och att kontraktet för lägenheten tecknas av den som har den låga inkomsten. Låg inkomst och ganska hög hyra ger henne — jag ber om ursäkt att jag använder det pronomenet här — möjlighet till bostadstillägg. Om hon sammanbor med någon som har högre inkomst är han inneboende, och det lär innebära att hennes inkomst skall räknas upp med omkring 3 000 kronor per år. Hon får fortfarande bostadstillägg.

Det är något nytt som har hänt sedan statsrådet Odhnoff gav svaret på den nämnda interpellationen. I fråga efter fråga kommer detta problem om samboende och äkta makar upp. Det är kanske riktigt att det diskuteras i riksdagen. Vi kommer nämligen att bilda två läger, där det ena klart anser att vi skall slå vakt om äktenskapet så till vida att man i alla fall icke skall bli missgynnad genom att gifta sig. Det tycker jag är en mycket anspråkslös begäran. Från moderata samlingspartiets sida måste vi i fråga efter fråga konstatera att vi inte kan få gehör för detta vårt krav.

Det har blivit inne att inte gifta sig. Jag vill inte på något sätt lägga moraliska eller andra aspekter på frågan om äktenskap eller inte

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

äktenskap. Men genom mitt arbete i familjelagssakkunniga har det blivit fullständigt klart för mig, om jag inte visste det av tidigare erfarenhet, herr talman, att äktenskapet är tillkommet för att underlätta samlevnaden mellan makarna och för att underlätta deras situation i det stora samhället utanför familjen. Det är därför en önskan hos mig att hjälpa de unga människor, som vill hålla samman för livet, att ingå äktenskap. Då är det också en del av mitt politiska ansvar att se till att det inte innebär att de får det sämre i något avseende.

Herr talman! Jag skall be att få göra en travestering av vad Hjalmar Gullberg skrev 1933 i sin diktsamling *Kärlek i tjugonde seklet*. Han skrev: "Att gifta sig – man är väl inte dum, vi ämnar ha vår frihet i behåll." Men eftersom jag hör till dem som menar att trohet och sådant inte är beroende av de yttre formerna, så anser jag att det här inte längre är en frihetsfråga. I stället påstår vi som ämnar rösta för reservationen: "Att gifta sig – man är väl inte dum, vi ämnar ha vårt välstånd i behåll." Det är tyvärr så många av dagens ungdomar måste resonera.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i den här överläggningen, men när jag hör min kamrat i familjelagssakkunniga, fru Sundberg, kan jag inte låta bli att reagera mot den bild av debatten som hon ger.

Fru Sundberg säger att det här kommer att bli en följetong, och att det finns två läger. Det ena lägret, där hon placerar sig själv, beskriver hon så här: Det är vi som vill gynna äktenskapet så till vida att man inte skall missgynnas genom att gifta sig. Detta är således fru Sundbergs läger. Men vad tycker då det andra lägret enligt fru Sundberg? Det fick vi inte höra.

Det är ju ingen som anser att man skall missgynnas genom att gifta sig. Situationen är – om jag skall ge min bild av debatten – att å ena sidan har vi uppfattningen att man varken skall missgynnas eller gynnas genom att gifta sig, utan att skatte- och sociallagstiftning så långt det är praktiskt möjligt skall utgå från den faktiska situationen. Å andra sidan har vi fru Sundbergs läger, som väl egentligen innerst inne håller med om detta, men som tycker att det är politiskt matnyttigt att driva en kampanj på temat att äktenskapet är diskriminerat, och som därför kommer att göra detta till en följetong. Så tror jag det verkliga läget är och så kommer det nog tyvärr att vara här i riksdagen ännu ett bra tag. Ty det här området är snårigt – det är svårt att skingra missuppfattningarna när de nu har uppstått.

Var och en som har sysslat med detta – och det har ju fru Sundberg gjort – vet att i vissa avseenden är de gifta sämre ställda och i andra avseenden är de bättre ställda. Om man gör något slags ekonomisk totalbild tror jag att man närmast kommer fram till att totalt ekonomiskt sett är äktenskapet gynnat, bl. a. på grund av 1 800-kronorsavdraget vid beskattningen, som slår igenom eftersom det är så många som kan utnyttja det.

Fru Sundberg säger att i sin önskan att inte diskriminera de icke gifta har man slagit över och på senare tid genomfört reformer som otillbörligt gynnar de icke gifta. I vilka sammanhang sker det? De två exempel som nämnts här gäller sådant som vi varit ense om tidigare: den faktiska

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

sambeskattningen och studiefinansieringen. Där är det ju inte så att man har infört några bestämmelser på senare tid för att gynna de icke gifta, utan det är gamla saker som man nu successivt håller på att försöka komma till rätta med.

Det står i reservationen att "den sjunkande äktenskapsfrekvensen i helt övervägande grad måste ha sin orsak i att ungdomen blivit alltmer medveten om att skatte- och sociallagstiftningen är utformad så, att äktenskapet i många fall diskrimineras". Enligt reservanterna måste det alltså vara av denna orsak som äktenskapsfrekvensen har sjunkit. Om nu fru Sundberg, som är sakkunnig på området, tänker rösta för reservationen skulle jag vilja veta: Var finns beviset för att det är detta som är den dominerande orsaken till att äktenskapsfrekvensen har sjunkit? Jag har intresserat mig för de här frågorna i samma utredning som fru Sundberg under omkring fyra år, och jag har ännu inte stött på något sådant bevis.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Herr Romanus och jag har gemensamt försökt att i vår utredning få fram just bakgrunden och orsakerna till den nedgång i äktenskapsfrekvensen som har konstaterats och som fortsätter. Men av politiska eller andra skäl har vi ännu inte fått fram det materialet. Däremot är det – och det vet herr Romanus – när det gäller t. ex. de studerande helt klart att ett mycket viktigt skäl för många av dem att inte gifta sig är studiemedlens utformning. Herr Romanus och jag har dessutom fått tillgång till vittnesbörd som klargör att den saken spelar en betydelsefull roll.

Jag vill emellertid personligen deklarerat att jag inte är övertygad om att det spelar en avgörande roll – som det står i reservationen. Och orsaken till att jag inte tror det sammanhänger med mitt svar på herr Romanus' fråga: Vilket är det andra lägret? Det andra lägret, herr Romanus, är alla de som vill riva ner det bestående samhället och som ser äktenskapet och den gifta familjen som ett hot och som en del av borgerligheten i dess gamla bemärkelse, dvs. de unga radikala, vänstergrupperna osv. De utgör det andra lägret. Och mellan de båda lägren förs det en kamp om vilken äktenskapets ställning är i samhället i dag. Jag tror inte att herr Romanus är omedveten om att det råder en sådan kamp.

När man lyssnade till herr Romanus' inlägg i övrigt kunde man få den uppfattningen att han ville yrka bifall till reservationen, eftersom han talade om den snårighet och de svårigheter som finns på detta område. Vad man begär i reservationen är ju en utredning för att klarlägga dessa saker. Därför tycker jag det är märkvärdigt att de som är klart medvetna om vilket enormt problem vi här rör oss med motsätter sig utredning för att klara upp frågorna. Därför var jag något förvånad över att herr Romanus inte yrkade bifall till reservationen vid lagutskottets betänkande nr 2.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg sade alldeles riktigt att vi tillsammans har strävat efter att få medel för att undersöka orsaken till den nedåtgående äktenskapsfrekvensen. Jag hoppas också att vi kommer att få de medlen. Och det kan väl vara begripligt från mina utgångspunkter, eftersom jag inte vill göra något tvärsäkert uttalande om vad som är orsaken. Men att fru Sundberg begär pengar för att göra en sådan undersökning, om hon stöder reservationen, förstår jag inte. Där är man ju redan på det klara med lösningen. Reservanterna har redan uttalat att man vet vad som är den dominerande orsaken till att äktenskapsfrekvensen har gått ned. Visserligen sade fru Sundberg att hon inte helt instämmer med vad som sägs i den meningen, men den är central för hela reservationen. Det är ju den som ni bygger hela er kampanj på.

För de studerande är studiemedlens utformning en mycket viktig orsak, sade fru Sundberg. Ja, det kan jag också tänka mig, när det gäller människor som direkt kan se hur mycket de förlorar i studiemedel på att gifta sig. Men såvitt jag vet finns det inga belegg för den saken. Den uppsats som har gjorts på juridiska institutionen i Uppsala stöder inte denna teori.

Sedan undrade fru Sundberg varför jag inte stöder reservationen. Som jag sade gör jag inte det, därför att den är ett led i moderata samlingspartiets osakliga kampanj på temat att vi här har att göra med en diskriminering av äktenskapet. Om ni i stället hade sagt: Låt oss kartlägga hela denna fråga, så att vi kan ta bort både sådant som innebär en diskriminering av äktenskapet och sådant som diskriminerar dem som bor tillsammans utan att vara gifta -- ja, då hade det inte blivit någon reservation. Då hade det inte blivit två läger. Då hade vi sluppit hela denna följetong, och då hade vi säkerligen funnit att vissa problem skall utredas av familjelagssakkunniga, att t. ex. studiefinansieringen skall lösas i sitt sammanhang, att problem som gäller skatterna skall lösas i skatteutredningen osv.

Gör inte detta till en fråga om utredningsteknik, fru Sundberg. Här är det fråga om en politisk kampanj, som ni bedriver på mycket osaklig grund!

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte låta detta sista uttalande av Gabriel Romanus stå oemotsagt. Om herr Romanus kände till vårt agerande när det gäller familjelagstiftningen sedan långt tillbaka i tiden -- långt före den tid då herr Romanus kom med i riksdagen -- skulle herr Romanus kunna hitta en klar, entydig linje i det. Herr Romanus som själv är folkpartist -- åtskilliga folkpartister delar vårt synsätt -- beskyller oss för att i dag gå ut med någon form av ny politisk aktivitet i dessa frågor. Denna kampanj är inte politiskt betingad annat än så till vida att våra väljare har rätt att få veta var moderata samlingspartiet står i dessa frågor, och det är vi inte rädda för att tala om, även om vi då av Gabriel Romanus beskylls för politisk osaklighet.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar inte alls att ni är rädda för att bedriva den här kampanjen. Ni tror naturligtvis att ni har nytta av den. I verkligheten vet nog alla som har följt den här politiska debatten att den startade med herr Burenstam Linders upptäckt av den sjunkande giftermålsfrekvensen och hans tolkning av den, som nu återfinns i reservationen, nämligen att orsaken till att människor slutat gifta sig är att de tror att de förlorar ekonomiskt på giftermål. Man behöver inte bedriva någon historieforskning för att se att den här kampanjen är en ganska isolerad företeelse, som pågått under en kort tid.

Moderata samlingspartiets sländpunkter i sak i denna fråga är flytande och svåra att få grepp om. Ena minuten säger ni att det föreligger en diskriminering av äktenskapet, andra minuten säger ni att vad ni egentligen vill ha är ett gynnande av äktenskapet, men det skall tydligen bara innebära att det inte skall diskrimineras. Om man går in på de olika sakfrågorna tror jag att många folkpartister är ense med många i moderata samlingspartiet. Det jag vänder mig mot är försöken att göra ideologi av det och bara tala om de sammanhang där äktenskapet är diskriminerat och inte om de sammanhang där äktenskapet är favoriserat, t. ex. 1 800-kronorsavdraget.

Fru Sundberg säger att "det andra lägret" utgörs av några radikala vänstergrupper som vill riva ned det bestående samhället och som ser äktenskapet som ett hot mot sin revolutionära strävan. Ja, men det är ju inte dem ni debatterar med här i kammaren. Här är det fråga om partier som anser att social- och skattelagstiftningen skall utformas så att man tar hänsyn till den faktiska situationen. Vänder ni er mot dem, måste ni också ta upp och diskutera sakfrågorna. Vill ni ta bort det särskilda stöd som i dag finns t. ex. för ensamstående föräldrar och som, om det missbrukas, kan uppfattas som en diskriminering av äktenskapet? Ni måste alltså ge er in i en konkret debatt om vad ni vill göra. Men det går liksom inte riktigt in i den kampanj som herr Burenstam Linder startade.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är just för att klara ut dessa saker som vi vill ha en utredning.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i den här tråtan, men alldenstund jag tillhör majoriteten i utskottet fann jag anledning att ta till orda när fru Sundberg beskrev "det andra lägret". Jag vill erinra om vad utskottet säger i sitt betänkande: "Enligt utskottets mening borde dock eftersträvas att skatteregler och bestämmelser om sociala förmåner över huvud taget får sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform." Det stämmer rätt dåligt med den beskrivning fru Sundberg gav av "det andra lägret"; hon talade om vänsterelement och liknande.

Fru Sundberg sade i sitt första inlägg att vi håller på att skapa ett otillbörligt gynnande av de sammanboende. Det är nog bara i ett fåtal fall man sätter sig ned och gör en ekonomisk kalkyl och med utgångspunkt

i den beslutar sig för om man skall bli sammanboende eller om man skall gifta sig. Jag tror att det är helt andra kriterier som avgör vilken ställning man tar till samboende eller äktenskap. Jag tror att det är en samvetsfråga för många människor, och vi har anledning att respektera de människornas tankegångar. Om de vill välja den samlevnadsform som de tycker stämmer bäst överens med deras samvete skall de få göra det. Vi skall också sträva efter att ordna vårt samhälle så att det är neutralt i förhållande till samlevnadsformerna.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna instämma i herr Hammarbergs krav på neutralitet. Det är just det vi vill ha.

Men jag begärde ordet för att svara på det herr Hammarberg sade om det andra lägret. Jag klagade att denna kamp, för det kommer att bli en form av kamp, kommer att fortsätta i samhället och därmed också återspeglas i riksdagen – därför att det från vissa radikala vänsterelement drivs en klar propaganda gentemot äktenskap och familj. Jag har inte sagt att de som här inte röstar på reservationen skulle tillhöra den vänsterfalangen.

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det finns vissa tillfällen här i riksdagen när man har stora svårigheter att rösta på något av de alternativ som ligger på bordet. Jag måste säga att den debatt som förts här inte har gjort saken lättare. Såsom herr Hammarberg sade finns det en mening i utskottsbetänkandet som är mycket riktig och bra. Där heter det att man bör eftersträva "att skatteregler och bestämmelser om sociala förmåner över huvud taget får sådant innehåll att de inte påverkar kontrahenternas val av samlevnadsform".

Men det är samtidigt helt riktigt, som det sagts i debatten, att det – om man skall komma fram till något i den riktningen – inte räcker att lita till familjelagssakkunniga, eftersom de inte har rätt enligt sina direktiv att ta upp alla de frågor som här är aktuella. Därför skulle jag egentligen vilja stödja utredningskravet som finns i reservationen, men det som då skapar betänkligheter är att man där i stället bara talar om diskriminering av äktenskapet, när vi vet att det i all vår lagstiftning förekommer diskriminering i olika riktning – ibland av äktenskapet och ibland av icke-äktenskapet. Om man verkligen skall komma framåt måste man få bort alla slag av diskriminering.

Jag tror att äktenskapet är och kommer att vara den naturliga samlevnadsformen. Men de övriga samlevnadsformerna är också tillåtna, och då är det nödvändigt att ordna det så att det inte förekommer diskriminering i någon riktning. När vi som allra hetast diskuterade sambeskattning eller icke sambeskattning, införde vi från vårt håll den individuella principen. Det blev till slut i varje fall ett steg på väg mot individuell beskattning. Men det skedde först efter stor kamp – inte minst mot sådana som nu finns företrädna i reservationen i dag.

Men det finns mycket kvar att göra, och det är omöjligt att föra denna debatt om man inte tar fram de olika diskrimineringar som fortfarande

Onsdagen den
6 mars 1974

*Åtgärder för att
undanröja eko-
nomisk diskri-
minering av
äktenskapet*

finns. Vi skall inte blunda för att t. ex. gifta fortfarande har möjligheter att göra det särskilda avdrag, som herr Romanus talade om, men också att utnyttja t. ex. kapitalskatteavdrag, försäkringsavdrag och avdrag för underskott i förvärvskälla — som dessutom är en alldeles ovanligt stor skatteflyktsmöjlighet såsom våra regler tillämpas i dag. Sådana avdragsmöjligheter gäller för gifta men inte för ogifta. Om vi gjorde en rensning i lagstiftningen skulle inte änkepensionen förekomma i fortsättningen, eller också skulle den finnas kvar, men vid sidan om den skulle också ogifta som tar hand om föräldrar och syskon och sjuka barn få en pension motsvarande änkepensionen. Detta är anledningen till att folkpartiet från dessa utgångspunkter har föreslagit en allmän egenpension. Folkpensionen skulle inte utgå på det sätt den gör i dag, utan vi skulle få individuell folkpension osv.

Jag delar helt uppfattningen att någonting behöver göras åt frågan, men jag tror att man kommer helt snett, om man bara talar om diskriminering av äktenskapet — diskrimineringen går åt olika håll. Kan man däremot enas om att i all lagstiftning gå in för den individuella principen, tror jag att man är på rätt spår.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Jag begärde ordet när debatten mellan herr Romanus och fru Sundberg pågick som mest. Det är klart att det blev litet förvirrande att höra två ledamöter av en ställig utredning drabba samman på det sättet.

För utskottets vidkommande vill jag deklarerera, som det står i vår text, att vi förutsätter att familjelagssakkunniga skall ta upp de ekonomiska spörsmålen. Jag är visserligen väl medveten om att där inte kan framläggas detaljerade förslag i alla de författningsregler som kommer att beröras i ett sådant sammanhang, men jag hoppas att det skall vara möjligt för kommittén att beröra samtliga de spörsmål som hör samman med äktenskapet och makarnas ekonomiska situation, även om den av vissa skäl är förhindrad att framlägga konkreta förslag. I förvisningen att utredningen kommer att ta upp de här spörsmålen vill utskotts- majoriteten invänta den vidare utvecklingen härvidlag.

För att inte något missförstånd skall kvarstå med anledning av uppdelningen i två olika läger vill jag till sist säga att jag personligen självfallet tillhör dem som inser det stora värdet av äktenskapet som samboendeform. Det är emellertid inte detta frågan gäller nu, utan att få en rättvis ekonomisk utvärdering av de olika samlevnadsformerna.

Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet nr 2.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Winberg och fru Lindquist, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Winberg och fru Lindquist.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Winberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 263
Nej — 50
Avstår — 9

§ 10 Föredrogs lagutskottets betänkande nr 3 i anledning av motion angående inskränkning i möjligheterna till godtrosvörvärv.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 De homosexuellas familjerättsliga ställning

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 4 i anledning av motion angående de homosexuellas familjerättsliga ställning.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:199 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen med understrykande av sitt beslut från juni 1973 skulle uppdra åt regeringen att i lämplig form avge en samlad rapport över de homosexuellas situation i samhället och framlägga förslag till lösning av de i sammanhanget aktuella problemen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:199.

Reservation hade avgivits av herr Israelsson (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:199 skulle anhålla att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang avgav en samlad rapport över de homosexuellas situation i samhället och framlade förslag till lösning av de i sammanhanget aktuella problemen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Behandlingen av minoriteter är alltid en mätare på ett samhälles karaktär. För auktoritära krafter har det varit en gammal taktik att göra minoriteter till syndabockar. Judar, zigenare, vänsterintellektuella och homosexuella har gjorts till kollektivt objekt för reaktionens hets och förföljelse. Det märktes inte bara under Hitler och McCarthy. Det märktes också under hetsen mot homosexuella i Sverige på 1950-talet, en hets som sammanföll med det kalla krigets politiska stämning.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*De homosexuellas
familjerättsliga
ställning*

Fördomarna mot de homosexuella sitter djupt. Den allmänna småborgerliga inskränktheten och rädslan för det som är olika förenas med en månghundraårig sexualfientlighet och moralism, i vilken kyrkotraditionen spelat en drivande roll. Den sexualsyn som inpräntats i alla äldre generationer har föga av Kristi vidsyn men desto mer av Pauli intolerans. Sviterna av denna tradition gör sig fortfarande starkt gällande. Det är lätt att i riksdagen få diskussion om andra minoritetsproblem. Ingen betraktar ens undermedvetet samer eller invandrare som något onaturligt eller skrämmande. Men ännu känner många inför homosexualiteten antingen valhänt främlingskap eller undvikande ovilja. Hade inte vpk vid vårens familjerättsreform tagit upp frågan om de homosexuella, skulle den över huvud inte blivit diskuterad. Lagutskottet hade då inte fått tillfälle att göra det toleranta principuttalande som man i dag med rätta är stolt över.

Samhället har en mycket gammal skuld till de homosexuella. Dessa fordrar nu sin rätt av oss. Det är därför skäl att på allvar diskutera inte bara allmänna principuttalanden utan också de mer konkreta former i vilken skulden skall betalas.

De homosexuella är ingen liten minoritet. Utländska undersökningar gjorda under sociologiska förhållanden som ligger relativt nära de svenska ger vid handen att det i Sverige finns en kvarts miljon människor som är uteslutande homosexuella. Hela 10 procent av en befolkning kan förutsättas ha haft homosexuella förbindelser under någon sammanhängande period i sitt liv. Och inte mindre än var tredje människa kan förutsättas ha haft tillfällig sådan förbindelse. Jag misstänker att sådana sifferproportioner förvånar både regering och lagutskott, och jag tror att man allmänt starkt underskattar det antal människor som berörs av frågan.

En överväldigande majoritet av nutidens vetenskapliga expertis har bestämda uppfattningar, styrkta av grundliga undersökningar om homosexualitet. Homosexualitet är inget perverst eller mindervärdigt. Homosexualitet är ingen egenart, som man medicinskt kan eller bör behandla. Den homosexuelle är annorlunda än den heterosexuelle enbart i fråga om den fysiska sidan av sexualiteten. Homosexualitet är en avvikelse från majoritetsbeteendet endast i en mycket strikt statistisk bemärkelse. Den befördrar bevisligen inte några speciella konflikter eller karaktärsdrag hos de homosexuella. Den gör inte de homosexuella socialt eller moraliskt annorlunda. I den mån homosexualiteten skapar problem är det på grund av de heterosexuellas fördomar och de härskande samhälleliga förhållandena. Praktiskt taget alla forskare är nu också ense om att orsakerna till ett homosexuellt beteende absolut inte ligger i att den homosexuelle som minderårig "förförts" av andra homosexuella. Man kan inte "förföras" till homosexualitet. Orsakerna till den ligger vida djupare än så.

Allt detta talar klart i en bestämd riktning: ett kultursamhälle bör inte värdera homosexuella annorlunda än man värderar heterosexuella. Formen av sexualitet är socialt och etiskt helt irrelevant.

Riksdagen har förklarat att homosexuell samlevnad är från samhällets synpunkt fullt acceptabel. Det var första gången ett svenskt statsorgan gjorde en deklaration av denna innebörd. Men riksdagen konstaterade

också i våras, att de homosexuellas situation borde uppmärksammas och i lämpligt sammanhang bli föremål för utredning.

Det är riktigt som det i föreliggande betänkande konstaterats, att någon formell begäran inte riktades i den frågan till regeringen. Men att riksdagen uttalar en mening får ju å andra sidan inte tolkas så, att det står regeringen fritt att fästa avseende vid den uttalade meningen eller ej. Det är emellertid vad regeringen har gjort. Något nytt har inte sedan maj 1973 hänt från regeringshåll. Redan denna passivitet är ganska anmärkningsvärd. Men regeringen har också direkt desavouerat riksdagen på åtminstone *en* viktig punkt. Riksdagens uttalande från i våras hänvisade uttryckligen till de synpunkter som i saken framförts av socialstyrelsen. Och socialstyrelsen hade uttryckligen framfört att de homosexuellas problem borde tas upp av familjelagssakkunniga i deras fortsatta arbete på att reglera samlevandes rättsliga och ekonomiska situation. Riksdagen har alltså klart menat, att de sakkunniga skulle utreda dessa problem även för de homosexuellas del.

På denna punkt har regeringen gått emot riksdagens beslut. I brev till Riksförbundet för sexuellt likaberättigande hänvisar nämligen rättschefen i justitiedepartementet till statsrådet Lidboms uttalande vid regeringens föredragning, "att familjelagssakkunniga har till uppgift att syssla med de vanliga äktenskapen och deras problem, att de sakkunniga har ett besvärligt arbete framför sig och att det inte skulle vara särskilt lämpligt att anförtro åt dem att utreda också diverse samlevnadsproblem som rör de homosexuella men som har ganska ringa samband med de sakkunnigas egna huvuduppgifter".

Enligt riksdagen borde alltså problemet tas upp av de sakkunniga. Enligt regeringen bör det inte tas upp – det anses där alltför oviktigt för att blandas in i något så ansvarsfullt som de heterosexuella samlevandes frågor. Enligt regeringens uppfattning har det inget samband härmed.

Nu upprepar utskottet sin uppfattning i dagens betänkande. Man "utgår från att de sakkunniga i detta sammanhang även beaktar de homosexuellas problem". Utskottets yttrande är på den punkten konsekvent, och det är en vinst av dagens debatt. Men det är i praktiken ånyo ett uttryck för en annan mening än den regeringen uttryckt i det nämnda brevet. Man får nu verkligen förvänta sig att regeringen rättar sig efter riksdagens mening och inte framhärdar i att utesluta de homosexuellas problem ur de sakkunnigas fortsatta arbete.

Utskottet och vpk-reservanten har sedan olika uppfattningar i fråga om sättet att utreda frågan. Utskottet vill så att säga ta en fråga i sänder. Risker med detta är att man aldrig får någon samlad översikt över de homosexuellas allmänna situation i samhället, vilket man fått i Holland. Man löser kanske vissa speciella problem, t. ex. lagstiftningen rörande minimiålder för sexuellt umgänge. Men den stora och djupa problematiken, dvs. diskrimineringen och diffameringen av de homosexuella angrips inte. De båda specialfrågor som redan nu är under utredning torde inte bli av särskilt svår eller kontroversiell natur. Svårare är det att från statsmaktens sida motarbeta de föreställningar och den praxis som drabbar de homosexuella i det sociala livet i allmänhet. Detta har icke tagits upp av regeringen, och något grepp på dessa problem har inte

Onsdagen den
6 mars 1974

*De homosexuellas
familjerättsliga
ställning*

aviserats.

Och ändå är det här som handling verkligen krävs. Det finns tyvärr ett rikt material, som speglar både privata och officiella attityder till homosexualitet, vilka är dåligt förenliga med demokratin.

Så betraktas t. ex. homosexuella i militära sammanhang som potentiella säkerhetsrisker. Bevisligen uppmanar militära tjänstemän värnpliktiga att spana efter homosexuella vid förbanden. Bevisligen sprider SÄPO en folder, som klassar homosexuella som säkerhetsrisker. Bevisligen har överbefälhavaren sagt att man inte vill ha homosexuella i befälsställning. Bevisligen har fall förekommit, där den som tjänstgjort inom civilförsvaret blivit avstängd från utbildning till radiotekniker på grund av sin homosexualitet. Bevisligen betecknas homosexualitet i officiella statliga instruktioner med rubriken "sexuell anomali" och beskrivs i vitt spridda handböcker under huvudrubriken "mentala rubbningar". Bevisligen har arbetsgivarorganisationerna inom sjöfartsnäringsen deklarerat ovilja att anställa homosexuella till sjöss – detta i kontrast till Sjöfolksförbundets vida förnuftigare och toleranta attityd. Bevisligen har skolöverstyrelsen så sent som 1971 i officiella skrivelser gjort sig till tolk för tanken att homosexuella lärare skulle vara en fara för skolorna – detta i fullständig strid mot den internationella expertisens konsekventa avvisande av den s. k. förförelseteorin. Så sent som i januari 1973 upprepar skolöverstyrelsen denna sin vanföreställning i ett tjänstebrev. Bevisligen har invandrarverket uttalat att sammanboende homosexuella i utlänningsärenden icke betraktas som likvärdiga med sammanboende heterosexuella. Risker att få en sämre behandling vid fråga om utvisning eller tillståndsgivning är alltså större om man är homosexuell – och detta godtas av verket.

Exemplen kunde mångfaldigas, herr talman! Vad som förekommer både i privata och i offentliga sammanhang innebär ett oefterrättlighetstillstånd som icke kan accepteras. Det strider mot rikets författning och normal rättssäkerhet. Och dessa missförhållanden kan tyvärr utskottets majoritet inte komma åt genom den väg den anvisar för att utreda de homosexuellas problem. Uppenbart är här ett bredare grepp på diskrimineringsfrågan motiverat. I Nederländerna tog man för ett par år sedan i samband med specialfrågan om åldersgräns för sexuellt umgänge upp problematiken i en mer allmän form. Detta har haft stor betydelse för den allmänna sociala attityden. Ett sådant bredare grepp behövs även här. Det krävs en rad ändringar i gällande anvisningar och instruktioner. Det krävs i vissa fall direkta förbud mot diskriminering på grund av homosexualitet. Det krävs ändringar i framställningssätt och klassifikationer i handböcker och undervisningsmateriel. Detta lämnas tyvärr i stort sett därhän av utskottet. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Ett par vinster i utskottets betänkande skall dock noteras. När det gäller huvudinställningen till de homosexuella sammanfaller ju utskottets uppfattning med reservantens. Dels utvecklar man utförligare motiveringen bakom sitt principuttalande i väras och efterlyser positiva reaktioner från bl. a. statsmakternas sida, dels upprepar man nu i direkt form uppfattningen, att familjelagssakkunnigas arbete bör innefatta en granskning även av de homosexuellas familjerättsliga problem. Det är en

förstärkning av betänkandet från i våras. Vi noterar detta och skall återkomma i frågan.

Herr ANDERSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Jag konstaterar först att herr Svensson i Malmö och utskottets majoritet är eniga i många grunduppfattningar. Vi är eniga om att vi inte skall göra några minoriteter till syndabockar, som herr Svensson uttrycker sig. Vi är också eniga om att vi inte skall bedriva någon hets mot de homosexuella. Nej, i stället skall vårt arbete här i riksdagen kännetecknas av en vilja att hjälpa denna grupp. Men det behövs mängder av upplysning till många, många människor för att komma bort från det som herr Svensson kallar för valhänthet och främlingskap inför de homosexuella. Jag kan också ge herr Svensson erkännandet att det var bra att vpk kom med sin motion när lagutskottet förra året behandlade samlevnadsfrågor. Lagutskottet gjorde ju då, som också har framhållits, ett mycket långt gående uttalande om de homosexuellas samboende.

Vad vi däremot inte är eniga om är sättet för det fortsatta utredningsarbetet. Motionärerna önskar en fullständig kartläggning av alla upptänkliga problem för den här gruppen av människor och förslag till åtgärder. Jag är inte övertygad om att det är det rätta sättet att hjälpa denna grupp: att hålla fram den till en sådan offentlig belysning som det skulle innebära att göra en sådan kartläggning. Jag tror att vi med målsättningen att hjälpa dessa människor måste arbeta här i riksdagen för att på ett mycket naturligt sätt anpassa dem till samhället och få majoriteten av medborgarna att inse att det här är en grupp som skall betraktas precis som alla andra människor. Det är utifrån den grunduppfattningen som lagutskottet gjorde sitt uttalande förra året, och vi betraktar det som en vinst att det redan nu pågår två mycket betydelsefulla utredningar, bl. a. om sexualupplysningen och undervisningen i skolorna och om bestämmelserna i brottsbalken.

Jag vill dessutom understryka vad utskottet nu säger i slutet av sitt uttalande i år, nämligen att familjelagssakkunniga knappast kan undgå att beakta de homosexuellas familjerättsliga problem. Det är en ny klar viljeyttring från lagutskottets sida att utredningen verkligen skall ta itu med det här problemet. Mitt bedömande är att utredningen knappast kan undgå att göra det efter vad utskottet nu har skrivit.

Vad vi också bör hålla i minnet är att lagutskottets uttalande från förra året om utredningar i lämpliga sammanhang kvarstår, och utskottet har ingen anledning att på något sätt ta tillbaka vad det då yttrade. Och utskottet kommer mot den bakgrunden att även i fortsättningen bevaka de här frågorna. Skulle herr Svensson komma tillbaka med motioner i olika sammanhang som faller under lagutskottets kompetens, så kommer vi med mycket stort intresse att behandla dem även i fortsättningen och utifrån den principiella uppfattning jag här har försökt återge.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*De homosexuellas
familjerättsliga
ställning*

Onsdagen den
6 mars 1974

*De homosexuellas
familjerättsliga
ställning*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill korrigera utskottets talesman på en liten punkt.

Det är inte så att vi vill ha en fullständig kartläggning, en jätteutredning av det traditionella svenska snittet. Jag kan hålla med om att det skulle vara att låsa hela frågan, kanske under många år. Vad vi syftar till är en bredare sammanfattning av problematiken, en rapport som på ett bra sätt sammanfattar vetenskapens ståndpunkt, den sociala situationen och problematiken på området.

Det finns ett mönster för en sådan rapport som ger positiva erfarenheter. Det kommer från Nederländerna som i mångt och mycket framstår som ett föregångsland just på det här området. I samband med att man där utredde frågan om ändringar i straffbestämmelserna för sexuellt umgänge gjorde man en sammanfattande rapport, där man publicerade vetenskapliga — medicinska, psykiatriska och andra — ståndpunkter i fråga om homosexualitet. Denna rapport med sitt material har haft en mycket stor betydelse både för myndigheter och för den allmänna opinionen i Nederländerna, och det föresvävade oss att man också i vårt land utan alltför stor tidsutdräkt kunde göra en sådan mer allmän och sammanfattande rapport över de homosexuellas situation med förslag till olika konkreta åtgärder. Därmed inte sagt att man skulle ta in alla specialproblem i rapporten, det är naturligtvis inte nödvändigt. Men den skulle vara något att publicera och sätta i händerna på allmänheten, på skolfolk, på tjänste- och ämbetsmän osv.

Jag tror det vore en väg att effektivare och snabbare få fram resultat än den väg som utskottet föreslår, även om jag givetvis är överens med utskottet om den allmänna grundinställningen till problemet. Det finns anledning att med särskild glädje notera den förnyade viljeytringen från riksdagens sida att problemen skall tas upp av familjelagssakkunniga. Det är bra, då kan vi kanske i fortsättningen slippa den sortens brev från justitiedepartementet som säger att man inte är intresserad av att låta familjelagssakkunniga ta upp dessa frågor.

Herr ANDERSSON i Södertälje (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att en fullständig rapport över alla problem som dessa människor har att brottas med kunde fylla en viss uppgift. Men problemen är redan väl kända för riksdagsledamöterna, för utskotten och för många andra människor, och det är bättre att vi på avsnitt efter avsnitt koncentrerar oss på konkreta åtgärder för att försöka lösa dem så snabbt som möjligt.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! För tids vinnande skall jag inte fördjupa mig i sakfrågan. Jag kan i stort sett instämma i vad herr Svensson i Malmö sagt när det gäller synen på de homosexuella. Men jag vill på en punkt anmäla en något avvikande mening.

Herr Svensson gjorde en anspelning på det kalla kriget — en partipolitisk vinkling om man så vill — som skulle kunna tolkas som att han hade den uppfattningen, att det i kommuniststaterna skulle råda större tolerans gentemot homosexuella. Jag undrar om det är fallet.

Även om jag anser att det från liberal ideologisk utgångspunkt är särskilt naturligt att vara på sin vakt mot diskriminering av minoriteter, tror jag vi måste erkänna, att det inte heller är någon partifråga i den svenska riksdagen. Från den tid herr Jörn Svensson och jag har tillhört riksdagen vill jag minnas, att det första initiativet i frågan kom från herr Wennerfors, som är moderat ledamot från Stockholms län. Det kan vi gott notera -- som en liten påminnelse om vår dödlighet.

Jag delar herr Svenssons uppfattning att lagutskottets uttalande i våras var ett stort framsteg, och att det nu gäller att diskutera hur man skall se till, att den attityden också tränger igenom i det verkliga livet. De utredningar som utskottet här pekar på anser jag vara värdefulla, och jag hoppas att de kommer att ge resultat.

Men jag vill också ansluta mig till önskemålet att få en mer samlad översyn av de homosexuellas situation och problem, kanske framför allt just en utförlig och vetenskapligt underbyggd presentation av den syn på homosexualitet som vi är ense om. Jag tror precis som herr Svensson i Malmö att Spejerrapporten har haft en positiv effekt i Holland och att vi skulle kunna uppnå liknande resultat i Sverige med en sådan utredning. Den skulle heller inte behöva bli särskilt tidsödande. Därför kommer jag att stödja reservationen.

I detta anförande instämde herr Petersson i Röstånga (fp).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Romanus: Jag påpekade bara det kända faktum att hetsen mot homosexuella har ingått som en integrerande del i olika fascistiserande rörelser och regimers attacker mot olika minoriteter, som de har velat göra till syndabockar. Så gjorde exempelvis både Hitler och McCarthy.

När det gäller de socialistiska länderna skall det väl öppet och ärligt konstateras att där råder en ganska oenhetlig form av lagstiftning. Men det har hänt ganska mycket progressivt under de allra senaste åren. Rent generellt har man där kanske inte heller så extrema exempel på diskriminerande lagstiftning som i Spanien, även om jag skall erkänna att det finns skrämmande exempel också på den sidan. Tyvärr är moraliserande byråkrater sig lika världen över.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag vill helt kort säga att det när det gäller samlevnadsfrågorna i stort finns många skäl att ägna uppmärksamhet åt de homosexuellas situation. En samlad belysning av den frågan skulle vara av värde, både för den allmänna upplysningen om homosexualitet och de homosexuella och för reformarbetet på olika områden. Som jag ser det är det orealistiskt att för närvarande räkna med att ens de väsentligare delfrågorna kan komma att beaktas på ett tillfredsställande sätt i pågående utredningsarbete.

Jag kommer därför att stödja reservationen till lagutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Tjänstgöring i
internationellt
biståndsarbete som
alternativ till värn-
plikstjänstgöring
och vapenfri tjänst*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Israelsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Israelsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösräkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	--	287
Nej	--	29
Avstår	-	7

§ 12 Föredrogs försvarsutskottets betänkanden

Nr 5 med anledning av motion angående utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga i barn- och ungdomsverksamhet

Nr 6 med anledning av motion om avveckling av drivmedelsransoneringen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnplikstjänstgöring och vapenfri tjänst

Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 7 med anledning av motion om tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnplikstjänstgöring och vapenfri tjänst.

I detta betänkande behandlades motionen nr 1974:1286 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnplikstjänstgöring och vapenfri tjänst.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1286.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Bara några korta meningar i det ärende som nu för femte året i rad behandlas av riksdagen. Vi motionärer menar att tjänstgöring i internationellt biståndsarbete skulle kunna bli ett bra alternativ till värnplikstjänstgöring och vapenfri tjänst här hemma. Detta skulle självfallet ske efter prövning och i lämpliga former inom av statsmakterna fastställda ramar. Önskemålet är av gammalt datum och synes få en allt större uppslutning, framför allt inom de grupper som

Onsdagen den
6 mars 1974

*Tjänstgöring i
internationellt
biståndsarbete som
alternativ till värn-
pliktstjänstgöring
och vapenfri tjänst*

skulle kunna utnyttja denna alternativa tjänstgöringsmöjlighet, dvs. de värnpliktiga och den unga generationen. Men denna tanke har ett gott stöd även inom våra folkrörelser, och vi kan hänvisa till att liknande system finns i Europa på flera håll.

Försvarsutskottet säger nu liksom tidigare nej till detta önskemål och anför även i år att utvecklingsländerna enbart skulle efterfråga kvalificerad biståndspersonal med god skolunderbyggnad och lång yrkeserfarenhet. Naturligtvis är det riktigt att biståndsländerna vill ha kvalificerad personal, men det finns behov också av andra arbetsinsatser, och vi skulle kunna påminna om många olika biståndsprojekt. Jag vill erinra om det som Svenska missionsförbundets ungdom har hållit på med under några år i Indien. Man har där borrar ungefär 1 000 brunnar, och många av dem som deltagit i den uppgiften har inte varit experter i strängt formell mening men de har ändå medverkat till att utföra ett fredskårsarbete av imponerande mått.

Det avgörande i denna fråga är om man kan och vill tänka sig acceptera ett undantag från kravet på traditionell värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst i Sverige. Utskottet hänvisar till den bistånds- och katastrofutbildning för värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och kvinnor som inleddes budgetåret 1972/73 och säger att antalet elever för närvarande är 100 per år och att man beräknar en ökning till 125 nästa år och en ytterligare ökning året därefter. Naturligtvis är det bra att denna bistånds- och katastrofutbildning kommit i gång, men försvarsutskottet står fast vid den princip som man redovisade 1971 och presenterar i dag ingen ny grundsyn.

Man kan tycka bra eller illa om detta, men för egen del beklagar jag utskottets ståndpunkt. Här står två principer mot varandra, och jag vill, herr talman, yrka bifall till motionen 1286.

I detta anförande instämde herr Sven Gustafson i Göteborg (fp).

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Alltsedan frågan om möjligheter till bistånds- och katastrofutbildning aktualiserats har den återkommit till riksdagen. Den har då gällt att skapa möjlighet till internationellt biståndsarbete som alternativ till vapenfri tjänst och värnpliktstjänstgöring.

Varje år har det försvarsutskott som skrivit betänkandet varit enigt. På ungefär samma sätt som skett i år har man framhållit att insatserna i detta avseende bör koncentreras på katastrofsidan med hjälp av den särskilda utbildning som bedrivs på Sandöskolan. Varje år har detta också blivit riksdagens beslut.

Jag vill, herr talman, göra några allmänna reflexioner kring denna fråga. I grunden ligger att vi i detta land valt att ha ett militärt försvar. Vi har gjort det därför att vi har ansett att ett militärt försvar kan bidra till att skapa en politisk och militär stabilitet i norra Europa. Vår säkerhetspolitiska linje är därför neutralitetspolitikens. En förutsättning för att denna politik skall bli framgångsrik — en bred opinion står bakom denna tanke — är att vi bygger det svenska försvaret på allmän värnplikt. Som neutralt land har vi inte någon annan makt att falla tillbaka på,

från vilken vi kan förvänta oss ett stöd i form av resurser, utan vi får helt lita till våra egna. Värnplikten förutsätter därför att vi utnyttjar befolkningen i så stor utsträckning som möjligt för deltagande i det svenska försvaret. Det är den ena delen av det problem som aktualiserats.

Den andra delen föranleder frågan: Varför har vi ett u-landsbistånd? Grundläggande härvidlag är -- i varje fall som jag ser saken -- tanken på en övergripande solidaritet med de länder i världen som upplever problem av en helt annan dimension än dem som vi upplever. Vår grundläggande utgångspunkt i detta biståndsarbete måste självklart vara att det är u-ländernas egen efterfrågan, deras egna prioriteringar och egna behov som skall avgöra inriktningen av de svenska biståndsinsatserna.

Därmed är jag framme vid en tredje frågeställning, herr talman! Kan vi trots dessa utgångspunkter -- dels i fråga om det svenska försvaret, dels i fråga om svensk biståndspolitik -- aktualiserat frågan huruvida försvaret på något sätt kan hjälpa till? På denna fråga har man svarat ja. Det var detta som var bakgrunden till den bistånds- och katastrofutbildning som sedan startades på Sandöskolan.

Denna verksamhet har nu bedrivits så länge att man lyckats få en första preliminär erfarenhet av utbildningsverksamheten. I sitt betänkande säger också utskottet att av det totala antalet hittills utbildade elever -- omkring 100 -- enbart ett tiotal fått tjänster som gäller bistånds- och katastrofverksamhet. Det är beklagligt, eftersom det vore önskvärt att man i ökad utsträckning kunde ge flera människor dessa tjänster.

En annan fråga i sammanhanget är u-ländernas behov av personalbistånd. När man ser hur det är för fredskårister och experter i det svenska personalbiståndet, är det ingen överdrift att påstå att det finns en klar tendens från u-ländernas sida att vilja minska personalbiståndet i relation till övriga biståndsformer, t. ex. finansiellt och tekniskt bistånd. Vi har också sett detta när det gäller insatserna för exempelvis svenska fredskårister.

Därmed står vi i en situation där vi för det första minskar personalbiståndet i olika former och för det andra tyvärr i ganska liten utsträckning hittills lyckats placera dem som genomgått bistånds- och katastrofutbildning. Då kan man fråga sig: Är det av praktiska skäl särskilt välbetänkt att i ett sådant läge bygga ut denna form av personalbistånd? Mitt och utskottets svar är nej, och därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Utskottets företrädare redovisar att man är enig om att avvisa motionskravet. Jag kan då bara återigen beklaga att försvarsutskottet icke hade möjlighet att ta ställning på grundval av någon utredning beträffande detta problemkomplex. Den enmansutredning som föregick propositionen 162 år 1970 angående bistånds- och katastrofutbildning hade i sina direktiv den begränsningen att inte ta upp alternativ tjänstgöring i utlandet. Det är detta jag beklagar.

Jag sade i mitt första inlägg att tanken ändå har ett mycket gott stöd. Fackliga organisationer -- TCO, LO, SACO --, Svenska missionsrådet, socialstyrelsen och flera politiska ungdomsförbund har visat starka

sympatier för detta.

Vi utbildar för all del ett antal människor för kvalificerad utlandstjänst och det visar sig att de har svårt att få tjänstgöring, men jag tror man skulle kunna lägga upp utlandstjänstgöringen i andra former om man gjorde en ordentlig översyn. Ytterst är det, tror jag, en fråga om viljeinriktningen. Därför vidhåller jag mitt yrkande.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Helt kort: Utgångspunkten för det svenska biståndet, i detta fall personalbiståndet, skall inte vara en önskan från Sveriges sida att skapa alternativa tjänstgöringsmöjligheter för vapenfria värnpliktiga, utan utgångspunkten måste vara att vi efter måttet av vår förmåga skall möta den efterfrågan på stöd i olika former som u-länderna ställer på oss.

Herr Jonsson säger att flera av remissinstanserna var positiva vid behandlingen av utredningsförslaget, som så småningom blev proposition. Men då är det ett par faktorer man skall komma ihåg. Framför allt skall man komma ihåg att det år 1970 var en något annan situation när det gällde personalbiståndet. Den tendens som i dag framträder som allt klarare fanns inte vid den tidpunkten.

Huvudfrågan är fortfarande: Om vi som utgångspunkt för den svenska biståndspolitikerna har u-ländernas egna önskemål, och i ett läge med minskat personalbistånd, är det då klokt att skapa ytterligare efterfrågan från svensk sida på en verksamhet som u-länderna inte är intresserade av?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1286 av herr Jonsson i Alingsås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 14 Föredrogs försvarsutskottets betänkanden

Nr 8 med anledning av propositionen 1974:8 angående rörlig kredit för oljeköp, m. m.

Nr 9 med anledning av propositionen 1974:16 om tillämpning av 2 § lagen (1973:861) om lokal kristidsförvaltning

Nr 10 med anledning av propositionen 1974:17 med förslag till lag om ransonering av stadsgas

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Allmän försäkring m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 i anledning av dels propositionen 1974:1 i vad avser visst anslag för budgetåret 1974/75 till allmän försäkring m. m., dels propositionen 1974:15 med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring jämte motioner.

I propositionen 1974:1 bilaga 7, litt. C 3, hade Kungl. Maj:t

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

(socialdepartementet) föreslagit riksdagen att till Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 355 000 000 kronor.

I propositionen 1974:15 hade Kungl. Maj:t (socialdepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1973:473) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I propositionen 1974:15 framlagda förslag innebar att ersättningstiden för föräldrapenning i samband med barns födelse förlängdes från 180 till 210 dagar sammanlagt för båda föräldrarna och att i enlighet därmed rätten att disponera föräldrapenningen utsträcktes till 270:e dagen efter barnets födelse. De nya bestämmelserna avsågs träda i kraft den 1 januari 1975.

Propositionen innehöll dessutom förslag om ett tillägg till de övergångsbestämmelser som gällde för föräldraförsäkringen.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den med anledning av propositionen 1974:15 väckta motionen 1974:1597 av herr Carlshamre m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle

1. anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, innebärande att ersättningstiden för föräldrapenning förlängdes till 240 dagar och att rätten att disponera föräldrapenning skulle gälla till 300:e dagen efter barnets födelse,

2. till Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 380 000 000 kronor,

dels de vid riksdagens början väckta motionerna 1974:26 av herr Henmark (fp),

1974:27 av herrar Henmark (fp) och Romanus (fp),

1974:207 av fru Marklund (vpk) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om initiativ i syfte att uppnå en snar översyn av de nu gällande bestämmelserna för utbetalning av vårdbidrag så att påtalade tröskeleffekter eliminerades samt förslag om kompensation till kommunerna för merkostnader i samband med bidrag till fosterföräldrar för vård av handikappat barn,

1974:669 av fröken Andersson (c) och fru Olsson i Hölö (c) vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att föräldrapenning skulle utgå under sammanlagt tolv månader till endera av föräldrarna, dock att där båda föräldrarna förvärvsarbetade ingen av dem ensam fick uppbära föräldrapenning mer än åtta månader,
2. att anställningsskyddet för förälder utsträcktes till åtta månader,

1974:670 av herrar Carlshamre (m) och Ringaby (m) vari hemställdts att riksdagen beslutade att lagen om allmän försäkring ändrades så att rätten till föräldrapenning medgavs alla svenska medborgare som bodde i Sverige oavsett bosättningstidens längd,

1974:680 av herr Lindkvist (s) vari hemställdts att den nyligen tillsatta kommittén med uppdrag att utreda vissa frågor inom föräldraförsäkringen m. m. fick riksdagens uppdrag att skyndsamt utreda frågan om jämställdhet mellan biologiska föräldrar och adoptivföräldrar när det gällde rätten till föräldrapenning vid adoption och fosterhemsplacering,

1974:684 av herrar Nilsson i Trobro (m) och Komstedt (m) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag syftande till vidgad ersättning för de kostnader som uppstod vid besök hos såväl anhöriga barn som äldre vilka vårdades på sjukhus respektive åldringsinstitutioner förhållandevis långt från hemorten, i enlighet med vad i motionen anförts,

1974:691 av herr Ringaby m. fl. (m),

1974:692 av herr Romanus m. fl. (fp) vari hemställdts att riksdagen skulle

1. besluta att 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att rätten att disponera föräldrapenning i de fall föräldrarna till följd av barnets sjukdom varit förhindrade att vårda barnet borde gälla utan tidsbegränsning,

2. besluta om sådan ändring av 3 kap. 12 § lagen om allmän försäkring att hemvändande utlandssvenskar gavs möjlighet att erhålla föräldrapenning även om de återvänt till Sverige senare än 180 dagar före barnets födelse eller beräknad tid för denna,

3. hos Kungl. Maj:t hemställa att den tillsatta utredningen angående vissa frågor inom föräldraförsäkringen gavs i uppdrag att, i samband med prövning av frågan om förlängning av tiden för föräldrapenning, också överväga frågan om sådana regler att männen stimulerades att utnyttja rätten till ledighet, i enlighet med vad som anförts i motionen,

1974:988 av herrar Bengtsson i Göteborg (c) och Pettersson i Örebro (c) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en skyndsam översyn av 3 kap. 12 § andra stycket lagen om allmän försäkring i syfte att jämställa hemvändande utlandssvenskar med andra svenska medborgare i vad gällde möjligheterna att erhålla föräldrapenning,

1974:1295 av fru Fränkel m. fl. (fp) vari hemställdts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning

1. angående en särskild tilläggssjukpenning för hemsjukvård med vårduppgifter enligt de riktlinjer som angetts i motionen,

2. angående vårdnadsbidrag till personer som vårdade sjuka och/eller äldre anhöriga i hemmet samt

1974:1308 av fru Sundberg (m) och herr Jonsson i Alingsås (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att föräldrapenning till adoptivföräldrar skulle utgå under samma tid som för andra föräldrar och att tiden skulle räknas från dagen för barnets ankomst till adoptivhemmet, om barnet var under sju år.

Utskottet hemställde

1. beträffande 3 kap. 13 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (biologiska föräldrars och med dem jämställdas rätt till föräldrapenning)

att riksdagen med bifall till propositionen 1974:15 i denna del och med avslag på motionerna 1974:669, 1974:692 och 1974:1597, samtliga i motsvarande del, skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

2. beträffande 3 kap. 14 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (adoptivföräldrars och med dem jämställdas rätt till föräldrapenning)

att riksdagen med bifall till propositionen 1974:15 i denna del och med avslag på motionen 1974:27 såvitt avsåg yrkandet om omedelbar lagstiftning och motionen 1974:1597 i motsvarande del skulle anta den i propositionen föreslagna lydelsen av nämnda författningsrum,

3. beträffande författningsförslagen i övrigt

att riksdagen med bifall till propositionen 1974:15 i denna del skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1973:473) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4. beträffande föräldrars rätt till anställningsskydd i samband med barnsbörd

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:669 i motsvarande del,

5. beträffande beräkning av ersättningstid vid adoption m. m.

att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:680 och 1974:1308,

6. beträffande utredning angående ekonomiskt stöd till föräldrar i samband med adoption

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:27 i motsvarande del,

7. beträffande utlandssvenskars rätt till föräldrapenning

att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:670 och 1974:988 samt motionen 1974:692, den sistnämnda i motsvarande del, samtliga i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört,

8. beträffande jämställdhet mellan biologiska föräldrar och fosterföräldrar i fråga om rätten till vårdbidrag

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:26,

9. beträffande kompensation till kommunerna

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:207 i motsvarande del,

10. beträffande översyn av bestämmelserna om vårdbidrag

att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:691 och 1974:207, den sistnämnda i motsvarande del,

11. beträffande anslag till föräldraförsäkringen

att riksdagen med bifall till propositionen 1974:1 i denna del och med avslag på motionen 1974:1597 i motsvarande del till Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen för budgetåret 1974/75 anvisade ett förslagsanslag av 355 000 000 kronor,

12. beträffande kostnader för besök hos anhöriga på sjukhus

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:684,
13. beträffande särskild tilläggssjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter m. m.
att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1295.

Reservationer och särskilda yttranden hade avgivits

beträffande 3 kap. 13 § lagen (1962:381) om allmän försäkring (biologiska föräldrars och med dem jämställdas rätt till föräldrapenning)

1. reservation av herr Hyltander (fp), fröken Pehrsson (c) samt herr Olsson i Stockholm (vpk) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av propositionen 1974:15 i denna del, med bifall till motionen 1974:692 och med avslag på motionerna 1974:669 och 1974:1597, samtliga i motsvarande del, skulle anta det i motionen 1974:692 framlagda förslaget till lydelse av 3 kap. 13 § lagen (1962:381) om allmän försäkring,

2. reservation av herrar Fridolfsson (m) och Wachtmeister i Staffanstorp (m) vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till propositionen 1974:15 i denna del samt med anledning av motionerna 1974:669, 1974:692 och 1974:1597, samtliga såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1974 års höstriksdag om sådan ändring av 3 kap. 13 § lagen om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring att föräldrapenning kunde utgå under 240 dagar och disponeras till den 300:e dagen efter barnets födelse,

3. särskilt yttrande av herr Hyltander (fp),

beträffande beräkning av ersättningstid vid adoption m. m.

4. reservation av herrar Hyltander (fp), Fridolfsson (m) och Wachtmeister i Staffanstorp (m) vilka ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:680 och 1974:1308 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1974 års riksdag om sådan ändring av 3 kap. 14 § lagen (1962:381) om allmän försäkring att ersättningstiden för föräldrapenning till adoptivföräldrar skulle räknas från dagen för barnets ankomst till adoptivhemmet, om barnet var under 7 år,

beträffande utlandssvenskars rätt till föräldrapenning

5. reservation av herrar Hyltander (fp), Fridolfsson (m) och Wachtmeister i Staffanstorp (m) vilka ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:670 och 1974:988 samt motionen 1974:692, sistnämnda motion såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1974 års höstriksdag av innebörd att hemvändande utlandssvenskar skulle ha rätt att uppbära föräldrapenning även i sådana fall då de ej uppfyllde kravet på 180 dagars inskrivning i försäkringskassa,

beträffande jämställdhet mellan biologiska föräldrar och fosterföräldrar i fråga om rätten till vårdbidrag

6. särskilt yttrande av herr Hyltander (fp),

beträffande kompensation till kommunerna

7. reservation av herr Olsson i Stockholm (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:207 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag om kompensation till kommunerna för de kostnader de åsamkades genom att utge bidrag till fosterföräldrar för vård av handikappat barn,

beträffande särskild tilläggssjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter m. m.

8. reservation av herr Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1295 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående dels en särskild tilläggssjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter enligt de i motionen angivna riktlinjerna, dels vårdnadsbidrag till personer som vårdade sjuka och/eller äldre anhöriga i hemmet.

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 behandlas ett flertal motioner som berör olika frågor om föräldrapenningen: ersättningstidens längd, samband med adoption, utlandssvenskars rätt till föräldrapenning, vidare rätten till vårdbidrag för fosterföräldrar, tilläggssjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter och vårdnadsbidrag till personer som vårdar sjuka anhöriga i hemmet. Det är speciellt dessa saker jag skulle vilja vidröra något. De finns utförligt redovisade i reservationerna 1, 4, 5 och 8 och i de särskilda yttrandena 3 och 6. Som bakgrund ligger motionerna 692, 27, 1308, 26 och 1295.

De frågor som berörs är mycket angelägna för dem som i det praktiska arbetet och ute i det vardagliga livet är direkt berörda. Det gäller alltså inte alltid så mycket den mera formalistiska synpunkten som kan läggas vid behandlingen från myndigheternas sida. I stort sett gäller det på alla dessa punkter medmänskliga relationer, det handlar om en mänskligare vård, en mänskligare miljö i vid omfattning.

Reservationen 1 tar upp föräldrapenningen och ersättningstidens längd för barn som vårdas på sjukhus under sin första tid efter födseln. Enligt majoritetsförslaget, som följer propositionen, skall man ha rätt till 60 dagars förlängning. Vi reserverar oss anser att den begränsningen kan slopas. Anledningen är först och främst de mänskliga skälen för dem det berör, men också att det säkerligen inte rör sig om några större ekonomiska påfrestningar i detta sammanhang.

Enligt min och mina medreservanterns mening är det svårt att förstå att det skall vara lättare att på två månader klara upp detta med att få hem ett barn från sjukhuset än att ta hem en normalt nyfödd baby. Vi kan ta exemplet med ett barn som vårdats i kuvös på sjukhuset efter för tidig

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

födelse och säkerligen kommer hem i sämre kondition och allmäntillstånd än ett nyfött barn om det är fött friskt. Då finns det enligt min mening ingen anledning att skilja på den tid under vilken föräldrarna skulle ha rätt till föräldrapenning för hemmavården av barnet. Jag anser att det barn som kommer hem efter en sjukhusvistelse är i precis samma behov av vård som det nyfödda barnet som kommer hem efter en normal och lyckad förlossning. Jag tycker det är en rättvisesak att stryka bort den där begränsningen och bifalla yrkandet i reservationen 1 som följer upp motionen 692.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 1.

I det sammanhanget har jag också tagit upp frågan om den tid under vilken föräldrapenning skall kunna utgå. I ett särskilt yttrande, nr 3, har jag motiverat varför jag för närvarande har böjt mig för de ekonomiska konsekvenser, som kan vara tyngre vägande när det gäller att utsträcka tiden från de diskuterade åtta månaderna – huvudförslaget gäller sju månader – till tolv månader, men anser att den frågan bör komma upp igen och att den kommitté som sysslar med ärendet bör kunna ta upp den här frågan till en ingående prövning.

Reservationen 4 avser ersättningstidens längd vid adoption. Här kommer i stort sett samma mänskliga synpunkter fram. Ett adoptivbarn som kommer från ett annat land och skall anpassa sig till en främmande miljö och lära sig ett nytt språk behöver tid på sig för att växa in i de familjeförhållanden det kommer till. Det finns därför ingen anledning att inte vara generös även i detta fall och räkna ersättningstiden till dess barnet blir sju år. Om barnet råkar vara över nio månader vid adoptionen finns det ju ingen möjlighet att få föräldrapenning enligt utskottsmajoritetens förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall även till reservationen 4.

Rättvisesympunkter kommer fram även i reservationen 5, till vilken jag också yrkar bifall. Misstanken att föräldraförsäkringen i det här fallet skulle missbrukas och användas otillbörligt tror jag inte är särskilt väl grundad, och även om så vore tror jag man skulle kunna komma till rätta med problemet om man skulle vilja pröva att ge utlandssvenskarna rätt till föräldrapenning. Jag tycker att en svensk medborgare i denna situation skall ha samma möjligheter oavsett om han eller hon befinner sig utomlands eller i Sverige.

I det särskilda yttrandet nr 6 har jag ansett mig kunna avvakta den utredning som håller på med översyn av föräldraförsäkringen, och jag förutsätter att den tar upp och ingående prövar frågan samt föreslår de ändringar i gällande bestämmelser som innebär att fosterföräldrar skall jämföras med andra föräldrar. Det kan inte vara rimligt – som motionären framhåller – att de som ställer upp som fosterföräldrar och tar hand om ett vårdbehövande föräldralöst barn skall vara sämre ställda än naturliga föräldrar. Jag förutsätter att utredningen i fråga lägger fram ett mänskligt och vettigt förslag på denna punkt.

Till sist vill jag yrka bifall till reservationen 8, vari föreslås att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning angående dels en särskild tilläggsjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter enligt de i motionen angivna riktlinjerna, dels vårdnadsbidrag till personer som

vårdar sjuka och/eller äldre anhöriga i hemmet. Fru Frænkel kommer att särskilt utveckla synpunkterna i den motion som ligger till grund för reservationen, varför jag inte skall ta upp kammarens tid med detta.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort, även om detta är betydelsefulla frågor för dem det berör.

Jag skall genast uttala att det är en klar förbättring som föreslås i propositionen 15 i år om att utsträcka rätten till föräldrapenning från nuvarande sex månader till sju månader, varav följer att föräldrapenning i vissa fall kan utgå under tid upp till nio månader efter barnets födelse. Vi tycker dock att denna förbättring är otillräcklig. Vi har från moderata samlingspartiet tidigare föreslagit åtta månaders ersättningstid, och vi håller fast vid det kravet. Det finns också stöd för detta i familjepolitiska kommitténs utredning. Kravet på ersättning under åtta månader har också stötts av LO och av många andra remissinstanser.

Anledningen till vårt krav är att det finns kvinnor med mycket tungt arbete, inte minst inom t. ex. långtidssjukvården. Kvinnor med sådana arbeten måste avbryta tjänstgöringen kanske tre månader före nedkomsten, vilket gör att de får ersättning från föräldraförsäkringen under endast fyra månader efter nedkomsten. Om man följer vår linje förlängs ersättningstiden en månad, och det anser vi vara berättigat. I konsekvens härmed föreslår vi också en ersättningstid på tio månader i vissa fall, t. ex. om barnet efter födelsen måste vårdas på sjukhus. Barn kan ju numera räddas till livet även om de föds upp till tre månader före normal födelsestid, och de får då ligga i kuvös i kanske tre månader. Med den av oss föreslagna ersättningstiden tio månader kan föräldrapenning i sådana fall utgå under en längre period efter barnets hemkomst från sjukhuset.

Reservationen 4 gäller ersättningen till adoptivföräldrar. Adoptivföräldrar är i dag jämställda med biologiska föräldrar, vilket innebär att de som adopterar ett nyfött barn får föräldrapenning i sju månader. Men det är ju mycket sällan detta kan ske. Oftast är ju barnet några månader gammalt vid adoptionen. Är barnet nio månader gammalt vid adoptionen, har adoptivföräldrarna inte någon rätt till föräldrapenning. Det tycker vi är litet synd, eftersom försäkringen faktiskt är till för barnens och inte för föräldrarnas skull. Den är till för att föräldrarna skall kunna vara hemma hos sina barn utan att göra en ekonomisk förlust, om de har ett arbete.

Vi menar att föräldrapenningen borde kunna utgå under sju eller helst, som vi förespråkar, åtta månader oavsett när barnet kommer till familjen, dock förutsatt att det är ett förskolebarn. Vi har i vårt förslag till lagtext angivit gränsen sju år. Detta kan synas vara en hög ålder, men det är ju mycket sällan man adopterar så pass gamla barn – oftast är de några månader eller något år gamla.

Reservationen 5 gäller utlandssvenskarnas rätt till föräldrapenning. Deras rätt till detta skydd uppmärksammades redan när familjepolitiska kommitténs förslag gick ut på remiss. Både försäkringsdomstolen och invandrarverket pekade då på att kravet på inskrivning i försäkringskassa innebar en försämring för bl. a. svenska kvinnor som efter bosättning

utomlands återvänder till Sverige för att föda barn. För att föräldrapenning skall utgå krävs att vederbörande varit inskriven 180 dagar i försäkringskassa. Om ett par reser utomlands, t. ex. för u-hjälpsarbete, och vistas där några år, upphör inskrivningen i försäkringskassan. Om kvinnan blir gravid vill hon kanske inte föda barnet i ett u-land utan far hem till Sverige. Hon finner då att hon har ramlat ur försäkringskassan och inte får någon ersättning från föräldraförsäkringen. Det tycker vi är synd. Vi anser att lagen skall ändras så att utlandssvenskar som har fallit ur försäkringen skall kunna få ersättning från föräldraförsäkringen när de kommer hem, även om de inte har 180 dagars inskrivning i kassan. Det är ett rättvisekrav, menar vi.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 4 och 5.

I detta anförande instämde herr Fridolfsson (m).

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Tillsammans med ett par medmotionärer har jag i motionen 207 aktualiserat frågan om att kommunerna bör få kompensation för de merkostnader som de har fått sedan riksdagen våren 1973 fattade beslut om vissa ändringar i lagen om allmän försäkring. De ändringarna medförde nämligen att det numera är kommunerna som skall betala ut ersättning till fosterföräldrar som tar hand om ett sjukt, utvecklingsstört eller fysiskt handikappat barn. Eftersom bidraget numera är skattepliktigt rör det sig om avsevärda belopp, som kommunerna måste betala ut för att få behålla de fosterföräldrar som har ställt sig till förfogande för den här angelägna uppgiften.

Att ersättningen har höjts och gjorts skattepliktig och därmed ATP-grundande är helt riktigt. De människor som tar sig an sådana barn som det här handlar om gör en arbetsinsats som naturligtvis skall ersättas som allt annat arbete. Men vad som enligt min mening bör rättas till här är att den nya ordningen har inneburit att ytterligare en utgift har övervältrats från staten till kommunerna. Kommunerna är självklart intresserade av att få behålla de familjer som har ställt upp tidigare och då fått ersättning för sina insatser. Och för att då inte familjer som kanske får ersättningen påförd eventuell annan inkomst skall göra någon ekonomisk förlust får kommunen i fråga ta på sig en större utgift.

Utskottets majoritet anser att den här frågan bör prövas inom ramen för kommunalekonomiska utredningens arbete. Jag har ett intryck av att den utredningen har en väldig massa uppgifter att arbeta med. Gång på gång hänvisas olika frågor till den. Det måste innebära att det kan dröja länge innan det kommer något resultat av utredningen. Till dess kan det väl ändå inte vara meningen att övervältringen av kostnader från stat till kommun skall fortsätta och att, när sedan sådant påtalas, det skall hänvisas till utredningen.

Det finns inte heller någon anledning att tala om inkomstförstärkningar för kommunerna till följd av att vårdbidraget numera är skattepliktigt, eftersom det i samband med 1973 års reform förutsattes att de skatteintäkter, som kan väntas bli resultatet av de nya reglerna om

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän för-
säkring m. m.

skatteplikt för bl. a. vårdbidrag, oavkortade skall tillfalla statsverket. Även detta förhållande talar för att kommunerna verkligen får full kompensation för de utgifter de har i samband med ersättningen till fosterföräldrar.

Det kan inte vara rimligt att mylla ner den här frågan i en tidskrävande utredning. Jag yrkar därför bifall till reservationen 7 av herr Olsson i Stockholm, vari begärs förslag om kompensation till kommunerna för de kostnader de åsamkas genom att utge bidrag till fosterföräldrar för vård av handikappat barn.

I den nämnda motionen berörs också en del ogynnsamma effekter i andra avseenden av de nya bestämmelserna om vårdbidrag. Jag är säker på att många här i kammaren i likhet med mig har blivit uppmärksammade på sådana fall som att vårdbidraget, påfört annan inkomst, kan medföra att gränsen för bostadstillägg överskrids och att kontantstödet till familjerna på det sättet blir lägre än tidigare. Nu har en nyligen tillsatt utredning angående föräldraförsäkringen till uppgift att sammanställa och bedöma de här nya reglerna. Dessutom väntas, som utskottet anger, ett betänkande från riksförsäkringsverket med förslag till betydande förbättringar av vårdbidraget. Förhoppningsvis kommer detta att innebära att vårdbidraget till viss del görs avdragsgillt eller att man finner former för en motsvarande justering av bestämmelserna så att de av oss påtalade tröskeeffekterna övervinns.

Jag kan i det här avseendet, i likhet med min partigrups representant i utskottet, nöja mig med det som redovisas i betänkandet och har därför, herr talman, inget yrkande till den delen i motionen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! "Jag har skött mina anhöriga hela livet utan lön! Jag har levt i de handikappades värld och fått dela deras liv. Det betyder isolering, ensamhet, fattigdom och nedvärdering." Så säger i dag en 48-årig hemmadotter, som sedan hon var helt ung i tur och ordning har fått sköta sin av ledgångsreumatism invaliderade mor, sin blinde far och nu — när föräldrarna är döda — sin bror, som är starkt hörselskadad och diabetiker. Sin utkomst får dessa två av ett litet lantbruk. "Jag är helt bunden, mitt obetalda arbete är på livstid. Vi hemmadöttrar vill ha lön av samhället, inte allmosor eller fickpengar", fortsätter denna hemmadotter.

De människor — män och kvinnor — som offerar sin ungdom, avstår från yrkesarbete och vårdar anhöriga, gamla eller sjuka är verkligen värda att få ett rejält stöd av samhället. Svensk författningssamling nr 698 år 1963 innehåller Kungl. Maj:ts cirkulär till socialnämnderna och arbetsförmedlingsorganen angående åtgärder till hjälp för *ensamställda* hemmadöttrar, alltså för dem som befriats från sitt vårdansvar, vilket oftast skett genom att den anhöriga avlidit. Det gäller då att undersöka förutsättningarna för dem att få lämplig anställning. Kan man inte finna någon sådan, säger cirkuläret, bör förtidspension sökas. Så slutar man: "Ingen bör på bristande initiativ eller uppmärksamhet från samhällsorganens sida

gå miste om de sociala förmåner, som samhället ställer till förfogande.”

Nu är det egentligen inte så värst mycket med de här omtalade sociala förmånerna. Genom en allmän egenpension, som också skulle innebära rätt till ATP-poäng för alla de vårdande åren, skulle man i stället kunna lösa pensionsfrågorna för de grupper, dominerade av kvinnor, som länge vårdat sjuka eller äldre anhöriga i hemmet. Jag är medveten om att detta måste vara en långsiktig reform som bör övervägas tillsammans med förslaget om ATP-poäng för barnavårdande arbete i hemmet. Lönen för den vårdande verksamheten kunde utgå i form av ett vårdnadsbidrag. Jag är alldeles övertygad om att det kunde göras ganska stort och ändå bli billigare för samhället än anstaltsvård för den sjuke eller gamle.

Folkpartiet har alltsedan 1960 i riksdagen väckt förslag om en ekonomisk värdering av det produktiva arbete som utförs i hemmet och alltsedan 1967 föreslagit en utredning om möjligheterna att inom socialförsäkringssystemet vidta sådana förändringar att det till vårdare i hemmet kan utgå dels en ersättning, dels en sjukpenning med tillräckligt stort belopp. Som vi vet har dessa förslag tyvärr alltid avslagits av riksdagen. De hemarbetande med vårdansvar – vare sig omvårdnaden gäller barn, sjuka eller gamla – har inget fullgott skydd genom den obligatoriska sjukpenningen på 8 kronor med möjlighet till frivillig sjukpenning på maximalt 12 kronor per dag. Var kan man i dag få en fullgod hjälp som vårdar hemma för 20 kronor om dagen? Nej, jag anser att man bör kunna skapa ett förbättrat skydd inom sjukförsäkringen.

Vi i folkpartiet upprepar alltså i år vårt gamla krav att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall hemställa om en utredning angående en särskild tilläggsjukpenning för hemarbetande med vårduppgifter samt om en utredning angående vårdnadsbidrag till personer som vårdar sjuka eller äldre anhöriga i hemmet.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen 8.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Vi har här fått höra flera motionärer och reservanter anföra synpunkter på förbättringar när det gäller föräldraförsäkringen. Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om den debatt som vi förde i kammaren den 16 maj förra året, när vi antog förslaget om införande av en föräldraförsäkring. Då fördes principdebatten, då drogs de stora linjerna upp, och vi kan väl vara helt eniga om att den föräldraförsäkring som trädde i kraft den 1 januari i år har givit Sverige en ganska unik ställning i världen när det gäller stödet i samband med barns födelse. Tanken att även fadern skall ha möjligheter att delta i vården av det nyfödda barnet med samma ersättning, pensionsskydd och anställnings-skydd som tidigare endast gällt för mödrar är såvitt jag vet inte genomförd någon annanstans i världen.

Här i Sverige är förslaget hittills det mest konkreta steget till att förverkliga ett lika ansvar mellan föräldrarna i arbetet med vården och fostran av barnen, vilket i sin tur är en förutsättning för jämställdhet mellan män och kvinnor. Denna samhällets markering av att modern och fadern delar ansvaret för barnens omvårdnad är viktig, inte minst för barnens skull.

Vi antog alltså förslaget om denna föräldraförsäkring, och den trädde i kraft den 1 januari i år. Basen för föräldraförsäkringen var familjepolitiska kommitténs mycket grundliga utredningsarbete – ett arbete som vann stor erkänsla och respekt av så gott som samtliga remissinstanser. Vi vet också att familjepolitiska kommitténs förslag skulle genomföras etappvis, och vi tog ett stort steg på vägen när vi fick föräldraförsäkringen den 1 januari 1974. Vi fick även vårdbidrag som gav pensionsrätt för de föräldrar som vårdar handikappade barn i hemmet.

Det har gått drygt två månader sedan den 1 januari. Under längre tid har denna försäkring inte hunnit verka, men redan ligger det en proposition på riksdagens bord med förslag om en ytterligare förbättring av denna föräldraförsäkring, en förbättring som avses träda i kraft den 1 januari 1975. Dessutom har chefen för socialdepartementet tillsatt en utredning som skall följa hur föräldraförsäkringen utfaller i hela dess omfattning och vidd. Utredningen skall vara med hela vägen och samla erfarenheter samt framlägga de förslag som kan vara erforderliga för utbyggnader av och förbättringar på denna utomordentliga reform.

Jag vill i sammanhanget säga att de reservationer som är fogade till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 ser jag närmast som en politisk markering. Jag tror nämligen att vi nu bör vänta med att lägga fram en mängd delförslag till föräldraförsäkringen, och jag tror att vi inte kan få någon utredning som bättre följer upp arbetet än den som socialministern nyligen har tillsatt.

Herr Ringaby sade i debatten förra året någonting som jag tycker var mycket klokt – han är ju ofta både förnuftig och sparsam med statens medel. Herr Ringaby förklarade att man från moderata samlingspartiet hade valt att se hur reformerna utfaller i framtiden. Vi skall samla erfarenheter, varpå vi med större säkerhet kan återkomma och föreslå de ändringar som vi kan finna befogade, sade herr Ringaby. Men jag trodde, herr Ringaby, att ni behövde något längre erfarenhet än ungefär två månader, innan ni var beredda att lägga fram så många ändringsförslag i föräldraförsäkringen som ni nu har gjort.

Jag anser detta vara en principiellt mycket stor fråga, och jag kommer inte nu att gå in i detaljer och bemöta varje reservation. Mycket håller på att hända inom socialförsäkringsområdet i vad gäller föräldrarnas situation, och därför tycker jag att tidpunkten vore fel vald, om vi från utskottet i detalj gick in på och granskade varje reservation. Utskottets betänkande är fylligt, och principdebatten fördes i maj förra året.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte polemisera mot fru Hävik utan vill bara säga att vid behandlingen i fjol föreslog vi att försäkringen skulle gälla i åtta månader. Vad det här gäller är alltså bara en uppföljning av den ståndpunkt vi då intog. Det är inga större avvikelser utan bara ett fasthållande vid vår tidigare princip.

Utlandssvenskarnas problem blev i fjol inte tillräckligt beaktat, även om det uppmärksammades av försäkringsdomstolen. Däremot har det

problemet blivit uppmärksammat senare. Men också där är en mycket liten ändring föreslagen, som inte förorsakar några större kostnader. Det gäller bara att jämställa utlandssvenskar med vanliga svenskar. Det betraktar jag faktiskt som en marginell ändring, inte som någon större sak.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag tror att vi alla var tacksamma för föräldrapenning-reformen, när den genomfördes. Fru Håvik har här prisat den reformen, och det är kanske befogat. Men å andra sidan är det också litet onödigt, eftersom vi var ganska överens om att den i och för sig var bra. Det är ju på det sättet att man efter en tid hittar smärre felaktigheter eller svagheter hos en reform, och så har skett också i detta fall. Men det kan väl inte sägas vara ett saboterande av reformen i dess helhet om man då försöker förbättra de detaljer som möjligen kom att framstå som svaga.

I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 behandlas ett par motioner som jag har varit med om att väcka. I den ena motionen yrkar jag i likhet med några andra motionärer att adoptivföräldrar skall få föräldrapenning under lika lång tid som föräldrarna till ett barn som är fött i Sverige under vanliga förhållanden samt att föräldrapenningen skall räknas från den dag då adoptivbarnet kommer till det nya hemmet. Vi har i motionen motiverat förslaget. Även om adoptivbarnet inte är nyfött måste det anpassa sig till den nya omgivningen, och det tar sin tid. Vi anser därför att adoptivföräldrarna bör beredas möjlighet att vara hemma lika länge som om de själva hade fött barnet under naturliga förhållanden. Detta har beaktats i reservation 4, och jag har endast att yrka bifall till den reservationen.

Vi har också yrkat att föräldrar som vill adoptera ett barn skall beredas möjlighet till ekonomiskt stöd för att kunna göra det. Detta yrkande bygger på en personlig erfarenhet jag har av några människor som vänt sig till mig. Det gäller två mycket ordentliga, fina, unga människor, som inte kan få några egna barn. De är låginkomsttagare. De vill väldigt gärna få uppleva den fullkomning av sin hemlycka som det innebär att få ett barn att ta hand om. Men att adoptera svenska barn är praktiskt taget omöjligt nu. Man får ta utländska barn, och det kostar rätt mycket pengar. Det har sagts mig att det rör sig om mellan 3 000 och 8 000 kronor, och att den siffran är riktig har förra statsrådet Odhnoff bekräftat. Dessa människor vill alltså gärna ha ett barn, men deras inkomstförhållanden medger inte att de adopterar ett barn från utlandet. Då vederbörande framförde detta till mig framhöll de att samhället vid en vanlig förlossning kostar på ganska mycket i form av mödrahjälp, sjukhusvistelse, osv. Varför skulle samhället då inte kunna hjälpa ett par unga människor, som gärna vill ha ett barn men inte kan få det själva, till att få uppleva den förmån som ett barn i familjen är?

Detta yrkande har utskottet inte alls behandlat i sitt betänkande. Man har bara avstyrkt det. Jag anser att detta är en jämlikhetsfråga, och jag tycker inte att förslaget kan få betraktas som avstyrkt en gång för alla; vi får väl återkomma med det. Jag anser det ganska meningslöst att nu ställa ett yrkande om bifall till motionen i denna del och skall därför inte göra

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Allmän för-
säkring m. m.*

det, men jag tycker att det bör antecknas till protokollet att denna angelägenhet kvarstår. Det är nödvändigt att problemet löses för att vi över huvud taget skall kunna tala om jämlikhet i vårt land.

Min andra motion i detta ärende gäller rätten till vårdnadsbidrag för vård av handikappade fosterbarn. Fru Marklund har tidigare varit inne på detta -- låt vara att hon har sett det hela ur en annan synvinkel; hon accepterar lagens innehåll men yrkar att kommunerna skall få ersättning för den extra pålaga som de drabbas av då de försöker lösa problemet på ett riktigt sätt. Jag tycker att det vore riktigare att ändra lagen så att fosterbarnen inte blev ställda i särklass. Det är dock barnet som kommer i kläm. Är det handikappade barnet ett adoptivbarn eller ett barn som på ett naturligt sätt kommit till familjen, utgår vårdnadsbidrag. Men gäller det ett barn som förutom att det är utvecklingsstört, fysiskt handikappat eller sjukt också har förlorat sina föräldrar, så utsätts det trots sin värnlöshet också för detta från statens sida; då finns det ingen garanti för att det utgår ett vårdnadsbidrag till den som sköter barnet. Det tycker jag är fel. Jag tycker inte att ett fosterbarn skall ha någon negativ särställning i jämförelse med andra barn.

Utskottet påpekar att Kommunförbundet har utfärdat en rekommendation. Men det är väl ändå stor skillnad mellan ett riksdagsbeslut och en rekommendation till kommunerna! En rekommendation är ingen garanti, men finns det ett riksdagsbeslut så utgår stödet. På det här sättet övervältrar man inte bara onödigtvis på kommunerna en utgift som tidigare staten har stått för utan man minskar även garantin för att dessa barn får samma förmåner som andra.

Denna fråga har uppmärksammats i ett särskilt yttrande av herr Hyltander, och jag är tacksam för att den har aktualiserats. Herr Hyltander menar att frågan skulle komma under bedömning av den nya utredning som är tillsatt, och man kan kanske hoppas på att den skall pröva alla dessa saker. Men i så fall är det referat av utredningsdirektiven som finns i betänkandet inte riktigt fullständigt. Där heter det:

”Utredningen, som skall göra en första sammanställning och bedömning av erfarenheterna av de nya bestämmelserna” skall nämligen pröva ”frågan om ersättningstidens längd och därvid undersöka möjligheterna att förlänga ersättningstiden på ett sådant sätt att försäkringen underlättar för föräldrar att ha anställning med reducerad arbetstid under en viss period efter det rätt till hel föräldrapenning upphört. Utredningen skall också pröva möjligheterna att erhalla sådan anställning liksom återverkningarna av ett system med reducerad arbetstid på småbarns-föräldrarnas ställning på arbetsmarknaden.”

Så står det i referatet i betänkandet. Jag vet inte om det är ofullständigt, så att direktiven skall ha en vidare syftning än den som finns angiven i betänkandet, men i betänkandet står det inte att man skall pröva ett sådant fall som det jag har påtalat.

Jag vill sålunda framhålla att den här frågan inte får vara slutförd genom ett så negativt beslut som den sannolikt står inför, utan nog skall vi kunna sätta fosterbarn i paritet med biologiska barn och adoptivbarn.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

Herr talman! I motionen 684, som behandlas i detta betänkande, har jag och herr Komstedt begärt utredning och förslag syftande till vidgad ersättning för de kostnader som uppstår vid besök hos såväl anhöriga barn som åldringar vilka vårdas på sjukhus respektive åldringsvårdsinstitutioner förhållandevis långt från hemorten.

När ett barn måste lämnas på sjukhus känner det sig naturligtvis mycket ensamt och olyckligt ibland. Om man dessutom måste ta prov och göra obehagliga undersökningar upplever barnet många gånger situationen som fruktansvärd. Ju mindre barnet är desto mer komplicerad blir en sådan situation.

Numera tillämpas mer och mer den principen inom barnsjukvården att någon av föräldrarna får följa sitt barn så mycket som möjligt, t. ex. genom obegränsade besökstider. Rum invid barnavdelningarna där någon av föräldrarna kan övernatta har också vunnit insteg i modern barnsjukvård. Åtgärderna har visat sig kunna dämpa den ångest och de psykiska skador som kan bli följden av sjukhusvistelsen för ett litet barn.

När ett barn vistas på ett hemortssjukhus finns det goda möjligheter att tillämpa de moderna metoderna om föräldrarna förstår vikten av att med sin blotta närvaro hjälpa både sjukhuspersonal och barn. Om barnet måste behandlas på specialklinik blir naturligtvis bilden en helt annan. Jag vet att det nere i Lund finns en barnkirurgisk klinik som har ett mycket stort upptagningsområde. Det sträcker sig upp till norra Småland – ett avstånd på över 20 mil. Det är klart att det inte är tillräckligt med en god vilja hos föräldrarna och med sjukhuspersonalens positiva inställning, utan för att kunna klara upp svårigheterna behövs det också en mycket god ekonomi, om föräldrarna skall kunna hjälpa ett allvarligt sjukt barn – det är bara sådana barn som hamnar på specialkliniker – som kanske ligger 10–20 mil från hemorten. Det krävs då av föräldrarna att de skall ta ledigt från arbetet, att de skall resa, äta ute, ordna tillsynen för hemmavarande barn och hyra rum nära specialkliniken. Om de räknar med att stanna hos barnet i fyra eller fem dagar, exempelvis vid en operation eller i samband med intagningen på sjukhuset, och sedan besöka barnet varannan dag beroende på barnets ålder och förmåga till anpassning, försöker vistas hos barnet så länge som möjligt, blir kostnaderna naturligtvis mycket kännbara. Om barnet får permission över lördag och söndag, ordnas fri hemtransport en gång var tredje månad, ifall barnet ligger kvar så länge. Följden blir att det barn som kan få permission vid veckosluten måste hämtas på fredagen och återtransporteras på söndag kväll – bara detta är alltså två tur- och returesor som kan bli nog så dyrbara. Här vill jag tillägga att permission ges så ofta som möjligt, eftersom läkare och psykologer anser det väsentligt att barnet kan vistas i sin normala miljö i så stor utsträckning som möjligt.

Det ekonomiska läget borde lättas för den lyckligtvis lilla grupp av föräldrar, vilkas barn blir så allvarligt sjuka att de måste vårdas på specialkliniker långt ifrån hemorten. Samma förhållande kan råda då det gäller äldre anhöriga som vistas på åldrings- eller långtidsvårdsinstitutioner. Betydande avstånd kan skilja dem från deras anhöriga. Ekonomin bör inte heller, tycker jag, i dessa fall få lägga hinder i vägen för de

anhöriga som oftare önskar besöka de gamla.

Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 har inget positivt svar på den av oss framställda motionen, varför jag, herr talman, i detta sammanhang anser mig skyldig att yrka bifall till motionen.

Fru HÅVIK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga till herr Nilsson i Trobro att utskottet just när det gäller föräldrar med sjuka barn som ligger på sjukhus har tagit upp frågan om möjligheterna att utnyttja föräldrapenningen under tio dagar. Herr Nilsson i Trobro är naturligtvis inte nöjd med detta – det förstår jag mycket väl efter den utförliga motivering som han lämnat här – men nog måste väl ändå herr Nilsson hålla med om att samhället har byggt ut de ekonomiska möjligheterna ganska avsevärt i jämförelse med hur det varit tidigare. I övrigt hänvisar jag till vad utskottet har anfört på s. 13.

När det gäller adoption av barn och den ersättning som utgår i det sammanhanget, herr Henmark, har vi inte på något sätt lättvindigt behandlat detta i utskottet. Frågan var uppe till behandling förra året, och den har varit uppe till behandling i utskottet också i år. Vi har uttalat som vår mening att vi vill vinna erfarenheter. I förra årets utskottsbe-
tänkande stod det att utskottet anser att det kunde finnas skäl som talar för en längre ersättningstid, men det viktiga bedömde vi vara att föräldrarna – adoptivföräldrarna i detta fall – fick samma ställning som biologiska föräldrar har. Nu har ersättningstiden byggts ut med ytterligare en månad, vilket gör att det finns flera grupper som har möjlighet att få ersättning.

Man har i sina motioner glömt att tala om andra grupper. Vi har skrivit i utskottsbetänkandet "andra ömmande fall". Jag skulle vilja utveckla det.

En kvinna föder sitt barn men måste av sociala eller ekonomiska skäl lämna bort barnet omedelbart. Efter en tid kan hon ta hem barnet, men då har redan den tidpunkt passerat, då hon skulle ha ägt rätt till föräldrapenning. Jag skulle kunna tänka mig att det barnet när det kommer hem till sin biologiska moder kan ha lika stora anpassnings-
problem som ett adoptivbarn har. Därför har vi sagt i betänkandet att dessa frågor bör lösas i ett sammanhang. Ingen har nämnt dessa ömmande fall i några motioner vare sig förra året eller i år. Det har bara varit adoptivbarnen man har talat för.

Herr HENMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till fru Håvik säga att det naturligtvis är mycket ömmande fall när ett barn blir sjukt. Jag har full förståelse för att de problemen också bör klaras ut.

Men det är faktiskt så att adoptivfallen är ganska vanliga, eftersom det numera praktiskt taget är otänkbart att få ett svenskt adoptivbarn. Man måste få det från utlandet, och fru Håvik vet lika bra som jag vilka bekymmer det är innan en sådan adoption kan genomföras. Det innebär att dessa föräldrar regelmässigt icke får en med andra föräldrar jämbördig ställning. Här kommer alltså föräldrapenning att utgå under kortare tid.

Om det exempelvis tar ett halvår, vilket inte är någon ovanligt lång tid när det gäller adoption, blir det en mycket liten föräldrapenning som den familjen får.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! I motionen 669, som har väckts av fru Olsson i Hölö och mig, har vi hemställt att föräldrapenning skall utgå i tolv månader i stället för, som föreslås i propositionen, sju månader. Men med tanke på vad man vet om värdet för barnet att ha nära och uppodlade kontakter inte bara med sin mor, vilket man ofta och gärna talar om, utan också med sin far, vilket inte är lika uppmärksammat, har vi i motionen sagt att ingen av föräldrarna ensam skulle få uppbära föräldrapenning mer än åtta månader. Föräldrarna skulle alltså dela på ledigheten för att båda föräldrarnas kontakter med barnet skulle bli lika goda. Undantag skulle få göras beträffande ensamma föräldrar eller då ena maken är sjuk och inte kan ha hand om vårdnaden.

Som ett följdyrkande har vi hemställt att anställningsskyddet skall utsträckas till åtta månader, så att det sammanfaller med den längsta tid endera av föräldrarna kan uppbära föräldrapenning enligt vårt förslag. Undantaget i detta avseende blir självfallet detsamma som beträffande tiden för uppbärande av föräldrapenning.

Utskottet har behandlat vår motion rätt kallsinnigt, vilket är förvånande med tanke på att många av de remissinstanser som hade att ta ställning till familjepolitiska kommitténs förslag – kommittén föreslog som bekant åtta månaders föräldrapenning – ansåg att den föreslagna tiden var för kort och ville ha tiden utsträckt till tolv månader.

Nu har chefen för socialdepartementet, såsom han aviserade det i statsverkspropositionen, tillkallat en utredning för att pröva vissa frågor inom föräldraförsäkringen, bl. a. ersättningstidens längd. Utskottet hänvisar till denna utredning. Det är rätt förvånande att utskottet då inte hänskjutit motionerna 669 och 692, som har i stort sett samma yrkande, till denna utredning.

Liksom herr Hylander utgår jag emellertid ifrån att utredningen kommer att ta upp de frågor som berörs i de båda motionerna och att vi snart får ett förslag om utsträckt tid för föräldrapenning. Jag avstår därför i dag från något yrkande. Jag är emellertid övertygad om att de krav vi har i vår motion kommer att växa sig allt starkare och att vi får anledning återkomma till dem.

När det gäller den andra frågan som tagits upp i motionen 692 och som följs upp i reservationen 1 har jag tidigare haft motioner med samma syfte. Förslaget innebär att begränsningsregeln i 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring skall utgå. Jag har inte någon sådan motion i år men är glad att frågan ändå kommit under riksdagens prövning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fru Olsson i Hölö (c).

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av vad fru Håvik sade om de principiella synpunkterna på denna reform. Jag har inte – och efter vad jag kan finna har inte någon annan heller – riktat någon kritik mot reformen, utan vi är överens om att det är bra att den har kommit. Den kan dock bli bättre. Vad fru Håvik sade om en politisk markering må stå för hennes egen räkning. Men om man, såsom det föreslås i propositionen, kan utvidga ersättningstiden från sex till sju månader efter endast två månaders erfarenhet – när propositionen skrevs hade man inte ens den erfarenheten – är det inte ologiskt att det föreslås att andra saker som befunnits vara oriktiga rättas till utan att ytterligare erfarenhet avvaktas. Det gäller framför allt frågan om begränsningstiden för de sjuka barnen. Lika väl som man i det ena fallet kan föreslå en utvidgning av tiden med tre månader, bör man kunna göra det i det andra fallet, så att föräldrarna till sjuka barn får samma rätt som andra föräldrar när barnet kommer hem från sjukhuset. Ett barn som varit sjukt vid födseln och vårdats på sjukhus är inte i bättre kondition när det kommer hem från sjukhuset än det friska barnet som kommer hem direkt efter födseln. Jag tycker därför att fru Håvik borde kunna instämma i reservationen 1.

I mitt särskilda yttrande som har nr 6 förutsätter jag att den utredning som tillsatts för att överse föräldraförsäkringen ingående prövar frågan om fosterföräldrars rätt till föräldrapenning och föreslår de förändringar av gällande bestämmelser som kan finnas påkallade. När vi nu har socialministern i kammaren skulle jag rakt på sak vilja fråga honom om jag har rätt när jag förutsätter att utredningen kommer att beröra dessa saker. Det vore lämpligt att i dag få ett klarläggande besked på den punkten.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag tror att det kan vara värt någon minut av kammarens tid att försöka få någorlunda riktiga proportioner på den fråga som tagits upp dels av fru Marklund och dels av herr Henmark, nämligen frågan om de sjuka, handikappade eller utvecklingsstörda fosterbarnens vårdbidrag. Det skulle kunna synas som om utskottsmajoriteten – och sannolikt också riksdagsmajoriteten – vore väldigt kallsinnig till en illa utsatt grupp av barn. Men det är faktiskt inte så. Förhållandet är att denna grupp av barn – jag höll på att säga – nästan inte finns. Den är så liten att problemet knappast existerar.

Totalt utgår vårdnadsbidrag för vård av svårt handikappade barn till drygt 8 200 barn i hela Sverige. Det är ett bidrag som utgår endast vid mycket kvalificerade vårdbehov – man kan gott säga endast i de fall där det är nödvändigt att någon hela dygnet finns hos barnet. I lindrigare fall än så utgår inte denna form av stöd.

Det gäller alltså inte många totalt. Hur många av dessa barn som är fosterbarn, dvs. barn som vårdas i annat hem än det egna, har jag inte hunnit ta reda på, men det är sannolikare att det är några tiotal än några hundratal i hela Sverige. I många kommuner har man inte ett enda sådant fall. I andra kommuner har man något enstaka. I en mycket stor kommun kanske det är en handfull, något tiotal eller så.

Nu är det inte så att barnen lämnas utan stöd. Som riktigt påpekats i reservationen av herr Olsson i Stockholm är kommunerna ålagda att kompensera föräldrarna för merkostnader på grund av barnens tillstånd.

Frågan är alltså om kommunerna av detta skäl skall ha särskilt bidrag från staten. Där har vi följt en allmän linje i utredningsarbetet och i reformarbetet under senare år, nämligen att man skall undvika att skicka småpengar mellan olika huvudmän därför att ett barn flyttat från en institution till en annan eller från ett hem till ett annat. Det gäller för ringa belopp för att det skall vara någon mening med det.

Man kan dock få intrycket att det gäller väldigt stora summor. I reservation 7 står: "Kommunerna har i stället ålagts att ekonomiskt kompensera fosterföräldrarna för merkostnader i samband med vård av sådant barn. De belopp som kommunerna skall utge uppgår till avsevärda belopp."

Det kan vara avsevärda belopp om man ser dem individuellt i förhållande till vad en enstaka människa får i stöd i olika situationer, men för kommunerna är det inga avsevärda belopp. Jag vågar påstå att de är helt försumbara, och det är inte någon mening med att införa särskilda regler för att kompensera kommunerna.

Herr Henmarks metod att återgå till att knyta bidraget till barnet och inte till den vårdande föräldern är enligt mitt sätt att se oantaglig, eftersom vi då går miste om den mycket stora fördel som vi vunnit genom omläggningen, nämligen att kunna göra vårdnadsbidraget till pensionsgrundande inkomst — fru Fränkel talade om detta i annat sammanhang. Vi har verkligen vunnit en stor framgång, när den som tillbringar år efter år med att vårda ett sjukt eller handikappat barn åtminstone får sin pensionsrätt någorlunda tryggad. Denna trygghet försvinner, om vi inte lägger bidraget såsom en inkomst hos den vårdande föräldern. Därav denna konstruktion.

Inom familjepolitiska kommittén bedrev vi ett långt utredningsarbete om detta och kom fram till att det inte enbart av den anledningen att några kommuner får ta på sig en kostnad på några tusen kronor — kanske några tiotusental kronor i mycket stora kommuner — var värt besväret att skriva särskilda regler om kompensation.

Herr HENMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att herr Carlshamres bedömning av frågans omfattning än mer talar för att det är dumt att ha särskilda bestämmelser för fosterbarn. Så blir det ju nu. Hade man tagit fosterföräldrar tillsammans med adoptivföräldrar och vanliga föräldrar, hade det inte blivit några särbestämmelser. Men nu blir det särbestämmelser, vilket vi skulle ha undvikit. Herr Carlshamre borde verkligen hålla med mig på denna punkt. Särskilt när det gäller ett så litet antal, borde man inte ha dragit sig för att ge även dem kompensation.

Jag har för min del inte yrkat på att man skall gå tillbaka till att bidraget skall följa barnet. Jag har bara sagt att fosterbarnet inte bör ges någon särställning genom att det är fosterbarn, utan fosterföräldrarna bör få sådant bidrag att de kan vårda barnet.

Herr Carlshamre påstår att kommunerna är ålagda att höja ersätt-

ningen. Han sätter tydligen större tilltro till herr Olssons i Stockholm reservation än till utskottets saklighet. I utskottsbetänkandet står på s. 12 att "Kommunförbundet i skrivelser i oktober 1973 till barnavårdsnämnderna och de sociala centralnämnderna uttalat att dessa för tiden efter den 1 januari 1974, dvs. den tidpunkt då de nya bestämmelserna om vårdbidrag trädde i kraft, bör överväga en justering av ersättningen till fosterföräldrar — —". Jag har tidigare fått lydelsen att det utfärdats en rekommendation. Det är inte detsamma som ett åläggande. Det är ingen lag, såvitt jag kan förstå, utan alltjämt har kommunerna full självbestämmanderätt. Jag tror lika mycket på utskottet som jag tror på kommunistreservationen.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det ligger säkert en hel del i resonemanget om att fosterbarn inte borde placeras i någon särställning jämfört med andra barn, och det är antagligen också riktigt att det inte skulle ha uppstått problem av det slag som vi har påtalat i vår motion om inte just fosterbarnen hade den här särställningen. Men nu är vi ju inne i ett system som för med sig de effekter som vi har påtalat. De här merkostnaderna har kommunerna alltså redan, och vårt yrkande om kompensation utgår från detta faktum.

Hur pass omfattande problemet är har jag inte tagit reda på. Jag har uppmärksammats på det i min egen hemkommun, och där bedömer man ändå beloppet som avsevärt. Man menar att det borde inte vara så att det som tidigare betalades till fosterföräldrarna med statliga medel nu skall ersättas med kommunala medel. Man anser alltså att detta är — och det är också vad jag har reagerat mot — ytterligare en bit som övervältras från stat till kommun. Det är något som den pågående utredningen skall försöka komma till rätta med, men jag tycker inte att man under tiden som saken utreds bara skall öka antalet övervältringar och därmed problemets storlek.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi behöver inte tvista om vad herr Henmark sade i sitt föregående inlägg. Det kan han sedermera konstatera i protokollet och till äventyrs justera om det skulle behövas för att stämma med vad han verkligen menar. Vi behöver heller inte tvista om innebörden i orden rekommendation, råd, åläggande osv. Det faktiska förhållandet lär nog ändå vara att fosterföräldrar får den kompensation som här är avsedd. Det faktiska förhållandet är också, som jag sade, att det handlar om ett mycket litet antal barn som inte rimligen kan vara någon ekonomisk belastning. Inte ens om alla barnen skulle ha råkat finnas i samma kommun — vilket ju nu som bekant inte är fallet — skulle det ha blivit fråga om ett så förskräckligt stort belopp.

Vidare finns det ju en avgörande skillnad mellan å ena sidan biologiskt egna barn och adoptivbarn och å andra sidan fosterbarn, nämligen att det egna barnet och adoptivbarnet blir där det är, medan fosterbarnsförhållanden kan vara kortvariga eller långvariga. Ett barn kan placeras i fosterhem för en tid av någon månad likaväl som under barnets hela

uppväxttid. Förhållandena växlar alltså mycket mer i fråga om fosterbarn, och därför har det ansetts mera praktiskt att den huvudman som har hand om placeringen också tar hand om finansiering av det trots allt ganska lilla bidrag som det här gäller.

Vad jag har velat säga är enbart att det inte är barnen som är diskriminerade i jämförelse med andra. Fosterbarnen får sitt stöd, men de får det i en annan form – av praktiska skäl.

Herr HENMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill då bara ställa två frågor till herr Carlshamre. Anser herr Carlshamre det vara fullt naturligt att fosterbarn har en särställning och att de därför alltjämt skall ha det? Och kan herr Carlshamre säga mig vilken garanti som i dag finns för att fosterföräldrarna får den ersättning som motsvaras av vårdbidraget?

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! På den sista frågan kan svaret vara mycket enkelt. Det är sannerligen så pass svårt att hilt bra fosterbarnsfamiljer i dag att kommunen vackert får lov att betala vad det kostar att få barnen placerade. Det är garanti nog i och för sig. Där gäller lagen om tillgång och efterfrågan.

Beträffande den första frågan vill jag säga att det beror precis på vad herr Henmark menar. När det gäller bidragets konstruktion och vem som skall svara för det är jag fortfarande beredd att anse att det kan göras en skillnad mellan fosterbarn och andra barn av praktiska skäl, helt enkelt därför att fosterbarnsförhållandet inte är lika bestående som t. ex. adoptionen.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Fru Håvik nämnde inte ett ord om vårt förslag om utredning angående ett särskilt vårdnadsbidrag till personer som vårdar sjuka eller äldre anhöriga i hemmet. Jag vet inte om denna fråga för fru Håvik är så ovidkommande att det inte ens finns anledning att ta upp den här. För mig är denna fråga i alla fall inte ovidkommande. Det är inte så väldigt många människor i dag som tillhör kategorin hemmadöttrar eller hemmasöner. För övrigt finns det mest hemmadöttrar och därför kan man väl säga att frågan till stor del också är en könsrollsfråga.

Jag tycker att utskottet avfärdar det här förslaget otroligt nonchalant. Man säger bara att eftersom man inte tillstyrkte motionen förra året har man inte i år anledning att inta någon annan ståndpunkt.

Fru Håvik tog heller inte upp förslaget om ändring av sjukförsäkringen. Det är klart att fru Håvik instämmer i vad som står i utskottets skrivning. Det är ju alldeles riktigt att vi behandlade detta förslag vid förra årets riksdag i samband med behandlingen av propositionen 46. Man avfärdade förslaget då liksom i år med att det skulle vara så svårt att skapa rättvisande regler i fråga om ersättningen. Man säger också att det kunde tänkas att det skulle behövas bidrag av statsmedel till försäkringen och med hänsyn till det avvisar man förslaget.

Men vi får inte avvisa något bara genom att säga att det är svårt. Ingen

uppgift får vara för svår för oss att försöka lösa. Jag tycker heller inte att det skulle vara något fel om man till en sådan här sjukpenningförsäkring fick statsbidrag t. o. m. till hela avgiften. Naturligtvis förstår jag att en reform av det här slaget inte kan genomföras utan vidare. Den måste nog utredas, och man måste ta de ekonomiska konsekvenserna som också måste belysas. Men jag vidhåller, herr talman, mina förslag.

Fru HAVIK (s):

Herr talman! Ja, fru Fränkel, alldeles uppenbart ställer jag mig bakom utskottets betänkande, eftersom min uppgift här i dag är att företräda utskottsmajoriteten.

Beträffande fru Fränkels motion rörande sjukpenning till hemarbete med vårduppgifter så finns det faktiskt kommunala vårdnadsbidrag som kan berättiga till inplacering i sjukpenningklass för den som vårdar sjuka eller handikappade i hemmet. Det är också en kommunal ambition att höja vårdnadsbidraget. Personligen upplever jag i Göteborg att höjningen inte går alltför snabbt, men på det planet kanske fru Fränkel – vi kommer ju från samma stad – i någon mån har möjlighet att medverka till att det sker en utbyggnad av vårdnadsbidraget just för den kategori människor som fru Fränkel här har talat för.

När det sedan gäller statligt bidrag till avgiften vill jag framhålla att i den frivilliga sjukpenningförsäkringen utgår ett statligt bidrag på 20 procent. Bedömningen av hur man skall ge dessa människor sjukpenning inom obligatorisk ram skall naturligtvis vara helt beroende på arbetsinsatsen och även inkomstbortfallet vid sjukdom. Då har vi det kommunala vårdnadsbidraget. Många är i dagens läge inplacerade i sjukpenningklass på grundval av det bidraget.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Det är riktigt att fru Hävik och jag har förmånen att vara från en stad som infört ett vårdnadsbidrag som är ganska stort. Men det är inte så i alla kommuner. Jag kan inte tycka att det är rättvist att denna ersättning skall vara beroende på i vilken kommun man bor.

Beträffande det exempel som jag tog upp i mitt första anförande och som gällde en hemmadotter vill jag nämna, att hon själv skrivit ett brev till statsminister Palme. Statsministern svarade henne att det visst är svårigheter och orättvisor på området och att man måste komma till rätta med dem. Men inte heller han gav något förslag till lösning. Jag menar att vi inte bara får kasta yxan i sjön genom att tala om svårigheter. Hemmadöttrar skall inte ha olika ställning beroende på var någonstans i Sverige de bor.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten!

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först i fråga om rätten att disponera föräldrapenning och därefter rörande ersättningstidens längd.

Rätten att disponera föräldrapenning

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hyltander m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ersättningstidens längd

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Fridolfsson och Wachtmeister i Staffanstorp i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 1 såvitt avser ersättningstidens längd röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Fridolfsson och Wachtmeister i Staffanstorp i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	273
Nej	—	49
Avstår	—	4

Punkterna 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Hyltander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Hyltander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	239
Nej	—	82
Avstår	—	5

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän försäkring m. m.

Onsdagen den
6 mars 1974

Allmän för-
säkning m. m.

Punkter 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Hyltander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ringaby begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Hyltander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ringaby begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 248
Nej — 77
Avstår — 1

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 306
Nej — 18

Punkterna 10 och 11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 684 av herrar Nilsson i Trobro och Komstedt, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Hylltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hylltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 13 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Hylltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hylltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	286
Nej	-	37
Avstår	-	1

§ 16 Föredrogs utbildningsutskottets betänkanden

Nr 4 med anledning av motioner angående skolhälsovården

Nr 5 med anledning av motioner om utvärdering av anordningen fritt valt arbete på grundskolans högstadium m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 17 Överlastavgift

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner rörande vissa frågor beträffande lagen (1972:435) om överlastavgift.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Lagen om överlastavgift har diskuterats vid ett flertal tillfällen i kammaren, och jag skall inte inleda någon lång debatt i dag utan bara deklarerar att jag fortfarande har den rent principiella uppfattning som jag hävdat tidigare. Vi har alla varit överens om att lagen om överlastavgift behövs för att man skall kunna ingripa mot dem som med berått mod lastar överlastar men att vi också skall kunna skydda dem som kommer i en situation över vilken de inte kan råda. Man skall kunna hänvisa till att det finns teknisk utrustning tillgänglig så att de som vill efterleva lagen också har en rimlig chans att göra det. Med motionen 1436 har jag tillsammans med en kamrat velat deklarerar att vi fortfarande har samma synsätt när det gäller handläggningen av överlastavgiften.

Enighet har ju inte rått om alla bestämmelser i lagen, och vi har haft ganska långa diskussioner om detta tidigare. I år har utskottet skrivit sig samman. Det är någonting som vi nu upplever ganska mycket – att man sjunger samskrivningens höga visa. Jag har inte lärt mig den melodin och har ej heller något intresse av att göra det på grund av den nya parlamentariska situationen, utan jag tycker att jag fortfarande med rätt kan hävda en principuppfattning i denna fråga.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag för min del vill yrka bifall till utskottets hemställan, som innebär att riksdagen begär den ändring av lagen om överlastavgift som finns omnämnd i utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Försäljningen av pyrotekniska varor

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 3 i anledning av motioner angående försäljningen av pyrotekniska varor.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Herr Werner i Malmö och jag har väckt en motion till årets riksdag, nr 544, där vi föreslagit att Kungl. Maj:t skall utfärda nya bestämmelser för försäljningen av pyrotekniska varor – detta i avvaktan på att den utredning som handlägger dessa frågor skall avge ett betänkande. Nu vet vi av riksdagsberättelsen att utredningen avser att slutföra sitt arbete under året, och vi hoppas verkligen att så blir fallet.

Vi har tyckt att det varit angeläget att för riksdagen aktualisera frågan och få ett påskjut på den. Enligt vår mening är frågan av ganska stor betydelse, även om den naturligtvis inte kan betecknas som någon stor politisk fråga. Men jag tycker kanske också att utskottet kunde ha skrivit ett par rader om att även utskottet anser det vara angeläget att det nu blir en proposition, allra helst givetvis till höstriksdagen men i varje fall till vårriksdagen 1975.

En del otrevliga saker händer med de här pyrotekniska varorna. Det finns väl inte mycket att invända mot att man firar tolvslaget på nyårsaftonens kväll med smällare, men det okynnessmällande som vi upplever ett par veckor före och ett par veckor efter själva nyårshelgen borde föranleda åtgärder från lagstiftarnas sida. Många gånger är det gamla människor som utsätts för att ungdomar roar sig med att lägga smällare i brevlådor, utanför dörrar o. d. Det kan därför inte finnas anledning att känna så stor saknad om man avskaffar detta med smällare, som kanske har varit en tradition just på nyårsaftonens kväll men som har blivit en plåga helt enkelt under en längre tid kring årsskiftet.

Detta är anledningen till motionen. Det finns naturligtvis också andra

aspekter som man kan lägga på problemet. Jag erinrar mig att jag på nyårsaftonens kväll satt och såg på TV-programmet, där det visades bilder från det mycket svårt drabbade Etiopien, med långa rader av undernärda och svårt svältande människor. Man tycker att det är litet konstigt att det i ett land som vårt skickas i väg raketer och smällare för hundratals miljoner samtidigt som en så fruktansvärd situation som denna är aktuell. Pengarna skulle sannerligen kunna användas på ett betydligt bättre sätt än genom detta okynnesskjutande, som har påtalats i riksdagen tidigare men som tyvärr ännu inte föranlett någon åtgärd.

Vi lugnar oss emellertid med det besked som nu lämnats men ber att få återkomma om det inte framläggs någon proposition för nästa riksdag.

I detta anförande instämde fru Olsson i Helsingborg (c).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Den fråga som behandlas i förevarande utskottsbetänkande anser jag borde höra hemma inom vår miljövårdslagstiftning, eller åtminstone borde hälsovårdsnämnderna få möjligheter att ingripa på annat sätt än nu. Ty visst är det en sanitär olägenhet för alla människor som under en längre tid blir utsatta för smällare av olika styrkegrader. För alla som bor i min hemprovins är det påskfirandet som föranleder den starkaste strömmen av insändare i lokalpressen, och där vädjar gamla och sjuka människor till myndigheterna att göra något för att få bort detta eländiga oväsen som åstadkoms av s. k. påksmällare.

Det är väl också på det sättet att allteftersom åren går och man blir äldre blir man mer och mer beroende av lugn och ro omkring sig. För egen del ser jag med förskräckelse fram mot varje påskhögtid. Varje kväll under en hel vecka, med påskafton som kulmen, pågår en fullständig terror inom bostadsområdena och på gator och torg, när pojkar och även vuxna män roar sig med pyrotekniska övningar. Jag försäkrar att jag är glad varje påsk jag genomlever utan påtagliga psykiska skador. Många störda människor vänder sig också till oss politiker. Åtskilliga har ringt till mig och bitt mig försöka åstadkomma förbud mot detta ofog. Jag tycker mig därför tala på dessa människors uppdrag, när jag nu understryker hur viktigt det är att det verkligen görs någonting till skydd för alla nervösa, gamla och lättskrämda människor.

Vi har lagstiftat för trivsel och trygghet i arbetslivet. Trivsel och trygghet bör vi också ha rätt att kräva i vår boendemiljö. Och det är tydligen endast en restriktiv lagstiftning som här kan avhjälpa missförhållandena. Jag väntar på den lagstiftningen. Jag tycker att jag nu i tillräckligt många år har fått hänvisa klagande medmänniskor till att det pågår en utredning, och det är av den anledningen som jag för min del inte har motionerat i detta ärende tidigare.

Jag är glad över att jag har fått använda dessa minuter till att tala om hur illa jag tycker om påksmällare. Kanske kan jag betraktas som en ropandes röst i öknen, men jag tyckte att jag måste avlasta mig oviljan mot smällare av alla slag och påtala den oro som jag vet att många andra i ännu högre grad än jag själv känner inför den pyrotekniska yra som bryter loss under påskveckan. Jag tror inte att man löser detta problem

enbart på det sätt som motionärerna här har föreslagit. Man måste säkert komplettera en sådan lagstiftning med vidgade möjligheter för hälsovårdsnämnden att ingripa.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag har full förståelse för de synpunkter som både fröken Sandell och herr Komstedt här anfört. De nuvarande förhållandena är inte tillfredsställande. Även om det inte framgår av utskottets skrivning är vi i utskottet ändå på det klara med att skärpningar måste införas.

Utskottet har varit fullt enigt i sitt avstyrkande av motionerna och har byggt sitt ställningstagande på att vi inom kort kommer att få ta del av utredningsmannens förslag till åtgärder inom ramen för de direktiv som uppställts och som omfattar alla de synpunkter motionärerna här har tagit upp. Utredningen kommer, som också framgår av det betänkande som vi har framför oss, att lägga fram sina slutliga synpunkter under våren 1974. Jag tog för en kort stund sedan kontakt med utredningsmannen och fick då beskedet att betänkandet kommer att avlämnas i april eller allra senast i början av maj månad. Med hänsyn härtill har utskottet kommit fram till att man bör avvakta utredningsförslaget och att Kungl. Maj:t icke bör vidta några ytterligare åtgärder förrän förslaget föreligger. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag och avslag på motionerna 544 och 546.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Markpolitiken m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 5 i anledning av motioner angående markpolitiken m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:1157 av herr Adolfsson (m) vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhänga om tilläggsdirektiv till bostadsutredningarna med de förslag och önskemål som framställts i motionen (åtgärder för att underlätta personlig äganderätt till bostad),

1974:1159 av herr Adolfsson (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag till lagstiftning syftande till att ge kommunerna skyldighet att tillhandahålla mark för försäljning.

1974:1578 av herr Claesson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen uttalade sig för ett successivt överförande av privata flerfamiljshus i samhällets ägo samt hos regeringen hemställde om utarbetandet av en plan för genomförande av denna målsättning samt

1974:1582 av herr Hermansson m. fl. (vpk) såvitt avsåg förslaget (yrkandet 1) att riksdagen uttalade att till byggnadslagen borde fogas en bestämmelse att endast samhällsägda mark fick stadsplanläggas.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:1157, 1159, 1578 och 1582, yrkandet 1.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1157, i anledning av motionen 1974:1159 samt med avslag på motionerna 1974:1578 och 1582, yrkandet 1, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

2. av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1974:1578 och 1582, yrkandet 1, samt med avslag på motionerna 1974:1157 och 1159 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Bakom reservationen I i civilutskottets betänkande nr 5 återfinns två motioner. Den ena innehåller förslag till åtgärder för att främja personlig äganderätt till bostad. Den andra tar upp vissa kommuners benägenhet att ensidigt tillämpa tomträttsinstitutet och vägran att tillhandahålla tomter för försäljning.

När det gäller den sistnämnda motionen vill jag nämna att en undersökning visar att det av landets sju största kommuner bara är Uppsala som utbjuder tomter till försäljning. Övriga tillämpar ensidigt tomträttsinstitutet.

Detta strider mot enskilda människors önskemål. Jag vill påminna om den utredning som åtskilliga gånger citerats här i kammaren och som visar att nio av tio bostadssökande vill bo i villa på egen tomt. Vad som särskilt är värt att lägga märke till i det sammanhanget är att detta önskemål skär genom partigränser. Nio av tio som uppger sig tillhöra socialdemokratiska partiet vill också bo i småhus på egen tomt.

Den andra motionen tar upp frågan om överförandet av bostäder i enskild ägo. Jag vet att jag i stor utsträckning talar för döva öron. Men när vi samfällt kan konstatera att vår bostadspolitik totalt kört fast, borde vi då inte kunna pröva nya vägar? I andra västeuropeiska länder söker man lösningar som innebär att enskilda människor oberoende av förmögenhetsställning kan bli ägare till sin bostad, det må gälla enfamiljshus eller lägenheter i större hus. Varför kan den frågan i Sverige inte ens hänskjutas till en utredning?

Kommuner och myndigheter bör vara organ som underlättar för medborgarna att förverkliga legitima önskemål även när det gäller val av bostad och ägandeform. Myndigheters agerande verkar ofta i motsatt riktning och lägger hinder i vägen för människor att själva ordna sin bostadsfråga. Det finns dagsfärska exempel ute i kommunerna som bevisar detta.

I ett fall fick en kommun innevarande vinter en tilldelning av åtta lägenheter som fick byggas utan statliga lån. Det fanns i den kommunen

en lång småhuskö. Trots den kön gick den extra tilldelningen på åtta lägenheter till ett flerfamiljshus, trots att det fanns många tomma lägenheter i andra flerfamiljshus i samma kommun. I den kommunen står folk som vill bygga småhus utrustade med tomt, monteringsfärdigt hus och byggnadslov från kommunen men får inte igångsättningstillstånd från länsarbetsnämnden, därför att kvoten gått till lägenheter i flerfamiljshus.

Herr talman! Exemplet kunde mångfaldigas. Jag stannar här och yrkar bifall till reservation nr 1 i civilutskottets betänkande nr 5.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 5 mynnar ut i hemställan om avslag på fyra motioner – två motioner av herr Adolfsson och två från vänsterpartiet kommunisterna. Trots dessa oförenliga utgångspunkter har utskottsmajoriteten liksom vid 1973 års riksdag funnit gemensamma skäl för att avstyrka alla fyra motionerna. De skälen är i huvudsak att de åsikter som kom till uttryck i båda motionsparen – vart och ett på sin kant – är oförenliga med de allmänna markpolitiska uppfattningar som stöds av en riksdagsmajoritet.

Herr Adolfssons första förslag innebär önskemål om utredning av åtgärder för att underlätta personlig äganderätt till bostad. I den formuleringen låter tanken *onekligen bestickande, men om man ser närmare på förslaget innebär det emellertid två specifika ting*. Det ena är att vi skall ersätta nyttjanderätten i form av hyresrätt och bostadsrätt med en äganderätt till lägenhet – en ny sorts andelslägenheter. Det andra är att denna äganderätt skall överföras till den boende genom att i hyran läggs in en amorteringspost. Jag förutsätter att herr Adolfsson inte godtar att den del av hyran som går åt till ägarens amortering skall räcka – för i så fall skulle det kanske inte vara så långt ifrån att han kunde få stöd även av herr Claeson. Utskottsmajoriteten har inte sett några skäl till att inte de bostadskooperativa boendeformerna skulle räcka som komplement till den vanliga äganderätten och hyresrätten. – En annan sak är att en ändrad form av husbyggandet kanske någon gång i framtiden kan påkalla en översyn av fastighetsbegreppet men det är inte aktuellt just nu.

Herr Adolfssons andra motion syftar till att kommunerna enligt lag skall bli skyldiga att sälja mark och sålunda inte endast använda sig av tomträtt. Jag vill till att börja med säga att vi i andra sammanhang försökt hävda den principen – som jag också trodde att herr Adolfsson anslöt sig till – att kommunerna själva skall bestämma upplåtelseformerna. Jag skulle inte gärna kräva att bli trodd om jag samtidigt hävdade kommunernas valfrihet och statens rätt att inskränka valfriheten. Men jag vill medge att jag i annat sammanhang, när jag talar som kommunalpolitiker, hävdar åsikten att de boende själva skall få välja upplåtelseform. Men, herr Adolfsson, det är majoriteten i kommunfullmäktige som skall besluta det utan statens inblandning! Jag vill emellertid, liksom herr Adolfsson, hävda att vi vet en hel del om vad människor önskar, och då bör också kommunerna, när de fattar sina beslut, verkligen betänka det.

Herr Claeson har i motionen 1578 hävdad den socialistiska principen att privata flerfamiljshus skall föras över i kommunal ägo. Det finns goda skäl till att kommunerna skall engagera sig som ägare av hyreshus, och

utvecklingen har gått långt i den riktningen. Det är bara att följa den stigande andelen lägenheter i hus som ägs av allmännyttiga företag. Det finns inte skäl för att utgå från att staten också på denna punkt skulle binda kommunerna på grund av allmänt hållna ideologiska värderingar; det är ju så, att det som är sanning i den ena kommunen inte är sanning i den andra. Dessutom finns det ett väsentligt skäl mot sådana tankegångar, nämligen behovet av konkurrens också mellan olika förvaltningsformer.

Till detta resonemang an knyter också vpk-motionen nr 1582. Den handlar formellt om byggnadslagen, men den är bara ett annat uttryckssätt för principen om ett totalt kommunalt markägande. I motionen har den principen dessutom vidgats till att avse inte bara hyreshus utan all bebyggelse.

Herr talman! Vid betänkandet har fogats inbördes icke förenliga reservationer. Den inbördes uppgörelsen mellan respektive reservantgrupper ger kanske de bästa argumenten för mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan. Det finns knappast skäl för att i anslutning till detta begränsade betänkande ta upp en mera allmän debatt om markpolitiken — vi kommer ju om en liten stund att behandla betänkandena 6—8, och de betänkandena täcker sammantaget stora fält och bör väl sammantaget också ge en bild av de skilda principiella ståndpunkterna, en bild som kanske är mera konkret än uppräddade trossatser.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Redan i arbetarrörelsens efterkrigsprogram för 30 år sedan ställdes kraven om att gradvis överföra hyreshusen i samhällets ägo och att kommunalisera tomtmarken. Det kravet har sedan aktualiserats i olika sammanhang, bl. a. här i riksdagen av kommunisterna.

Vi har även i år i motionen 1578 återkommit och föreslår att riksdagen skall uttala sig för ett successivt överförande av privata flerfamiljshus i samhällets ägo och att riksdagen hos regeringen skall hemställa om utarbetande av en plan för genomförandet av denna målsättning.

Visserligen har under efterkrigstiden andelen kommunala och kooperativt ägda och förvaltade bostäder ökat väsentligt och svarar nu för en allt större del av nyproduktionen då det gäller flerfamiljshus. Det äldre bostadsbeståndet och hyreshusen i de stora tätorternas centralare delar är emellertid till helt övervägande del i privat ägo. Detta innebär ofta högre hyror, sämre underhåll, sämre boendemiljö och större otrygghet för hyresgästerna. Dessutom för privatägandet med sig en rad nackdelar för samhället i form av större svårigheter med saneringar och förbättringar av bostadsmiljön.

Ett förverkligande av kravet på överförande av de privata flerfamiljshusen i samhällets — kommunernas och bostadskooperationens — ägo skulle öka möjligheterna för kommunerna att stoppa kontoriseringen och återställa kontoriserade lägenheter till bostäder. Det skulle också verkamt kunna bidra till att stoppa hyresstegringarna och pressa ned boendekostnaderna.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Markpolitiken
m. m.

Den successiva avveckling av hyreskontrollen som skett under senare år har liksom övergången till s. k. bruksvärdering bidragit till stora hyreshöjningar. De privata fastighetsägarna har fortsatt att berika sig på hyresbetalarnas bekostnad och liksom tidigare inkasserat vinster av värdestegringar som skett till följd av samhälleliga investeringar. Privata fastighetsägare engagerar sig i både exploaterings- och saneringsområden alltmer, ofta med hjälp av statliga lån.

Herr talman! Från olika håll har det i debatten om de privata intressena och deras roll bl. a. sagts att det inte går att överföra de privatägda flerfamiljshusen i samhällets ägo, eftersom man då skulle åstadkomma något av ett ekonomiskt kaos.

Nu är det emellertid så att vårt förslag inte innebär att man skall genomföra detta över en natt utan att man skall göra upp en plan för ett successivt överförande, låt oss säga under exempelvis en femårsperiod. Vad det vidare handlar om är att övertaga lånen på dessa fastigheter, och den kontanta ersättning det kan bli fråga om att gottgöra fastighetsägare med för eget kapital uppgår uppskattningsvis inte till mera än hälften av vad som årligen läggs ned på militära ändamål.

Det är klart att vårt krav är oförenligt med den kapitalistiska konkurrensen på bostadsmarknaden, som regeringen tyvärr slagit vakt om. Men vi anser det vara naivt att tro att man kan tillåta markaffärer, bostadsbyggande och ägande/förvaltning vara beroende av marknadskrafterna, om man vill komma till rätta med de stora problem som hänger samman med boendet. Det är bara stora samhälleliga engagemang som kan garantera en tryggad mark- och bostadsförsörjning till rimliga kostnader.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att alla flerfamiljshus bör ägas och förvaltas av kommunerna och bostadskooperationen och att alla privata flerfamiljshus successivt skall överföras i samhällets ägo. Att bostaden skall vara en social rättighet och inte en handelsvara är vpk:s grundlinje i bostadspolitik. Men detta betyder mera än en god och rymlig bostad till rimligt pris. Det måste också innebära att de boende själva får bestämma över sina boendevillkor, över förvaltningen. Boendets förvaltning måste då innefatta själva lägenheten, fastigheten och tomtmarken. Om hyresgästernas intressen på ett riktigt sätt skall kunna tillgodoses måste samhället genom kommunerna och bostadskooperationen äga och förvalta alla flerfamiljshus.

Herr talman! Under hela tiden efter det andra världskriget har frågan om markspeculation och markvärdestegring intagit en central roll i de bostadspolitiska diskussionerna.

Markvärdena har under efterkrigstiden stigit på ett svindlande sätt. Under perioden 1945–1970 beräknas markvärdena i hela landet ha stigit med omkring 400 procent och i Stockholm med omkring 700 procent. Det är nödvändigt att kommunerna ges bättre möjligheter att föra en aktiv markpolitik, om man skall kunna bedriva en bra samhällsplanering och en socialt inriktad bostadspolitik. En grundläggande förutsättning måste då vara att på ett effektivt sätt kunna disponera över den mark som behövs för samhälls- och bostadsbyggande, och det förutsätter också långsiktiga markförvärv till rimliga priser. I motionen 1582 har vi från

vpk – som ett led i att hindra privatbyggmästare och andra privatintressen att göra sina vinst- och spekulationsintressen gällande -- föreslagit att endast samhällsägda mark får stadsplanläggas.

Den enda effektiva metoden att stoppa markprisstegringen och kapitalintressena och att förhindra den del av hyresutplundringen som beror på markspekulationen är att samhället blir ägare till all mark avsedd för samhälls- och bostadsbyggande.

De förbättringar som under senare år har vidtagits då det gäller kommunernas möjligheter att tillgodose sina markbehov har inte löst frågan om kommunernas möjligheter att driva en aktiv markpolitik och tränga tillbaka privatbyggmästare, byggnadsmaterialproducenter och de stora affärsbankerna. De privata företagen har, trots att en allt större andel allmännyttiga och kooperativa företag står som ägare och förvaltare av flerfamiljshus, ett alltför stort inflytande på markägande, byggnadsmaterial, byggande och kapital.

Från vpk:s sida anser vi att det kommunala markmonopolet skall utökas så att samhällligt/kommunalt ägande av marken är en förutsättning för att stadsplanläggning skall kunna ske.

Med hänvisning till vad jag nu sagt, till innehållet i motionerna nr 1578 och 1582 och vpk-reservationen i civilutskottets betänkande nr 5 yrkar jag bifall till reservationen 2.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Låt mig till utskottets ordförande få säga att det skulle väl ändå inte hända någon större olycka ifall motionen som begär en utredning om människors ökade möjligheter att äga sina bostäder hänvisades till en sittande utredning. Det är väl ändå ett ganska hovsamt krav som jag kanske hade förväntat mig att våra kolleger på den borgerliga oppositionssidan skulle kunna villfara.

Sedan delar jag fru ordförandens uppfattning att kommunernas självbestämmanderätt är någonting väsentligt som vi skall värna om. Men när kommunerna av doktrinära politiska eller andra skäl börjar handla i strid med kommuninvånarnas intressen, då finns det inget annat forum än riksdagen som kan och skall reagera. Då är det vår skyldighet att se efter hur kommunerna handlar och tala om vilken riksdagens uppfattning i sammanhanget är.

När det gäller herr Claeson, som ju är den ivrigaste talesmannen för en socialistisk bostadspolitik, vill jag påminna honom om att ett av riksdagens utskott för några år sedan hade tillfälle att besöka ett land på andra sidan järnridån som sedan 25 år tillbaka hade konsekvent tillämpat en socialistisk bostadspolitik. Vi kunde alltså på ort och ställe konstatera vad detta hade lett till. En av de minnesbilder jag har därifrån gäller ett enfamiljshus som vi besökte och där den tidigare ägaren hade bott ensam med sin familj före den socialistiska epoken. Nu bodde en familj på första våningsplanet och ytterligare en familj på det andra våningsplanet. Den gamla ägarinnan bodde i ett rum på vinden, och i källaren hade man fått plats med tre pensionärer. En sådan bostadspolitik, herr Claeson, skall vi be Gud bevara oss för i detta land.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Herr Claeson målade med sin utgångspunkt och sin tro väldigt vackra bilder av hur bra det skulle vara om samhället ägde alla bostäder. Det skulle bli fina miljöer och låga hyror.

Jag med min utgångspunkt tror att det bästa för hyresgästerna är att vi har konkurrens. Men jag vill naturligtvis instämna – det utgår jag från att vi alla gör – när herr Claeson säger att en bra bostad är en rättighet. Goda miljöer och väl utformade bostäder når vi genom att människorna får större medinflytande. Jag tycker att även herr Claeson skulle vara mer lyhörd för vad människorna önskar. De vill t. ex. gärna ha småhus, och de vill i förvånansvärt hög grad äga sin tomt.

Jag håller med herr Claeson, när han säger att markspekulation har förekommit. Visst har så varit fallet, och markspekulation förekommer väl ännu. Men nu finns andra instrument som kan ta udden av den. Vi skall också komma ihåg kommunernas planmonopol.

Till herr Adolfsson vill jag säga att liksom vi rikspolitiker är lyhörda för vad människor vill, utgår jag från att även kommunalpolitiker är lyhörda. Då behöver man inte gå omvägen att vi rikspolitiker med lag talar om hur kommunerna skall handla i dessa frågor.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Vad herr Adolfsson sade var egentligen en upprepning av vad fröken Ljungberg anförde förra året, och det är rätt typiskt för det sätt varpå man argumenterar från moderat håll. Man ger sig ut över landets gränser för att hitta argument. Jag skall inte göra på samma sätt. Liksom jag i fjol gjorde beträffande fröken Ljungberg skall jag nu erinra herr Adolfsson om att det i de länder som han i detta sammanhang talar om har hänt en del, som vi dess bättre varit förskonade från och som kanske förklarar vissa av de svårigheter som man där fortfarande dras med bl. a. på bostadsområdet.

Fru Olsson i Hölö framhöll att vi behöver ha konkurrens. Jag ifrågasätter detta. Jag betraktar en bra bostad såsom en social rättighet på samma sätt som rätten till sjukvård eller utbildning. Ingen begär i dag att sjukvård eller skolväsende skall gå med vinst. Jag tycker det är lika självklart att inte heller bostaden skall vara en marknadsvara, som skall ge vinst. Jag betraktar alltså bostaden som en social rättighet, och något utrymme för privatkapitalistiska spekulations- och vinstintressen eller konkurrens bör enligt min mening då inte finnas.

Visst skall vi vara lyhörda för vad människor vill ha och för människors förhållanden. Jag håller med fru Olsson om detta. Men då måste vi också vara konsekventa och se på den utveckling som har skett framför allt beträffande boendekostnaderna och vara lyhörda för människors önskemål i den situation som de har hamnat i, då de på grund av höga boendekostnader inte längre kan efterfråga den bostad som de eljest skulle vilja ha och behöver.

Fru Olsson påminde om planmonopolet som instrument då det gäller de frågor som vi här har diskuterat. Visst finns planmonopolet, men tyvärr har det inte visat sig tillräckligt för att komma till rätta med problemen. Det är också från den utgångspunkten vi från vpk har lagt fram förslag till åtgärder.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Civilutskottets fru ordförande säger att kommunerna är lyhörda för vad riksdagen har sagt. Bevisligen är sju av de tio största kommunerna i landet inte alls lyhörda. De handlar stick i stäv mot vad deras kommuninvånare vill. Det är väl inemot halva svenska folket som bor i de sju kommunerna. Det måste i varje fall röra sig om en betydande del av svenska folket som på det sättet inte får en enda möjlighet att bygga hus på sin egen tomt. Detta visar att det här problemet inte är så ringa som man i förstone kanske är beredd att tro.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag tycker inte, herr Claeson, att man bör dra paralleller mellan å ena sidan bostaden och å andra sidan sjukvården och skolan. Om man skulle dra den parallellen, så ser jag som en väldigt stor risk att det också skulle bli en långt gående enhetlighet. Man skulle då bli tilldelad sin bostad, och så vill ju vi svenskar inte ha det. Vi vill ha valfrihet i boendet, och det tror jag att vi bäst kan få med det system vi har och den konkurrens som sker.

Sedan ett par ord till herr Adolfsson. Visst vet jag att man här och var inte har varit lyhörd utan handlar över människors huvuden. Men jag tror ändå att här håller det på att ske förändringar. Politikerna upptäcker nog att man måste vara lyhörd för invånarnas önskemål.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Men, fru Olsson i Hölö, om vi betraktar rätten till utbildning och rätten till sjukvård som sociala rättigheter och vi också betraktar rätten till en god och rymlig bostad som en social rättighet, då måste man väl ändå kunna dra paralleller på det sätt som jag här gjorde. Jag är helt övertygad om att vi med det samhällssystem vi har inte kommer att få någon slutgiltig lösning på problemet att skaffa varje medborgare en rymlig och bra bostad till en rimlig kostnad. Men vi kan komma en god bit på väg, ifall vi är överens om att ta itu med de krafter som nu spekulerar i och tjänar stora pengar på att folk måste ha någonstans att bo. Och detta sista är ju ändå grundläggande: Vi kan inte vara utan en bostad i vårt klimat. Därför bör man inte bara i allmänna ordalag tala om rätten till bostad som en social rättighet, utan vi bör kombinera det talet med åtgärder för att befria bostadsmarknaden från de spekulations- och vinstintressen som nu finns där, på sätt som vi föreslagit från vänsterpartiet kommunisterna.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Herr Claeson talar ju som om vi inte alls hade tänkt på boendet och inte alls kände till alla de saker som har beslutats för att ge människorna rättighet till en bra bostad. Jag tycker ändå inte att det är riktigt att dra paralleller med sjukvården och skolan, för på de områdena kan vi ju ha enhetliga system – jag har inga invändningar mot det – men i fråga om boendet förordar jag valfrihet, och en sådan tror jag inte går att få med den utformning som herr Claeson talar för.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Är det då bättre, fru Olsson, att vi har en valfrihet som innebär att i stort sett bara de bäst ställda i samhället har någon verklig valfrihet då det gäller bostad? Det faktiska förhållandet i dag är att någon verklig valfrihet föreligger inte för majoriteten av invånare vare sig det gäller boendeform eller bostadens storlek m. m.

Utifrån betraktelsesättet om bostaden som social rättighet måste vi väl ändå kunna vara överens om att vi skall jämna vägen för att också i praktiken kunna göra bostaden till en grundläggande social rättighet. Det är det jag menar.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Adolfsson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5 antar reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	78
Nej	—	24
Avstår		212

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 5 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 279
Nej — 48

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

§ 20 Ändring i expropriations- och förköpslagstiftningen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner om ändring i expropriations- och förköpslagstiftningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:93 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga (yrkandena a- c och d delvis), hemställdes att riksdagen beslutade

- a. upphäva förköpslagen (1967:868),
- b. att 2 kap. 1 § expropriationslagen med bestämmelse om tätbebyggelseexpropriation skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse,
- c. upphäva 4 kap. 3 § expropriationslagen,
- d. hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag om att återställa den före den 1 januari 1971 gällande rätten att disponera fastighetsanvändning genom att i byggnadslagen återinföra de bestämmelser om rätt till bebyggelse, fastighetsanvändning och ersättning m. m. som gällde i byggnadslagen före 1971,

1974:1582 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga (yrkandena 2 och 3), föreslagits att förköpslagen ändrades så att samhället gavs rätt till prövning av det överenskomna markpriset vid övertagna köp, samt att riksdagen hos regeringen hemställde om utarbetande av förslag härom att föreläggas riksdagen för ställningstagande samt

1974:1584 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen — i syfte att motverka upptrissning av markvärden enligt i motionen anförda synpunkter — hos regeringen hemställde att förslag skyndsamt förelades riksdagen om ändring av expropriationslagen såvitt avsåg 4 kap. 3 § jämfört med övergångsbestämmelserna punkt 13.

Utskottet hemställde

1. beträffande expropriation för tätbebyggelseändamål m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:93, yrkandet b samt yrkandet d i här behandlad del,
2. beträffande grunderna för beräkning av expropriationsersättning att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:93, yrkandet c, och 1584,
3. beträffande förköpslagen att riksdagen skulle avslå motionerna 1974:93, yrkandet a, och 1582, yrkandena 2 och 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande expropriation för tätbebyggelseändamål m. m. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:93, yrkandet b samt yrkandet d i här behandlad del, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ändrad lagstiftning enligt vad reservanterna anförts.

2. beträffande grunderna för beräkning av expropriationsersättning (presumptionsregeln)

a. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa.

att riksdagen i anledning av motionen 1974:93, yrkandet c, och med avslag på motionen 1974:1584 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ändrad lagstiftning enligt vad reservanterna anförts.

b. av herr Claesson (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa.

att riksdagen med avslag på motionen 1974:93, yrkandet c, skulle bifalla motionen 1974:1584.

3. beträffande förköpslagen av

a. herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa.

att riksdagen i anledning av motionen 1974:93, yrkandet a, och med avslag på motionen 1974:1582, yrkandena 2 och 3, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag omfattande ett upphävande av lagen.

b. av herr Claesson (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa.

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1582, yrkandena 2 och 3, samt med avslag på motionen 1974:93, yrkandet a, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförts.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Akerfeldt (c), Mattsson i Skee (c), Olof Johansson i Stockholm (c) och Strömberg i Botkyrka (fp).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Ett fritt samhälle skall bygga på fria och oberoende medborgare. Den enskildes möjligheter att själv avgöra sin framtid, att själv träffa sina val och att själv ta ansvar för förvaltningen av egna och gemensamma tillgångar är av avgörande betydelse för att säkerställa den mångsidighet i valmöjligheter och beslutsfattande och det oberoende som ett demokratiskt samhällssystem förutsätter. I ett samhällssystem där medborgarna saknar valfrihet och oberoende ger mångsidigheten vika för likriktning och oberoendet för totalstyrning. Demokratien förlorar livskraften och innehålllet. Socialismen bygger på strävanden som omsatta i praktisk politik innebär att den enskildes valmöjligheter på sikt begränsas eller upphör. I ett längre ideologiskt perspektiv kommer socialismens visioner och demokratins krav på kollisionskurs.

Vi i moderata samlingspartiet vill starkt understryka att den enskilda äganderätten är en omistlig beståndsdel i en fri demokrati. Denna ger samhällsmedborgarna möjlighet att ta ansvar. Den vidgar hans oberoende.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

Historien känner inga exempel på samhällen som har kunnat förena frånvaron av enskilt ägande med demokrati. Det är bl. a. därför som äganderätten tillhör de mänskliga fri- och rättigheterna, vilkas bestånd Europarådets konventioner vill garantera.

I ett samhälle dominerat av kollektivt ägande ersätts den enskilde individens ansvarstagande av de anonyma kollektivens beslut. Förvaltningens effektivitet nedgår och dess kostnader ökar. Ju mer samhället kollektiviseras, desto större blir behovet av en växande byråkrati och av för den enskilde ingripande detaljregleringar.

Utifrån sådana principiella synpunkter på enskild äganderätt har moderata samlingspartiet på område efter område sökt verka för en avvägning mellan den enskildes och det allmännas intressen som medger att äganderätten och alla de samhällsvärden som den företräder i möjligaste mån bevaras. Detta gäller inte minst på det markpolitiska området. Utan att åsidosätta rimliga och ofrånkomliga samhällsbehov har vi motsatt oss de doktrinärt socialistiska inskränkningar i äganderätten som socialdemokratin har velat förverkliga.

För en aktiv politiker innebär det här sättet att formulera sig inte så stora konstigheter, men för en medborgare vars politiska insats begränsar sig till ett besök i vallokalen vart tredje år låter det kanske litet mera teoretiskt. Ord som samhällssystem, totalstyrning, ideologiskt perspektiv eller socialismens visioner hörde jag inte i förrgår, när jag satt och pratade med mina kamrater på jobbet. Jag tror inte heller att kammarkollegerna brukar höra det sättet att formulera sig. Språket är mycket mustigare och mera rakt på sak. Det lät så här: "Hör Du Wennerfors, vad tusan gör Du i riksdagen egentligen? Kan inte Du och de andra politikerna ordna så att jag själv får bestämma färgen på min stuga? Kan Du förklara för mig varför politiker och myndigheter skall lägga sig i det här? Har de inte tiden till andra och viktigare saker?" Ja, ni känner säkert igen det.

Hur ofta möter jag inte människor – på min arbetsplats, hemikring eller när jag deltar i torgmöten och andra politiska arrangemang inte bara i Stockholms län, utan runt om i landet – som ställer den här typen av frågor. Egentligen skulle jag ha kunnat göra som Nancy Eriksson gjorde för en hel del år sedan i debatten om högertrafiken i andra kammaren i det gamla huset på Helgeandsholmen. När hon gick fram till talarstolen hade hon med sig en mängd bärkassar fyllda med brev från människor runt om i landet, och hon läste upp en del av dem. Tänk, om jag här framme skulle ha radat upp alla de tusentals brev som vi i partiet har fått under de senaste åren – och som har gällt just markpolitiken och det nya som har skett på området! Alla dessa muntligt och skriftligt ställda frågor har gällt orsakerna till det långvariga byggnadsförbudet, till att man tar till expropriationslagen för att tvångsvis inlösa egendom, eller vad som i samband med ersättningsfrågorna kallas konfiskation, eller till den ökande byråkratin. Hur många är inte de skärgårdsbor i Stockholms skärgård som undrar varför de inte får bygga ett litet hus till sina vuxna barn på den egna marken! För dem är det obegripligt att det skall behöva bli ett herrans liv och en enorm papperskvarn för exempelvis ett utedass' skull. Det måste kännas bittert för den gamla skärgårdsbon att se välfärden på fastlandet, att lyssna till politikernas vackra tal om nya

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

reformkrav och nya löften och samtidigt nätt och jämnt klara fastighets-
skatten -- garantiskatten -- för den mark på vilken han inte får bygga
några uthyrningsstugor.

Hur många brev har vi inte fått om det sätt på vilket lagstiftningen nu
tillämpas! Det kommer en myndig herre från den kommunala förvalt-
ningen. Han meddelar -- hyggligt och vänligt -- att kommunen vill köpa
huset och tomt. "Vi behöver det här området", säger han. Det är inte
sällan som ägaren tillhör den äldre generationen. Han och hans hustru har
verkligen slitit i sina dagar. Tänk vad de fick avstå från mycket för att
klara det här huset! Tomten var inte dyr när de en gång köpte den --
med vårt sätt att se på pengar. Men för en vanlig jobbbar för 30--40 år
sedan var det annat. Nu är huset betalt, nu är bostadskostnaderna låga,
och de trivs bra med det egna huset, med krusbärsbuskarna och
rabatterna. Och så säger de båda två till representanten för myndigheten:
"Nej, vi vill nog inte flytta härifrån."

Hur går det? Så småningom förstår de att de inte har något val. Det
har stiftats nya lagar. Kommunen kan ta huset med tvång, och
kommunen bestämmer priset. Det blir flera besök och flera samtal. De
båda gamla är skakade. De förstår att det inte är någon idé att spjärna
emot -- myndigheten har makten.

Herr talman! Det är ganska lätt att ta fram statistik på antalet
lämnade expropriationstillstånd sedan exempelvis ett år tillbaka. Antalet
är förmodligen inte stort. Men det är betydligt svårare att få statistik på
alla de fall där den nya lagstiftningen på markpolitikens område används
som ett hot, där man inte behöver gå så långt som att begära tillstånd till
expropriation. Folk upptäcker att det inte är någon idé att spjärna emot

det är myndigheterna som har makten. Man har som enskild ingenting
att sätta emot. Men vi får nu undan för undan kännedom om en del av de
här fallen, och det kommer också att märkas en allt kraftigare opinion
mot detta.

Vad är det då för folk som kontakter oss i dessa frågor? Jag kan tänka
mig att mina socialdemokratiska kolleger i kammaren svarar att det är
moderater, förstås. Och visst får vi brev från människor som har den
partitillhörigheten. Men hur många är inte de som deklarerar annan
partitillhörighet eller som inte deklarerar någon partitillhörighet alls! Ni
kan vara övertygade om att alla partier är representerade bland de här
människorna som har tagit kontakt med oss under de senare åren. Många
av dem har tagit reda på att det i dag finns endast ett parti i Sveriges
riksdag som klart och konsekvent slår vakt om äganderättens principer.
Och allt fler människor kommer att bli informerade om detta under de
närmaste åren, även om informationsproblemet är stort. Den här
lagstiftningen är svår att förstå, och för den som ännu inte har råkat ut
för konsekvenserna upplevs kanske andra frågor som mer angelägna.

Men bli inte förvånade om moderata samlingspartiet tar ytterligare
några mandat i nästa val! Orsakerna kan vara många. Men att den
markpolitiska synen hos folket överensstämmer med vår, det vet vi. Vår
uppfattning att de enskilda människorna skall ha rätten att få äga den
markbit som stugan står på överensstämmer med de flesta svenskers
uppfattning. Tyvärr vet inte det stora flertalet av dessa ännu att den

Ondsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

uppfattningen är moderat. Vi arbetar vidare med denna politiska fråga lika lålmodigt som med andra politiska frågor, där vi stod tämligen ensamma för tre fyra år sedan och i vilka vi under exempelvis 1973 fick uppleva hur regeringen gjorde den ena reträtten efter den andra.

Vad vi upplever i dessa dagar är ju närmast historiskt. Den socialdemokratiska regeringen börjar föra en allt borgerligare politik, så även på markpolitikens område kan det kanske så småningom bli en reträtt – åtminstone en liten sådan. Vi får vara glada för litet.

Men först måste vi kanske få till stånd en sinnesförändring hos det gamla bondepartiet – centerpartiet – och det liberala partiet – valfrihetens parti, folkpartiet. Folk i allmänhet tror faktiskt att de tre oppositionspartierna står på samma linje i fråga om markpolitiken. Tyvärr får folk den uppfattningen genom massmedia och annat. Jag fick för några dagar sedan en bok i min hand, författad av en lärare vid socialhögskolan, fastighetsjuristen Torsten Bjerkén, och utgiven av Wahlström & Widstrand. I inledningen, s. 9, finner man följande:

”I samband med att regeringen lade fram sitt förslag om samhällets markpolitik i allmänhet, förelades 1972 års höstriksdag ett förslag till helt ny expropriationslag --- . 1971 års strid upprepades nu, och förslaget kunde genomföras enbart med stöd av socialdemokraternas och Vänsterpartiet Kommunisternas röster. De borgerliga partierna röstade emot.”

Så var det ju faktiskt inte – tyvärr var det inte så.

Vi inom moderata samlingspartiets riksdagsgrupp vill med vår partimotion nr 93 markera vår konsekventa politik på det markpolitiska området. Herr Adolfsson och jag har följt upp yrkandena i partimotionen genom reservationerna 1, 2 a och 3 a vid civilutskottets betänkande nr 6. Mitt yrkande och bifall till dessa reservationer som jag, herr talman, formellt framställer nu är därjämte en uppföljning av vårt partis agerande 1971 och 1972, då vi så gott som ensamma protesterade mot ytterligare kliv i marksocialistisk riktning.

Genom den nya expropriationslagen får kommunerna ett medel att styra företagans planering. I förarbetena till den här lagen klargörs nämligen att kommunerna skall ha en, som det heter, obetingad företrädesrätt till mark, och i regeringsuttalandena sägs det uttryckligen att expropriation skall kunna tillgripas ”även i andra fall än då det behövs för att bryta enskilda markmonopol”. Vidare heter det: ”Det skall ankomma på kommunen själv att avgöra, om och i vilken utsträckning kommunen skall vara ägare till den mark som bebyggs.” Markägarens egna planer tillmäts alltså inte någon vikt i sammanhanget. Regeringen har också deklarerat detta helt klart, bl. a. genom följande uttalande: ”Även om denne” – dvs. markägaren – ”är beredd att själv exploatera marken på avsett sätt bör alltså kommunen ges tillstånd till expropriation. Detta framgår av den från förköpslagen hämtade regeln.”

Om detta skriver Ulf Brunfelter, författare till en nyligen utkommen skrift, ”Måste planering bli planhushållning?”, att genom de här reglerna får alltså kommunerna i realiteten en lokal etableringskontroll över företagsamhet med fastighetsanknytning, om de så önskar. Reglerna gäller nämligen inte bara bostadsbebyggelse, påpekar denne Brunfelter,

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

utan alla slags fastighetsinvesteringar, dvs. också näringslivets utbyggnad.

Herr talman! Det finns många frågor och många detaljer inom betänkandets område som kunde beröras, t. ex. de vidgade expropriationsreglerna eller hur förköpslagen har fungerat sedan den kom till. De nya ersättningsregler som trädde i kraft förra året, och som jag betraktar som i det närmaste konfiskatoriska, kunde ägnas en egen genomgripande debatt. Jag skall emellertid inte initiera någon sådan längre debatt utan begränsar mig till att ställa en fråga till regeringspartiets företrädare: Vad skall hända härnäst på det här området? Vad är nästa marksocialistiska steg?

Kammarens ledamöter förstår säkert att jag här tänker på vad som skall hända med byggkonkurrensutredningen, som väl just nu ligger i någon skrivbordslåda i bostadsdepartementet. Förverkligas detta förslag övertar ju kommunerna helt alla byggherreuppgifter, således även enskild bostadsbebyggelse. Omkring 90 procent av bostadsbyggandet behärskas i dag av den statligt kontrollerade bostadslångivningen. Utredningen föreslår att långivningen skall styras så att statslån bara kan komma i fråga för bostadsbebyggelse på kommunägd mark. Och detta skulle i praktiken totalt hindra enskildas medverkan i bebyggelseutvecklingen. Och vad innebär det? Den marknadsmässiga konkurrensen har alltmer förlorat sin betydelse inom bostadsbyggandet. Vi har kunnat studera resultaten. Bostadspolitiken har gått snett. Det har byggts fel här i landet, för högt, för dyrt och för trångt. Hur vill då regeringspartiet gå vidare? Tänker ni förverkliga byggkonkurrensutredningens förslag? Tänker ni trots de gångna årens bostadspolitiska misstag sätta konkurrensen helt ur spel?

Avslutningsvis vill jag understryka att moderata samlingspartiet kommer att fortsätta att verka för den enskildes rätt att äga mark och fastighet, hus och hem. Vi anser att samhällets mark- och bostadspolitik bör inriktas på att underlätta sådant ägande för alla medborgare. Men finns det då inte tillfällen då den enskildes intressen måste underordnas det allmännas? Mitt svar är: Självfallet finns det sådana situationer! Men denna principiella uppfattning står inte i motsatsställning till vår syn på äganderätten. Enskilda människor som äger sitt hus och den markbit som stugan står på känner inte bara sitt ansvar för det han själv eller tillsammans med familjen eller andra förvaltar. Dessa människor vet och känner inte minst sitt ansvar som medborgare i ett litet eller i ett stort samhälle. De vet att samhället måste kunna förvärva mark även tvångsvis, för bebyggelseplanering och andra viktiga gemensamma ändamål. Men dessa krav får inte tas till intäkt för en konfiskatorisk politik och inte heller leda till ett kommunalt totalt markmonopol. Tvångsvis inlösen är ett extraordinärt ingrepp och får enligt vår mening endast tillgripas när det är av avgörande betydelse för den aktuella samhällsutbyggnaden och endast under absoluta rättssäkerhetsgarantier.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar tas frågor om expropriations- och förköpslagstiftning upp. En del av den diskussionen som fördes och de argument som anfördes vid behandlingen av föregående betänkande är säkert tillämpliga även på dessa frågor utan att därför nu behöva upprepas.

I vpk-motionen 1582 föreslås att förköpslagen ändras så, att samhället ges rätt till prövning av det överenskomna markpriset vid övertagande av köp. Motionen är främst motiverad av erfarenheter av den nuvarande ordningen. Det har visat sig att kommunerna i mycket liten utsträckning använder sig av den förköpsrätt som föreligger. I klart uttalade meningar anges att den främsta orsaken till detta är att man tvingas att betala det pris som överenskommits mellan köpare och säljare.

I föreliggande betänkande sägs att det inom justitiedepartementet pågår en översyn av förutsättningarna för tillämpning av förköpslagen. Vänsterpartiet kommunisterna menar att riksdagen bör begära att denna översyn även får avse metoderna för prisprövning då förköpslagens inlösenförutsättningar uppfyllts. Därvid bör någon form av enkel markprisprövning vid förköpsärenden övervägas, såsom vpk redan i tidigare riksdagsmotioner föreslagit.

I motionen 1584 har vi föreslagit en förändring i expropriationslagstiftningen, som enligt vår mening skulle få stor betydelse för kommunernas möjligheter att bedriva en i verklig mening aktiv markpolitik. De värdeökningar som beror av samhällsinsatser skall inte ersättas till privata markägare utan komma samhället till godo – därom är de flesta människor numera överens. Men man måste då också se till att skapa tillräckliga garantier för att eliminera markvärdesvinster.

De förbättrade möjligheter att exproprieras mark som införts under senare år och det förenklade expropriationsförfarandet har inneburit större möjligheter för kommunerna att tillgodose sitt markbehov.

Vi har i år liksom tidigare år återkommit till vad vi anser vara något av en kärnfråga i detta sammanhang, nämligen frågan om den s. k. presumtionsregeln och ersättningsberäkningarna enligt denna.

När det gäller den typ av åtgärder mot oförtjänt markvärdestegring som expropriationslagen representerar är det viktigt att innehållet är sådant att man effektivt kan motverka markprisernas påverkan av spekulativa förväntningar och de s. k. marknadskrafternas spel.

Skall man uppnå detta måste man bestämma en fast tidpunkt efter vilken den värdestegring som beror av samhällets utbyggnad inte skall ersättas. Och denna tidpunkt måste sättas så långt bakåt i tiden att man kommer åt de stora markvärdestegringar som skedde i början av 1960-talet. Såsom anförs i reservationen 2 b bör de utredningssvårigheter som åberopas mot förslaget inte överdrivas då det redan enligt gällande ordning kan krävas utredning om upp till 15 år gamla värden. Om man knyter ingångsvärdet till läget den 1 januari 1960, som vi föreslår från vpk, kan det inte annat än i undantagsfall uppstå några större problem beträffande utredningar.

Markkostnadernas stora betydelse för samhällsplanering, goda bostadsmiljöer och lägre hyror gör det nödvändigt att genom lagstiftning se till

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

att den markvärdestegring som skett, framför allt under 1960-talet, inte slår igenom i priserna på den mark samhället i dag förvärvar för bostads- och samhällsbyggande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 b och 3 b vid civilutskottets betänkande nr 6.

Låt mig sedan säga några ord med anledning av det som herr Wennerfors berörde i sitt inlägg. Han refererade intryck från sin arbetsplats och från umgänget med andra människor. Jag vill gärna säga att jag inte kan vitsorda herr Wennerfors' tal om att färgsättningen på det egenägda småhuset skulle vara en fråga av den typ som dominerar bland allmänheten. Min erfarenhet är att de helt dominerande problemen för människorna gäller hur pengarna skall räcka till mat och hyra, när riksdagen tänker besluta om att ta bort momsens på maten och vidta åtgärder för att sänka hyrorna osv. Det är de problemen jag främst har mött bland människor som jag träffar ute och som jag umgås med.

Jag är överens med herr Wennerfors på en punkt i det han mycket uppehöll sig vid, nämligen rätten att äga hus och hem. Jag är däremot inte överens med honom om rätten för den enskilde att äga mark som behövs för samhällsbyggandet och inte heller om rätten att äga flerfamiljshus och göra stora vinster på att människorna måste ha någonstans att bo.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Som företrädare för utskottsmajoriteten yrkar jag redan nu bifall till civilutskottets betänkande nr 6 och därmed också avslag på reservationerna.

Jag skall till att börja med försöka utveckla utskottsmajoritetens synpunkter i frågan. Den moderata reservationen 1 till förmån för den äldre utformningen av förutsättningarna för tätbebyggelseexpropriation ställs mot majoritetens avslagsyrkande. Detta innebär varken mer eller mindre än att majoriteten inte vill återinföra 1971 års regler. Detta bör noteras.

Reservanternas argumentation utgår i allt väsentligt från en sak: alla förändringar på markpolitikens område är en fullföljd av vad man kallar för dogmatiska teser. Reservanterna utgår också från att dessa teser till övervägande del har socialistiskt ideologisk karaktär. Slutsatsen blir då att alla reformer som genomförts under senare år måste brytas upp i sina grundläggande delar.

Är det nu så? Har också mittenpartierna fångats in av de här socialistiska teserna och medverkar till den skräckmålning som herr Wennerfors söker göra? Jag tror vi får det bästa svaret om vi sakligt granskar det yrkande som utskottet har haft att behandla. Yrkandet innebär i huvudsak följande.

Reservanterna vill byta ut beskrivningen av förutsättningarna för tätbebyggelseexpropriation mot en sådan som anses ge minskade expropriationsmöjligheter. Reservanterna vill vidare byta ut en utformning av grunderna för tomträttsexpropriationen mot en annan. Såsom yrkandet i motionen utformats – kanske litet obetänksamt – kommer sakfrågan att gälla, om vi skall hålla fast vid kommunernas rätt att avgöra

om de behöver äganderätten till viss mark för att kunna fullfölja sina bostadspolitiska uppgifter. Det gäller sålunda inte frågan, huruvida kommunerna skall äga *all* mark – den frågan har vi tagit ställning till genom att nyss avslå vpk-motionen i det ämnet. Det gäller inte heller frågan, om kommunerna skall sälja mark eller upplåta den med tomträtt – där har vi nyss bekräftat kommunernas valfrihet. Kvar står frågan, om vi skall erbjuda kommunerna ett redskap som är användbart för att de efter en demokratisk, politisk prövning skall kunna fullfölja sina respektive syften.

Vill vi inte ge kommunerna det förtroendet, får vi självfallet rösta på reservationen. Reservationen minskar på ett kännbart sätt kommunernas möjligheter i denna del. Jag skulle vilja gå så långt att jag påstår att t. o. m. kommuner med avgörande moderat inflytande då och då måste finna det lämpligt att falla tillbaka på 1972 års expropriationslag i den delen, men jag har inte alls några förhoppningar om att jag skall kunna övertyga herrar Wennerfors och Adolfsson om att en aktiv kommunalpolitik på det här området kräver lämpliga redskap i lagstiftningen, och kanske ännu mindre förhoppningar om att kunna övertyga dem om att det behövs en aktiv kommunal politik på samhällsbyggandets område.

För den fortsatta debatten vore det en vinning om vi kunde enas om att skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna inte beror på socialistiska respektive icke-socialistiska värderingar.

Som jag tidigare sagt innebär reservationen i också att man vill byta ut en grund för tomträttsexpropriation mot en annan. Skillnaden är härfin. Det faktum att mittenpartierna och regeringspartiet kunnat enas här innebär inga ändringar från deras sida. De som svängt i frågan är moderaterna, som förra året ville ta bort regeln men nu vill ha den kvar, fastän i en annan, snarlik tappning. Jag vet inte riktigt hur jag skall tyda det, men kanske också moderaterna börjar närma sig de socialistiska värderingarna eller den socialistiska linjen. Hur som helst: majoriteten kan inte ansluta sig till motionen. Socialdemokraterna vill ha kvar regeln – kanske finns det där vissa prestigeskäl – och mittenpartierna vill ha bort den. Men eftersom reservationen inte får gå utöver yrkandets ram, finns det bara ett särskilt yttrande på den här punkten, som jag skall återkomma till när jag har slutat att föra utskottets talan.

Om jag sedan går över till presumptionsregeln, måste vi också här göra klart för oss vad frågan egentligen gäller. Den moderata reservationen är ett ohöjlt ja – jag tar till så starka ord att jag säger ohöjlt till markprisstegring, och majoritetens ståndpunkt är ett nej. Presumptionsregelns utformning är en sak, det bakomliggande syftet ett annat. När moderaterna väljer att ta avstånd från själva principen att nya förväntningsvärden inte skall ersättas blir de självklart ensamma. Det innebär inte att mittenpartierna godtar regelns utformning, och det framgår klart av det särskilda yttrandet som jag skall återkomma till så småningom.

Herr Wennerfors tog upp många saker i sitt anförande alltifrån sådant som färgen på husen – och där kan jag också säga att det finns mycket krångel på detta område – till äganderätten. Han talar nästan gråtligt om den lille ägaren till det lilla småhuset som kommunen vill mota bort, om inte utan ersättning så ändå, som herr Wennerfors uttryckte sig, till det

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

pris som kommunen vill betala. Men detta är inte sant. Vad gäller ägaren till småhuset så skall han ha fullgod ersättning. Han skall inte lida ekonomiskt. Naturligtvis är jag väl medveten om att det finns något man inte kan ersätta, nämligen rätten att få äga just det här huset som familjen gemensamt lagt ner hela sin själ på att bygga upp, vårda och förbättra. Det kan man inte ersätta med pengar – jag vill klart säga detta.

Jag har svårt att förstå hur herr Wennerfors kan framställa kommunerna som busar som hotar med eller tar till expropriation nästan som daglig företeelse. Expropriation tar man naturligtvis till bara när man är tvungen för ett bostadsbyggande eller något annat som man måste ordna för de många människorna.

Jag vet också att herr Wennerfors i många olika sammanhang är ute och skrämmer människorna, skärgårdsbor och andra med att om vi fortsätter så här med markpolitiken och inte följer moderaterna kommer det att föra med sig att staten och kommunerna skall äga allting. Herr Wennerfors inser mycket väl att det inte är så, men jag vet att herr Wennerfors ofta för den debatten.

Jag är litet förvånad över att herr Wennerfors slutar så ödmjukt. Han säger: Ja, naturligtvis måste kommunen ha mark för sin planering. Med den avslutningen faller ju herr Wennerfors' hela argumentering platt till marken.

Sedan till herr Claesons variant av presumptionsregeln, reservationen 2 b, som innebär krav på två förändringar som redan prövats av riksdagen. Ett bifall till reservationen skulle innebära att man fick tvista om decenniernas markprisutveckling och att man retroaktivt drog in värdeökning före 1971. Båda sakerna faller på sin egen orimlighet. Jag konstaterar emellertid att herr Claeson i reservationen i år också tar upp de svårigheter som skulle kunna uppstå.

Moderaterna vill avskaffa förköpsregeln enligt reservationen 3 a. Varför? Ja, säger man något troskyldigt i motionen, markprisnivån sänks inte, den höjs. Hur denna oro rimmar med viljan att släppa markpriserna lösa kan jag inte förstå. I reservationen går man emellertid tillbaka till den principiella oviljan mot att släppa in de kommunala besluten. Därmed blir reservationen bara en ytterligare upprepning av trossatser.

I fråga om förköpslagen säger herr Claeson i reservation 3 b något som kan tyda på att han vill underlätta expropriation i förköpsfallen för att få markpriset prövat. Även med en sådan utgångspunkt är det svårt att se skäl till ett bifall. Expropriationsförfarandet har ju förenklats helt nyligen, och jag undrar om det inte möjligen är så att reservationen bygger på äldre erfarenheter, som inte längre är aktuella.

Jag övergår nu från att tala för utskottet till att något beröra det särskilda yttrandet.

Som jag redan sagt innebär den moderata partimotionen i fråga om tomträttsexpropriation att man i praktiken inte vill ha någon förändring – moderaterna har alltså här hamnat väldigt nära statsrådet Lidbom. Mittenpartierna anser som förut att regeln om tomträttsexpropriation är ologisk och onödig. Regelns avsedda men inte bokstavliga syfte täcks av huvudregeln. Jag kan för min del bara se socialdemokratisk prestige bakom kravet att vi skall behålla den. Mittenpartierna kommer att i

lämpligt sammanhang på nytt väcka frågan om att ta bort regeln. Nu finns det inte något yrkande i den riktningen och således ingen reservationsrätt.

I fråga om presumtionsregeln har jag nyss sagt att majoriteten tycks vara ense om huvudsyftet, nämligen att motverka nya förväntningsvärden. Vi i mittenpartierna är inte överens med regeringspartiet om presumtionsregelns innehåll. Bevisbördan har helt lagts på markägaren beträffande värdestegringens orsaker, och det kan ju vara effektivt. Det kan t. o. m. vara så effektivt att markägaren mister den ersättning som han egentligen är berättigad till, och det vill vi verkligen undvika. Skulle vi följa moderaterna och ta bort regeln skulle vi inte kunna fullfölja huvudsyftet. Därför måste vi tänka oss en ny utformning. Det kan vara att lägga till en regel om värderingen av markägarens bevisning när han inte har sådana förutsättningar att prestera fakta som kommunen kanske har. Man kan också tänka sig att föra in en regel om skälighetsprövning. I sista hand skulle man kunna återgå till allmänna regler om bevis-skyldighet. Då skulle en viss sannolikhet för markägarens påstående kunna motverka sökandens bevisning. Men det här är juridiskt finsnickeri som måste utredas i vanlig ordning.

Det som sammanfattningsvis är syftet med det särskilda yttrandet är att slå fast att markägaren inte skall gå miste om någon rätt bara på grund av tekniska bevisvårigheter. Då är ett skälighetsavgörande bättre.

Herr talman! Vi kommer från mittenpartierna att vid lämpligt tillfälle på nytt ta upp den här frågan.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Kvar står, säger fru Olsson i Hölö, att det gäller att erbjuda kommunerna ett redskap för att bygga vidare, att förvärva mark för gemensamma ändamål. Jag tycker att jag klart framhöll i mitt första inlägg att samhället måste ha den rätten. Men jag anser samtidigt att den lagstiftning vi hade på det här området före 1971 och 1972 räckte väl till. Jag sade också i avslutningen, när jag tydligen var en smula ödmjuk, att det här ändå är fråga om extraordinära ingrepp som måste ske under absoluta rättssäkerhetsgarantier.

Fru ordföranden i civilutskottet anser att moderata samlingspartiet säger ohöjlt ja till markprisstegring. Nej, vad vi vänder oss mot är att ersättningen grundas på 10- 15 år gamla priser och att det är den enskilde som skall bevisa att värdeutvecklingen varit en annan än vad kommunen i detta sammanhang anser. Detta måste ju vara svårt för det stora flertalet markägare. Det är minsann inte så lätt för den enskilde att skaffa fram uppgifter om markvärdeutvecklingen.

Men fru Olsson i Hölö antydde, att det i lagen finns en garanti mot detta, och jag förmodar att hon avsåg den s. k. villagarantin. Jag ber att få citera denna från kap. 4 3 §: "Avser expropriationen bebyggd fastighet som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsning för tillämpningen av första stycket att löseskillingen ej i något fall får bestämmas till lägre belopp än som fordras för anskaffning av annan likvärdig bostadsfastighet."

Ja, i och för sig kan det här naturligtvis tas som ett argument mot den

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

uppfattning jag för fram. Men när tillstånd till expropriation icke inhämtas, vilket man heller inte behöver göra, användes denna bestämmelse som ett hot. Då är frågan: Vad menas i realiteten med uttrycket "likvärdig bostadsfastighet"?

Man säger här, herr talman, att jag är ute och skrämmer skärgårdsborna. Jag inbjuder fru Olsson i Hölö och alla övriga intresserade i centerpartiet att komma med ut i skärgården och gemensamt med skärgårdsborna diskutera denna sak.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! De grundläggande regler som gäller för expropriationslagstiftningen och förköpslagen som ger kommunerna förköpsrätt till mark har folkpartiet i princip accepterat. Vid tidigare riksdagsbehandlingsfrågor har vi dock i vissa detaljfrågor anfört avvikande mening, och dessa frågor har utskottets ordförande nu utvecklat här.

Folkpartiets principiella inställning grundar sig på åsikten att kommunerna måste ta sitt ansvar för mark- och bostadspolitiken. Detta ansvar kan inte inskränka sig till ett mer eller mindre passivt planarbete. Det är helt rimligt att de kommunala organen på olika sätt styr utvecklingen inom kommunen. Men då är det nödvändigt att man kan komma åt olika markområden. Förköpslagen är ett sätt – och ett enkelt sådant – att på ett tidigt stadium köpa den mark som behövs för samhällsutvecklingen. Expropriationslagen är ett annat, ofta mer komplicerat, sätt att få tillgång till önskvärda markområden.

En god kommunal markberedskap är en viktig förutsättning för att rationellt kunna bygga och därmed få lägre boendekostnader. Kommunerna bör därför äga mark i tillräcklig omfattning för att effektivt kunna förhindra markspekulation och underlätta planläggning. Det är däremot viktigt att kommunerna i planerings- och byggnadsskedet dels låter olika intressen och idéer komma fram, dels ser till att man får konkurrens både i byggande och förvaltande av bostäder. Genom en vidsynt och öppen planering och upphandling kan mångfalden komma fram, nya idéer prövas och olika förslag vägas mot varandra. Vi står i en situation där användningen av marken är en allt viktigare problemställning.

Den moderata motionen har enligt min uppfattning en alltför negativ och inskränkt syn på både expropriationslagstiftningen och kommunernas förköpsrätt. Den synen förstärks när man här har lyssnat till herr Wennerfors. Herr Wennerfors ställer sin motion mot ett helt socialistiskt samhälle. Det är en svartmålning av de åtgärder samhället kan vidta för att få rimliga möjligheter att påverka utvecklingen.

Jag måste ta ett exempel här, även om herr Wennerfors nyss själv var inne på det. Det gäller småhusen. Det är klart utsagt i lagstiftningen dels att man inte skall expropriera småhus annat än i starkt trängande fall, dels att om man exproprierar ett småhus som bebos av ägaren, skall man betala fullt marknadspris så att ägaren kan köpa ett likvärdigt hus. Det är denna lagstiftning som herr Wennerfors nu kallar konfiskatorisk.

Herr Wennerfors anför andra exempel som han tar från ett område, där han tydligen ofta rör sig, Stockholms skärgård. Om man söker skydda

Stockholms skärgård från en helt ohämmad exploatering och ett ohämmat byggande, är det ju inte för att hindra valfriheten, utan för att få fram en skärgård dit alla människor har möjlighet att komma och få rekreation, och inte en skärgård som ger valfrihet för bara några få, de som har möjligheter att köpa mark där. I det fallet företräder herr Wennerfors i sitt resonemang valfrihetslinjen endast för dem som har gott om pengar.

Expropriationslagen och förköpslagen inrymmer möjligheter att motverka oskäligen markpriser och bättre styra utvecklingen på markområdet. Det är inget hot mot vare sig enskilt ägande eller rättssäkerhet att stärka samhällets ställning.

Lika väl som motionären räknar upp exempel där han anser att enskilda kommit i kläm, kan jag anföra exempel där ohöjld markspeculation lett till betydande svårigheter för en kommun och försämrat bostadsmiljön för många tusen människor och lett till högre hyror samtidigt som kommunen fått stora svårigheter att planera de här nya bostadsområdena.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag inbjöd förut centerpartiets företrädare här att följa med ut i skärgården och tala med skärgårdsborna. Nu skall jag inbjuda också folkpartiets företrädare att komma med ut och prata med skärgårdsborna. Jag vet att herr Strömberg varit där en gång eller kanske två, men herr Strömberg borde åka ut oftare. Åk gärna tillsammans med mig, så skall vi tala markpolitik med skärgårdsborna.

Det är en fråga jag skulle vilja ställa både till herr Strömberg som företrädare för folkpartiet i dag och till fru Olsson i Hölö som företrädare för centerpartiet: Vill ni vara snälla och nämna en enda situation då samhället inte kunde förvärva mark enligt den gamla lagstiftningen.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall med glädje åka ut i Stockholms skärgård och diskutera markfrågor. Jag vill klart säga ifrån att jag anser att Stockholms skärgård och liknande områden i andra delar av vårt land är områden som bör vara till för en stor grupp människor och inte bara för några få. Det är ett exempel på områden där man kan tvingas göra inskränkningar i den enskildes handlande till förmån för den stora gruppen människor som inte har så stora ekonomiska möjligheter. Även dessa människor skall kunna få njuta av en särpräglad och vacker natur. Det var det ena.

Det andra är en fråga till herr Wennerfors. Hur ser herr Wennerfors på den situation som inträtt i min hemkommun, Botkyrka? Jag syftar på det markköp som ägde rum när man planerade en av de största samlade bostadsbebyggelser som ägt rum i vårt land på de senare åren, nämligen norra Botkyrka. Den lilla kommunen, med 16 000 invånare, skulle bygga ut det här området och ställdes inför enormt stora ekonomiska svårigheter – större än någon annan kommun någon gång i detta land upplevt. Då gick enskilda markexploatörer in och köpte upp ett stort område i Fittja till markpriser som inte hade någon tidigare motsvarighet

här i Storstockholm. Kommunen ställdes helt vid sidan om. Herr Wennerfors kan åka ut till Botkyrka och där ute ta del av hela detta ärende. Han får då se hur illa en kommun kan hamna och hur illa de människor som bor där ute har hamnat – det är i sista hand de som har drabbats.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få upprepa min inbjudan att vi gemensamt skall resa ut i Stockholms skärgård. Vi skall då ha med oss det anförande som herr Strömberg i Botkyrka nu höll, så får vi se vad skärgårdsborna säger om det.

Sedan tror jag att herr Strömberg har fått för sig att jag skulle vara någon försvarare av markspekulation. Det är jag då rakt inte! I varje fall försvarar jag inte det som hände ute i Botkyrka och icke heller den markspekulation som jag som sollentunabo och tidigare som sundbybergsbo har fått uppleva ute på Järvafältet. Det var markspekulation det – och det var samhället som stod för den.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wennerfors bad mig om exempel på fall där en kommun kommit i kläm. Jag lämnade det exemplet! Det visar att det finns situationer där kommunens ställning behöver stärkas.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! I fråga om betänkandet nr 6 från civilutskottet är mittenpartierna och regeringspartiet helt ense om både motivering och hemställan. Utanför den del vi skall besluta om i dag ligger ett särskilt yttrande från mittenpartierna. För ordningens skull vill jag kommentera detta något även om det inte påverkar dagens voteringar.

Tomträttsexpropriation är den ena frågan som berörs. Det särskilda yttrandet innebär i sak att mittenpartierna markerar en avsikt att i annat sammanhang återkomma med ett yrkande. Det yrkandet skulle innebära att tomträttsexpropriation togs bort som självständig expropriationsgrund. Den här frågan har vi grundligt diskuterat både 1971 och 1972. Kanske det rent av gått troll i orden. Det tycks vara så att främsta skälet till att man vill få bort den här expropriationsgrunden är att den är onödig. Jag vill inte bestrida att huvudregeln ger samma slutresultat. Det sägs också att den strider mot kommunernas valrätt. Det tycker jag däremot inte. Regeln innebär inget tvång för kommunerna. Statsmakterna har ibland uttalat sig för tomträttsinstitutet, inte som en plikt men som en upplysning om statsmakternas inställning. Det är inte konstigare nu. Vi på vårt håll vill markera tomträtten i det här sammanhanget. Vi tycker att detta är ett lämpligt sätt att göra det på.

I fråga om presumtionsregeln är det litet mer komplicerat. Det särskilda yttrandet preciserar ju inte något klart alternativ, och det är väl inte heller att begära i det här sammanhanget. Vi tycks också vara helt ense om vad regeln skulle syfta till. För min del har jag i denna inte lagt in någon avsikt att ta bort berättigad ersättning. Jag har bara sett det som en praktisk regel för att skilja ut det ena från det andra. Bevisbörderegler

används ju i många liknande sammanhang. Lagrådet hade ingen invändning mot metoden som sådan.

Sedan vill jag peka på att de som står bakom det särskilda yttrandet bara rör sig med antaganden. De kan inte peka på något som hänt.

Det är klart att svårigheterna visat sig först en längre tid efter 1971, då det har blivit litet mera att tvista om. Jag är säker på att utvecklingen hos domstolarna bevakas. Den dag man kan påvisa något missförhållande, att någon inte fått sin skäligena rätt enligt regelns syfte, då får vi se på regeln igen. Till dess tycker jag att den bör få stå kvar. Den är ändå det klaraste uttryck för vårt gemensamma syfte som hittills har presenterats.

Jag hade, herr talman, från början tänkt nöja mig med denna kommentar till mitt partis särskilda yttrande, men självklart kan jag inte låta herr Wennerfors' inlägg stå oemotsagt. Jag har under årens lopp hört mycket egendomligt i riksdagen om svensk bostadspolitik, men frågan är om inte herr Wennerfors nu ändå har satt något av ett rekord i osaklighet, i genorella bedömningar och i svepande antaganden, som egentligen inte hör hemma i en sakdebatt om den svenska bostadspolitiken.

Låt mig, herr talman, nöja mig med att återge några av herr Wennerfors' grövsta antaganden. Han framhöll att i ett längre perspektiv kommer socialismen och demokratin på kollisionskurs. Han övergick omedelbart därefter till att ge en skildring av hur det kollektiva ägandet fungerar, hur byråkratin växer och hur det ersätter det personliga engagemanget. Får jag tala om för herr Wennerfors att jag i snart 15 år har haft min verksamhet inom den svenska bostadskooperationen. HSB har byggt ungefär 350 000 lägenheter. Även Riksbyggen tillhör den reguljära bostadskooperationen.

Denna boendeform på föreningsnivå ger de boende medlemskap, insyn, inflytande och medansvar. Kan denna form av boendedemokrati verkligen stå i ett motsatsförhållande till demokratin? De som bor i kommunalägda hus får sina bostadsfrågor hanterade genom parlamentariska beslut. De kan följa ställningstaganden, beslut och åtgärder, och de kan på den politiska vägen delta i och påverka utformningen av bostadsbyggandet. Råder där någon motsats mellan det kollektiva ägandet och demokratin? Eller är det inte Sverige som herr Wennerfors talar om? Är det något annat land som står i centrum för hans anföranden i den svenska riksdagen?

Den enda grupp, herr Wennerfors, som saknar inflytande på sitt boende är de människor som bor i flertalet privatförvaltade fastigheter. En utredning arbetar nu fram förslag om hur denna grupp hyresgäster skall få ett reellt inflytande. Jag tycker att man skall vara litet försiktig, när man vädrar demokratin i den politiska debatten.

Herr Wennerfors får enligt egen uppgift tusentals brev. Inte alla som skriver till herr Wennerfors talar om var de har sin politiska hemvist. Men de vänder sig till herr Wennerfors därför att de har en viss tilltro till moderata samlingspartiet. Ja, tyvärr sysslar herr Wennerfors med upplysningsverksamhet när det gäller expropriationslagen och förköpslagen och gör det på ett sätt som ofta får mig att undra om herr Wennerfors inte borde ta tillfället i akt att lära sig litet grand om förköpslag och expropriationslag. Sedan herr Wennerfors har dragit fram med sin s. k.

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

upplysningsverksamhet måste vi inom det socialdemokratiska partiet gå ut för att rätta till de värsta felaktigheterna i den predikan som herr Wennerfors – liksom flera andra i moderata samlingspartiet – svarar för.

Herr Wennerfors anförde här ett exempel. Han nämnde villaägarna, som skulle vara i en alldeles speciellt dålig situation med avseende på expropriationslagen. Han drog upp det resonemanget genom att säga att kommunen "tar över" och kommunen "fastställer priset". Herr Wennerfors vet mycket väl att det är fastighetsdomstolarna som fastställer priset. Det gör inte kommunen. Kommunen är bunden av förköpslag och expropriationslag, och jag håller med herr Strömberg om att när det gäller villaägarna så är expropriationslagen synnerligen gynnsam, därför att villaägarna är den enda ägargrupp på fastighetsmarknaden som är garanterad full ersättning för den händelse en expropriation skulle förekomma. Och därtill kommer vad som står i lagen, nämligen att man inte skall tillgripa expropriation förrän alla andra åtgärder har vidtagits. Expropriation av småhus är alltså den sista åtgärd som samhället enligt expropriationslagen skall vidta.

Så säger herr Wennerfors att han är ingen advokat för privata spekulationsintressen. Jag vet inte vems uppdrag herr Wennerfors har, men hans uttalanden kan mycket väl tolkas så att han är anhängare av spekulationsintressena på fastighetsmarknaden. Man kan inte dra någon annan slutsats av hans mycket spontana inlägg i debatten. Och varje för hög ersättning till jordägare, på vars mark det skall byggas bostäder, återkommer så småningom på hyrorna för de bostadskonsumenter som skall bebo de blivande bostäderna.

Det har ställts frågor här till höger och vänster. Jag kanske skulle kunna fråga herr Wennerfors vad han tycker om Skånska Cements markförvärv i Nacka. Förvärvet har skett i spekulationsssyfte, och marken är avsedd att bebyggas av Skånska Cement på Skånska Cements villkor. När det så sker en stadsplaneändring så att marken inte får det centrala läge man tidigare tänkt sig, går Skånska Cement till domstol och tar ut stämning på Nacka kommun. Är det, herr Wennerfors, ett affärsintresse som passar ihop med resonemanget om demokrati på bostadsmarknaden?

Herr Wennerfors har frågat mig när nästa socialisering skall komma. Han tänkte då på byggkonkurrensutredningen. Herr Wennerfors, det står i årets statsverksproposition, som alla riksdagsledamöterna torde ha fått och som säkert åtskilliga har läst, att byggkonkurrensutredningens förslag bereds i samband med det kommande bostadspolitiska paketet. Det vet i varje fall vi som sitter i utskottet att det blir under oktober månad som bostadsministern kommer att presentera sin bostadsproposition för riksdagen. I det förslaget kommer också att återfinnas synpunkter på byggkonkurrensutredningens förslag.

Herr talman! Herr Wennerfors har bjudit in några ledamöter av kammaren att följa med honom ut i skärgården. För att jag nu inte skall råka ut för samma fatalitet vill jag säga att jag känner ingen lust att följa med herr Wennerfors ut i skärgården, eftersom jag redan råkar ha en liten stuga där ute. Men jag kommer att i fortsättningen ägna en mycket stor del av min verksamhet åt att rätta till det som herr Wennerfors åstadkommer, nämligen att ge människorna ofta en helt felaktig,

konstruerad bild av verkligheten. Det är inte så, herr Wennerfors, att kommunen tar och bestämmer och ordnar och fixar och donar, utan kommunen är bunden av lagregler och de lagreglerna har riksdagen bestämt. Att påstå något annat är inte att tala sanning.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Herr Lindkvist har inte på något sätt kunnat övertyga mig om att vi skulle ha en särskild expropriationsgrund för tomträtts-expropriering. Den är, som jag förut sade, både onödigt och ologisk och den faller inom huvudregeln.

Vad sedan gäller presumptionsregeln vill jag ännu en gång upprepa att vi har en gång för alla godtagit den. Men vi kan inte godta att bevisbördan är så ensidig. Vi tycker inte att det faller inom den rättssäkerhet som man kan kräva. Herr Lindkvist säger att vi inte har hört något om att det inte gått bra med tillämpningen av regeln. Tacka för det. Sådana erfarenheter kan vi ju inte ha ännu. Det här är ju så nytt. Men därför anser vi det vara av stor vikt att vi kan komma fram till något annat system. Men sedan säger herr Lindkvist också att vi får väl se över det här igen, och jag tackar för det.

Jag skall gärna åka med herr Wennerfors till skärgården. Vi tillhör ju samma län. Jag har varit där ute många gånger, ibland kanske bara ett par dagar efter herr Wennerfors. Jag har funnit att det går väldigt bra att tala centerpolitik med dem som bor där. De har väldigt stor förståelse för våra ställningstaganden i markfrågorna. Det vore ju praktiskt att vi åkte på samma gång – särskilt för skärgårdsborna som då inte behöver offra alltför mycken tid på oss politiker i olika sammanhang.

Därefter till villaägarna. När man, som herr Wennerfors uttrycker det, tar husen ifrån dem så säger herr Wennerfors: De skall ha rätt att få något likvärdigt i stället. Men det är ju det det är fråga om. Det är de ju tillförsäkrade.

Herr Strömbergs exempel tycker jag räcker som belägg för att vi behöver den här nya expropriationslagen. Jag skall inte bemöta herr Wennerfors' inlägg för övrigt. En hel del av det, måste jag tyvärr konstatera, är mig helt främmande.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag hade ingen replik kvar när herr Strömberg i Botkyrka gjorde sitt senaste inlägg. Det exempel som herr Strömberg förde fram i debatten gällde såvitt jag förstår spekulation, men det var ju inte något svar på min fråga om han kunde nämna en enda situation då samhället inte kunnat förvärva mark enligt den gamla lagstiftningen. Det är den frågan jag skulle vilja ha svar på.

Herr talman! Nu har herr Lindkvist fällt sin dom, en tung, olycksbådande dom, över denne Wennerfors. Jag är tacksam över att det finns andra inflytandefaktorer i tillvaron. Jag är tacksam mot vår Herre för att jag är så pass tjockhudad som jag är.

Herr Lindkvist har också fällt sin dom över mitt kunnande. Jag vill erkänna för Oskar Lindkvist att den lagstiftning det gäller faktiskt är svår. Men herr Lindkvist kan vara övertygad om att jag lär mig en bit i taget.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

Jag ger mig inte. Jag kommer igen. Och jag är rätt säker på att även om jag lär mig så pass mycket att också en neutral domare skulle säga, att jag kan litet mer, skulle herr Lindkvist ändå ta till detta gamla knep som politiker använder sig av sinsemellan, nämligen att säga att motståndaren inte kan någonting. Men jag skall inte använda det knepet, herr Lindkvist, det tycker jag inte riktigt hör till spelet.

Vad sedan gäller det sakliga innehållet i herr Lindkvists anförande är det väl inte mycket att säga ytterligare, eftersom vi har så helt olika utgångspunkter. Jag tänker t. ex. på den småhusfilosofi som herr Lindkvist har. Den är nog inte riktigt densamma som vi har i moderata samlingspartiet. Det sätt på vilket man skött byggnadsverksamheten de senaste årtiondena har inneburit att inte många småhus uppförts, och det förstår jag är helt i överensstämmelse med herr Lindkvists filosofi.

När det gäller byggkonkurrensutredningen är jag helt på det klara med att det finns ett uttalande i statsverkspropositionen om denna. Jag har frågat också andra företrädare för regeringspartiet, och även de hänvisar till vad som står i propositionen och understryker att de inte vet något, eftersom regeringen inte sagt sitt. Därför kan de inte säga vad de tycker rent personligt. Men låt mig få ställa frågan till herr Lindkvist själv: Vad tycker herr Lindkvist personligen att man bör göra med byggkonkurrensutredningen? Det kunde väl vara intressant att föra en liten diskussion om detta, även om Ni inte från regeringen fått veta vad Ni skall tycka. Det sker som sagt inte förrän i oktober.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Jag svarade ju på herr Wennerfors' fråga tidigare, men herr Wennerfors ville uppenbarligen inte höra på vad jag sade. Den regel som gällde vid det tillfälle jag åberopade gav kommunen möjligheter att köpa det mycket stora markområde det gällde, men kommunen hade inte råd att betala det mycket högt upptrissade priset, som låg ett gott stycke ovanför de markpriser som vid den tiden rådde inom Stockholms förorter. Den nuvarande lagstiftningen, som är avsevärt mycket bättre, skulle ha givit en verklig möjlighet att förvärva detta markområde. Det var helt omöjligt med den gamla lagstiftningen.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Vad jag frapperades av i herr Wennerfors' stora anförande i kammaren var att han inte alls berörde det ärende vi nu behandlar, civilutskottets betänkande nr 6, i vilket ändå moderata samlingspartiet borde ha några intressen inför den förestående voteringen. Herr Wennerfors föredrog i stället att göra en svepande exposé över alla olyckor som inträffat i den svenska bostadspolitiken. Jag anser inte att herr Wennerfors är så sakkunnig och representativ att hans uttalanden bör stå oemotsagda i riksdagens protokoll. Jag fattade det som en hederssak för mig som socialdemokrat och verksam inom bostadskoope-rationen i många år att lägga till rätta några av de värsta av de överdrifter som bevisligen förekom i herr Wennerfors' mycket stora anförande.

Herr Wennerfors vill nu ha svar från mig på frågan vad som skall ske i anledning av byggkonkurrensutredningens betänkande. Det vet jag ännu

inte, herr Wennerfors. Jag kan inte ge ett tillfredsställande svar. Jag skall svara när jag studerat frågan och sett vilka argument som anförs för utredningens förslag och om de passar in i min syn på hur bostadspolitiken skall utformas. Det är jag inte beredd att göra i dag.

Om jag nu är mycket artig och hoppar över de små krav som jag ställde på herr Wennerfors i mitt anförande, kan det väl ändå konstateras att han inte gjort någon ansats att besvara någon av de frågor som jag ställde. Jag klandrar honom inte, ty om man har gått ut för hårt i den politiska debatten och skall göra en reträtt, bör man kanske göra den i enrum och inte inför offentligheten. Jag har därför stor förståelse för herr Wennerfors när han nu befinner sig i den situationen.

Jag har inte påstått att herr Wennerfors skulle vara alldeles speciellt okunnig, men nu säger han själv att han kan för litet, att han lär sig en bit i taget. Då skulle jag möjligen kunna undra varför de bitar som herr Wennerfors ännu inte har lärt sig nödvändigtvis skall förekomma i den upplysningskampanj om förköpslag och expropriationsrätt som herr Wennerfors sysslar med ute i skärgården. Kan inte de bitarna av bostadspolitiken få vara till dess att herr Wennerfors har hunnit i fatt? Det tjänar ju hela den stora bostadspolitiska debatten på.

Herr Wennerfors sade i början av sitt anförande att socialdemokraterna var på reträtt; om inte annat, sade han, var det en liten reträtt. Vi skall om någon stund här diskutera civilutskottets betänkande nr 8; då skall vi få vara med om en reträtt, och inte en liten sådan utan — jag garanterar det — en stor reträtt.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Nu kräver herr Lindkvist svar av mig. Jag har krävt ett svar av honom beträffande byggkonkurrensutredningen, och då säger han som många brukar: "Jag kan inte svara på det i dag. Vi skall se vad det blir för ställningstagande så småningom framåt hösten." Jag tycker faktiskt att med den erfarenhet och den oerhörda kunnighet som herr Oskar Lindkvist besitter och efter det att han nu har talat om hur okunniga alla andra eller åtminstone jag är, borde han ändå kunna säga någonting om vad han anser när det gäller byggkonkurrensutredningen — t. ex. om totalt markmonopol, dvs. att ingen enskild skulle kunna bygga i fortsättningen, vilket det här förslaget innebär. Herr Lindkvist borde väl ha någonting att säga om det, även om inte regeringen ännu har sagt sitt.

Jag skall inte inbjuda herr Lindkvist att åka med ut i skärgården. Egentligen är det ju han som borde bjuda ut oss, eftersom han nu berättar att han har en egen liten stuga där. Men nog vore det rätt trevligt, om vi tillsammans — herr Lindkvist, herr Strömberg i Botkyrka, fru Olsson i Hölö och jag — kunde få tala med skärgårdsborna. Då fick vi höra vad de säger om er syn på markpolitiken.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag skall avsluta mitt deltagande i den här debatten med att säga, att den slutsats som herr Wennerfors drar i fråga om byggkonkurrensutredningen — att ingen enskild skulle kunna bygga — är herr Wennerfors' slutsats och inte utredningens förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 275
Nej — 46

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 2 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 2 antar reservationen nr 2 a av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 49
Nej — 21
Avstår — 251

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Ondsdagen den
6 mars 1974

*Ändring i
expropriations-
och förköps-
lagstiftningen*

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 275
Nej — 46

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 3 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 3 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 3 antar reservationen nr 3 a av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 48
Nej — 21
Avstår — 249

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 6 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Planeringskrav
för glesbe-
byggelse, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 274
Nej — 46

§ 21 Planeringskrav för glesbebyggelse, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 7 i anledning av motion angående planeringskrav för glesbebyggelse, m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:93 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga (yrkandet d, delvis), hemställtts att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t till innevarande års höstriksdag framlade förslag om att återställa den före den 1 januari 1971 gällande glesbebyggelserätten och rätten att disponera fastighetsanvändning i övrigt genom att i byggnadslagen och naturvårdslagen återinföra de bestämmelser om rätt till bebyggelse, fastighetsanvändning och ersättning m. m. som gällde i byggnadslagen och naturvårdslagen före 1971 samt upphäva de år 1971 och 1972 nyinförda bestämmelserna i dessa hänseenden.

Såvitt yrkandet i motionen avsåg lösenregler i byggnadslagen hade det behandlats i civilutskottets betänkande nr 6.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionen 1974:93, yrkandet d, i vad det inte behandlats i utskottets betänkande nr 6.

Reservation hade avgivits av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle bifalla motionen 1974:93, yrkandet d, i vad det inte behandlats i utskottets betänkande nr 6.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Reservationen i civilutskottets betänkande nr 7 är föranledd av en partimotion från moderata samlingspartiet, som kräver återställande av regler och lagstiftning vad gäller glesbebyggelserätt till vad som gällde före den 1 januari 1971. För att undanröja de missförstånd som kan uppstå i vad gäller våra ställningstaganden i markpolitiska sammanhang och att enskilds rätt inte går före samhällets i alla situationer vill jag citera ur reservationen, där det står:

”Det är ställt över varje tvivel att planmässiga överväganden måste ske för att få en hushållning med mark och vatten som tillgodoser långsiktiga, vitala intressen. En sådan planering måste självfallet också kunna fullföljas i strid med även enskilda intressen. Dessa nödvändiga ingrepp måste emellertid begränsas att avse endast skyddet av väsentliga allmänna intressen och inte tillåtas växa ut till ett fullföljande av den doktrinära

Onsdagen den
6 mars 1974.

*Planeringskrav
för glesbe-
byggelse, m. m.*

uppfattningen att samhällets avgöranden alltid är bättre än den enskildes. De måste också förenas med regler som ger full kompensation åt dem som uppoffrar egna intressen för det allmännas bästa. De inskränkningar i ägarens förfoganderätt till mark som skett de senaste åren måste anses till stor del tjäna annat än rena planeringssyften och kan förväntas nyttjas för att främja dunkla s. k. fördelningspolitiska motiv. Med hänsyn därtill bör, på motsvarande sätt som förordades i motion redan då 1972 års lagstiftning genomfördes, en översyn ske som möjliggör att förslag till ändrad lagstiftning kan föreläggas 1974 års höstriksdag.”

Vi som tillhör riksdagen har i dag orsak att ställa frågan till oss själva: Håller det starka samhället på att växa oss över huvudet? Den djungel av paragrafer och det krångel som omger oss, framför allt när det gäller bostads- och markpolitik, innebär att den enskilda människan har svårt att hitta rätt och ofta känner sig underlägsen den byråkrati som styr. Exempelen av sådant slag är för många för att man skall kunna tala om olycksfall i arbetet. Det är snarare det socialistiska tänkesätt som under en följd av år har avsatt spår i lagstiftningen som nu kommer till praktiskt uttryck och som människor konfronteras med.

Riksdagen, som skapar de regler vi människor har att anpassa oss till ute i samhället, borde tänka litet oftare på att samhället är till för människorna och att inte människorna är till för samhället.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i civilutskottets betänkande nr 7.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottets förevarande betänkande nr 7 beskriver ytterligare en motsatsställning mellan moderaterna och övriga partier i markfrågan. Denna motsättning gäller i själva verket samma sak som vi har behandlat i de båda tidigare betänkningarna, nämligen frågan om när och på vilka villkor ett markägarintresse måste vika för de allmänna intressena.

I reservationen sägs att ingrepp skall få göras till skydd för väsentliga allmänna intressen, och det är ju precis vad vi i majoriteten vill. Kärnfrågan är då ytterst vilka intressen som är väsentliga. Är det väsentligt att hindra miljöpåverkande industri på olämplig plats? Är det väsentligt att hindra fritidsbebyggelse i vissa områden? Är det väsentligt att skydda åkerjorden? Planering innebär alltid att lösa konflikter mellan motstridiga intressen. Krav ställs även från moderat håll på att den eller den utvecklingen inte bör tillåtas. Men skall den hindras måste samhället också få redskap för detta i form av lagar. Till dessa redskap skall höra en bruksanvisning som anger hur de skall användas i olika konfliktsituationer. Vi har en provkarta på sådana i den fysiska riksplaneringen.

När moderaterna ena dagen diskuterar riktlinjer och andra dagen vill ta bort möjligheterna att fullfölja dem, kan man – även om man inte vill det – börja tvivla på att de har det intresse som de i andra sammanhang talar om att de har för naturvård och miljö i stort.

Herr Adolfsson sade att samhället är till för människorna och inte tvärtom. Jag vill till fullo instämma i det. Men samhället är till för de många människorna och inte för de få.

Jag vill också påminna om att riksdagen när det gäller glesbebyggelse-rätten, som nu är borta, har uttalat att glesbebyggelse som sådan inte skall motverkas. På många platser är det tvärtom den naturliga bebyggelsen. Vi skall då inte heller ställa alltför stora krav på plan. Jag vill här verkligen poängtera kommunernas stora möjligheter. Jag förutsätter också att kommunerna är beredda att axla det ökade ansvar som de på denna punkt fått.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Efter civilutskottets ordförandes sista inlägg har jag litet svårt att upptäcka vari skillnaden mellan hennes och mina ståndpunkter ligger. Kanske består den i att vi från moderata samlingspartiets sida hävdar att enskilda människor skall ha rätt att fritt bebygga sin egen mark så länge detta inte kolliderar med samhällets intressen. Jag tror att det är ett vitalt intresse som vi på det sättet försvarar, nämligen människors möjlighet att bygga sig ett litet fritidshus på en tomt som de kanske har skaffat sig långt tillbaka i tiden. När vi tar bort den rätten måste vi – det skall vi komma ihåg – sätta in åtgärder av samhället i stället. Då måste vi bilda stiftelser med landstingen och kommunerna som ägare, som kan bygga fritidsbyar och där bjuda ut småhus med tomträtt. Skapar vi på det sättet verkligen en fritidsmiljö som enskilda människor vill ha och tillgodoser vi därmed de behov som de innerst inne vill ha tillgodosedda?

Vi skall inte glömma bort att Sverige är ett stort land med mycket mark, med långa kuster och många öar. De är till för alla människor här i landet, och jag vill påstå att de också räcker till för alla. Ett exempel på hur det inte skall vara upplevde vi när civilutskottet för ett par år sedan gjorde en resa i Norrland. På en lässtyrelses nyinrättade planeringsenhet beskrev man med stor förtjusning för oss att man lagt byggnadsförbud utefter hela kustlinjen längs Bottenhavet i väntan på att komma underfund med hur man verkligen ville ha det. Det är inte sådant som tillgodoser enskilda människors intressen i dessa sammanhang.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Adolfsson att jag inte tillhör dem som tycker att hus är fula när de är placerade ute i glesbygden. Tvärtom! Vi skall inte heller ha restriktioner från kommunernas sida, om människor vill bygga på platser där det inte stör allmänna intressen. Men jag har en helt annan uppfattning än herr Adolfsson när det gäller att hålla våra stränder och kuster fria från bebyggelse. Trots att vi har lång kuststräcka ligger på många platser här i landet alltför många sommarhus och annan bebyggelse vid vatten – vilket gör att människor som inte har förmånen att ha hus just vid vatten inte har stora möjligheter att utöva rätten att komma ned till stränderna. Jag tycker att vi skall vara mycket restriktiva just när det gäller utbyggnad vid stränderna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	265
Nej	-	47
Avstår	-	4

§ 22 Tillstånd till vissa industriableringar

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 8 i anledning av motion angående tillstånd enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen till vissa industriableringar.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1160 av herr Adolfsson m. fl. (m) vari yrkats

1. att riksdagen skulle upphäva 136 a § byggnadslagen,
2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om bestämmelser som gjorde det möjligt att i okomplicerade fall meddela verkställighetstillstånd för företag som prövats enligt miljöskyddslagen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1160, yrkandet 1,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1160, yrkandet 2.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande samordnad prövning enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1160, yrkandet 1, skulle anhålla om förslag till lagstiftning om upphävande av reglerna om en hos Kungl. Maj:t samordnad lokaliseringsprövning enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen,

2. beträffande vissa verkställighetstillstånd i vad avsåg hemställan av herrar Bergman i Göteborg, Lindkvist, Henrikson, Högström, Jadestig

och Häll samt fru Lundberg (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen skulle bifalla motionen 1974:1160, yrkandet 2,

3. beträffande vissa verkställighetstillstånd i vad avsåg motiveringen
 - a. av herrar Bergman i Göteborg, Lindkvist, Henrikson, Högström, Jädestig och Häll samt fru Landberg (samtliga s) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 2 – ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse,
 - b. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som – under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 2 – ansett att viss del av utskottets yttrande skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det här ärendet går tillbaka till behandlingen i riksdagen år 1972 av propositionen 111 beträffande hushållningen med mark och vatten. Regeringen ansåg då att det var regeringen som skulle besluta om lokaliseringen i ärenden av miljöpolitisk karaktär. Vi ansåg att detta innebar en partipolitisk prövning, och vi framhöll att det borde vara koncessionsnämnden som skulle besluta i dessa ärenden. Vi har nu kommit igen med det kravet i vår motion 1160, yrkandet 1, som vi har följt upp med reservationen 1 till civilutskottets betänkande nr 8.

Motionens syfte vad gäller yrkandet 2 var – såsom framhålles i reservationen 3 b – att främja en snabbare tillståndsprövning i okomplicerade fall. Avsikten var, att om yrkandet 1 inte skulle bifallas, hindra att politiska bedömningar leder till att i sak okomplicerade miljöskyddsärenden behandlas enligt 136 a § i byggnadslagen med därav följande politiska värderingar som även innebär oskäligt dröjsmål. Dessa farhågor har bl. a. grundats på att handläggningen hos Kungl. Maj:t har föreskrivits skola ske beträffande vissa angivna verksamheter – oavsett den avsedda åtgärdens omfattning – och att det lagts i Kungl. Maj:ts egen hand att avgöra om undantag från denna prövningsskyldighet skall medges. Härtill kommer självfallet önskemål om att myndigheterna skall organiseras så, att tillståndsprövning kan ske så snabbt som möjligt. Det är alltså enligt vår mening en fråga om resurserna.

Med hänsyn emellertid till att motionens syfte även i denna del bäst främjas genom ett bifall till yrkandet 1 och till att yrkandet 2 möjligen kan uppfattas ha en annan innebörd än som avsetts bör motionen inte nu bifallas i den delen.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Fru talman! Säkert vill alla här i riksdagen medverka till att miljön skyddas och att de lagar som samhället då använder skall respekteras. Men då bör inte heller riksdagen på något vis medverka till att lagar på sådant sätt urholkas, att vi får kryphål för dem som sätter ekonomiska intressen före miljöaspekterna.

Den moderatmotion som ligger till grund för utskottets betänkande föreslår en uppmjukning av miljöskyddslagen och byggnadslagen. Beklagligt nog har moderaterna nu anslutit sig till de tankegångar som fanns i regeringens proposition förra året.

Miljön är utsatt för faror från många håll. En fara är en alltför räddhågad och tveksam lagstiftning, där man kortsynt sneglar på ekonomiska intressen och glömmar att miljöfrågor måste ses ur större och mera vidsträckt perspektiv.

Både moderatmotionen och utskottets socialdemokrater har slagit in på en linje där man ger efter för kortsynta ekonomiska krav. Det är välkänt för både denna kammare och svenska folket att företag satt i gång miljöfarliga anläggningar utan att invänta tillstånd. De regler som nu gäller vid ifrågavarande industriableringar har bl. a. den fördelen att en grundlig tillståndsprövning kan innebära att nya väsentliga synpunkter kommer fram.

Vi kan inte heller ställa oss i en situation där de tillståndsgivande myndigheterna riskerar att i praktiken vid den slutliga prövningen bli låsta av att stora investeringsbelopp redan är nedlagda. Resultatet kan i så fall bli att anläggningar, vilka vid en förhandsprövning skulle ha underkänts, i vissa fall kan tänkas komma att vara i drift under årtionden med allvarliga miljöskador som följd.

Miljöskyddslagen har utsatts för påfrestningar. Att i detta läge öppna ett kryphål kan inte vara rätt väg att gå. Om någon skada skulle ha uppkommit genom att miljöfarliga anläggningar inte fått påbörjas i tid finns det andra sätt att rätta till detta. I så fall kan moderater och socialdemokrater förena sig i ett förslag att de myndigheter som skall handlägga dessa ärenden snabbare skall utföra sina uppdrag.

En av miljöskyddslagens grundläggande principer är att innan igångsättningstillstånd lämnas för vissa industriableringar skall miljövärdsaspekterna vara helt klarlagda. Civilutskottets betänkande visar att långt ifrån alla har förståelse för dessa grundläggande tankegångar. Om man skulle följa de synpunkter som moderater och socialdemokrater gemensamt står för, skulle man få acceptera bristande planering hos företagen och otillräcklig kapacitet hos myndigheterna. Det är dessa missförhållanden som bör ändras. Det är inte miljöskyddslagen som skall urholkas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDKVIST (s):

Fru talman! Det andra yrkandet i herr Adolfssons m. fl. motion tycker vi är bra. Det träffar prick i den avsikt som regeringen försökte föra fram i december 1973, nämligen att det ibland kan vara bra att komma i gång snabbt med arbeten också om de kräver tillstånd enligt miljöskyddslagen. En förutsättning – och en mycket viktig sådan – är att miljöskyddsintressena inte får vika. Motionens andra yrkande tillstyrks alltså i reservationen. Majoritetens uppfattning tycks vara densamma som i fjol: Motionsyrkandet avstyrks med hänsyn till miljöskyddsintresset.

Jag sade nyss, och jag upprepar det gärna, att reservanterna inte heller vill inkräkta på miljöskyddet. Om man genomför förslaget på de närmare villkor som föreslogs i propositionen 141 år 1973 blir det inte heller

något intrång i miljöprövningen. Igångsättningstillståndet är inte bindande. Det skall göras en fullständig prövning precis som nu. Skillnaden mot vad som gäller nu är den att man kan tillåta att vissa arbeten påbörjas under vissa speciella förutsättningar. En förutsättning är att det är uppenbart att tillstånd kommer att ges. Det är alltså villkoren som behöver redas ut närmare. Om det inte är uppenbart att slutligt tillstånd skall ges, blir det inte heller något igångsättningstillstånd.

En annan sak är att igångsättningstillståndet bara skall gälla förberedande och inte definitiva arbeten, t. ex. anläggningsarbeten, dvs. sådana arbeten som inte påverkas av de närmare villkoren. Det skall också finnas särskilda skäl. Då det gäller en anläggning som förbättrar miljön är det ju bra att denna blir fortare färdig. Det kan också vara så att det gäller att skaffa fram sysselsättning så snart som möjligt och att arbetena bör utföras vid en viss tidpunkt. Och än en gång: Den fullständiga prövningen sker precis som nu. Har sökanden gjort något som han inte får nytta av på grund av villkoren, så går detta på hans egen risk. Miljöskyddsprövningen är helt oförändrad. Jag är angelägen att säga detta till herr Strömberg i Botkyrka som talade om ett kryphål. Men det är inget kryphål i fråga om miljön, herr Strömberg. Däremot är huvudsyftet en snabbare handläggning i okomplicerade fall.

Den stora frågan är nu varför inte herrar Adolfsson och Wennerfors står kvar. Motionen kan knappast vara ett olycksfall i arbetet. Propositionen nr 141 år 1973 nämns i texten och kan således inte ha glömts bort. Förklaringen till avslagsyrkandet på den egna motionen, moderaternas reservation 3 b, anbefalls verkligen till studium. Reservationen är på sitt sätt en unik hantering av logiska sammanhang. I klartext får den väl anses innebära en bön till den moderata partiledningen: Förlåt oss, vi visste inte vad vi gjorde! En ståndpunkt den 4 december 1973, en helt annan ståndpunkt den 23 januari 1974, och så åter rättning i ledet. När civilutskottet behandlar motionen om en snabbare handläggning av tillståndsgivningen i okomplicerade fall reserverar sig de motionerande moderaterna mot sin egen motion.

På Karl XI:s tid lär det ha stått på milstolparna:

”Vad göras skall är allaredan gjort.

I herredagsmän, reser icke så fort!”

För att göra en travestering kan man anta att det från högsta partimyndigheten under tiden från det motionen väcktes och fram till behandlingen i utskottet till herrar Adolfsson och Wennerfors har utgått ett påbud ungefär så lydande:

I moderata riksdagsmän, reser icke så fort!

Vad I ämnen besluta har partiledningen redan gjort.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2 och vid bifall till denna – även till reservationen 3 a.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Fru talman! I civilutskottets betänkande nr 8 har moderaterna blivit reseranter i fråga om samordnad prövning enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen. Skälen till den ståndpunkten är att man är rädd för regeringens prövningsmakt.

Jag kan väl säga att när vi först diskuterade den föreslagna ändringen var även vi betänksamma och litet ängsliga för vad den skulle leda till. Men nu finner vi inte någon anledning att förena oss med reservanterna i deras misstro. Reservanterna har nämligen inte kunnat åberopa några konkreta exempel på att regeringen utövat sin makt på ett otillbörligt sätt.

Vi skall komma ihåg att denna reglering bara är temporär och att vi så småningom får ta ställning till nya förslag. Vi skall inte heller glömma turerna kring Brofjorden och de oeffterättliga dubbleringar som där blev aktuella. Utskottsmajoriteten har betonat det väsentliga, nämligen att miljöskyddsintressena inte får ges en andrarangsplats utan måste med sin fulla tyngd in i bedömningarna.

I fråga om förslaget i motionen beträffande verkställighetstillstånd enligt miljöskyddslagen har mittenpartierna och vpk å den ena sidan och socialdemokraterna å den andra kvar sina ståndpunkter från i fjol. Vi är alltså oense i sak. Vad vi är oense om skall jag inte gå in på. Där har herrar Strömberg i Botkyrka och Lindkvist utvecklat var sin åsikt. Men på en punkt är vi ense: Vi uppfattar motionsförslaget som ett bifall till fjolårspropositionen. Jag skall inte närmare kommentera de turer som moderaterna sedan har varit ute på.

Jag yrkar, fru talman, bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 8 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors
och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna om-
röstning gav följande resultat:

Ja	—	268
Nej	—	45
Avstår	—	3

Punkten 2

Fru TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Propositioner ställs först beträffande utskottets hemställan och
därefter i fråga om motiveringen.

Onsdagen den
6 mars 1974

*Den ekologiska
sakkunskapen i
byggnadsnämnd,
m. m.*

H e m s t ä l l a n

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i reservationen nr 2 av herr Bergman i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lindkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit hemställan i reservationen nr 2 av herr Bergman i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

M o t i v e r i n g e n

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 3 b av herrar Wennerfors och Adolfsson anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner civilutskottets motivering i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 3 b av herrar Wennerfors och Adolfsson anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	227
Nej	—	43
Avstår	—	31

§ 23 Den ekologiska sakkunskapen i byggnadsnämnd, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 9 i anledning av motioner angående den ekologiska sakkunskapen i byggnadsnämnd samt om ökade möjligheter för enskilda personer att påverka planfrågor m. m.

Herr WENNERFORS (m):

Fru talman! I motionen 260 har fru Mogård och jag behandlat frågan om den ekologiska sakkunskapen i planprocesserna och menat att byggnadsnämnderna borde ha tillgång till ekologisk sakkunskap och att denna sakkunskap skulle ha en självständig ställning och väl kunna hävda

sina ståndpunkter vid rätt tidpunkt och på rätt nivå i planeringsprocessen.

Jag skulle vilja visa en bild för kammarans ledamöter. Tyvärr är bilden i färg och passar inte riktigt till apparaturen, men vi kan ändå se ett bostadsområde som man börjat skiva upp i tårtbitar. Det mörka partiet är ett skogsområde. Här har man börjat meja ner skogen. Av nästa bild borde framgå hur man har mejat ner ytterligare skog. Om jag skulle visa fler bilder skulle kammarans ledamöter se hur det knappt finns någon som helst skogsmark kvar när bostadsområdet är färdigplanerat.

På senare år har man dock börjat få upp ögonen för detta problem. Expansionen av våra städer och tätorter har regelmässigt skett i förut orörd natur eller på jordbruksmark. Bebyggelsens utbredning borde visserligen ha förpliktat de ansvariga, kommuner och byggnadsföretag, att vårda den natur som de tar i anspråk för sin verksamhet. Men så har tyvärr sällan skett. Det ser ofta ut som på de här bilderna. Ofta uppvisas exempel på ren naturförstörelse i samband med bebyggelse. Man har alltså planerat och byggt utan tanke på konsekvenserna i naturen.

Resultatet skulle, menar vi motionärer, ha blivit annorlunda om ekologisk sakkunskap, som kan bedöma samspelet mellan de levande organismerna och mellan dessa och deras omgivning, hade tillåtits medverka i planprojektet.

Nu skall jag inte orda så mycket mer i dag om detta därför att utskottet har ändå uttalat sig tämligen positivt om syftet med den här motionen. På s. 29 i betänkandet skriver utskottet att man i allt väsentligt kan ansluta sig till motionärernas allmänna utgångspunkt. Därför vill jag nöja mig med det anförda och bara hoppas att vi under kommande riksdagar skall få en ännu större förståelse för de här tankarna.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Fru talman! Det bätar föga att argumentera för en motion som ett enigt utskott har avstyrkt, men det är ju så med oss motionärer att vi tror att vissa synpunkter inte beaktats i tillräcklig omfattning vid behandlingen av våra motioner. Visserligen anser jag såsom herr Wennerfors att utskottet ändå har skrivit rätt positivt om vår motion nr 1166. Man har förstått att de aspekter som har tagits upp behöver prövas, men man har inte gått med på att frågan skulle överlämnas till bygglagutredningen och att kontakt skulle tas med utredningen om den kommunala demokratin.

Samtidigt vill jag emellertid påstå att utskottet i sin argumentering i väsentliga delar går vid sidan om kraven i motionen. Det är bra att i bygglagstiftningen finns föreskrifter om samråd och information och att denna fråga under senare år har ägnats ökande uppmärksamhet. I verkligheten vet vi dock att detta samråd inte fungerar särskilt bra. Men det är inte heller detta den här motionen handlar om. Den handlar om enskilda människors möjlighet att hävda sin rätt även när detta samråd fungerar som det skall.

Bygglagstiftningen är mycket komplicerad och planeringsproceduren mycket omständlig. Det är inte lätt för enskilda människor som sommarstugeägare och lantbrukare eller för representanter för t. ex.

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

*Den ekologiska
sakkunskapen i
byggnadsnämnd,
m. m.*

Onsdagen den
6 mars 1974

*Den ekologiska
sakkunskapen i
byggnadsnämnd,
m. m.*

villaägarföreningar att hitta rätt i denna djungel av paragrafer eller veta när man kan ingripa i en komplicerad planeringsprocedur. Saken förenklas minsann inte av att den som närmast skall tillhandahålla den information som den enskilde behöver ofta är motparten i den intressekonflikt man befinner sig i, nämligen planeringsorganet. Verkligheten är inte så bra att det här fungerar friktionsfritt.

Vi framhåller i början av vår motion att den rättshjälpsinstitution som nu finns är betydelsefull men inte till fyllest. Den kan inte tillämpas i dessa fall. Vi framhåller bl. a.:

”Rättstrygghet och rättsskydd är emellertid inte enbart en fråga om möjligheter att vid uppkomna rättstvister få sakkunnig hjälp till skäliga priser.

I rättsskyddsbegreppet måste också inbegripas ett tillgodoseende av medborgarnas naturliga behov av information om och inflytande över förestående samhälleliga åtgärder, vilkas konsekvenser i olika avseenden påverkar den enskildes rättsställning. — —

Upprättande av stadsplaner, utformning av kommunöversikter eller utläggning av olika sorters förordnanden sker ofta på ett sådant sätt att allmänhet och särskilt de därav berörda får kännedom om åtgärdernas konsekvenser först på ett stadium då möjligheterna till påverkan är starkt begränsade.”

Den enskilde känner sig i sådana här frågor mycket hjälplös och får lätt en känsla av rättsosäkerhet.

Ett sätt att lösa dessa problem skulle vara att man ställde sakägarombud till allmänhetens förfogande. Det kunde t. ex. ske inom ramen för den allmänna rättshjälpen. Genom sitt juridiska kunnande och sin obundna ställning skulle de kunna tillförsäkra enskilda medborgare ett bättre inflytande i skilda planeringsaktiviteter och därigenom skapa förutsättningar för en ökad rättssäkerhet.

Utskottet hänvisar i sin skrivning till att dessa frågor skall behandlas av bygglagutredningen, och jag skall givetvis ta del av de resultat den kommer fram till. Jag finner ändå att det hade varit motiverat att sända över motionen till denna utredning. Men det finns ju möjlighet att när utredningens förslag framlagts och proposition skall skrivas med anledning därav ta upp dessa problem, om de då inte redan blivit uppmärksammade.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Fru talman! I motionen 260 lämnas en dramatisk beskrivning av hur det kan bli när ett markområde exploateras för bebyggelse, och det har naturligtvis förekommit många skrämmande sådana exempel främst i områden kring de större städerna. Det har varit bostadsbrist, och planeringen har genomförts under tidsnöd. Byggföretagen har ofta haft fria händer vid byggandet, och det har självfallet varit enklare för dem att använda de stora maskinerna i byggnadsverksamheten och då först ta bort alla träd inom byggområdet. Den som bygger behöver ju inte tänka på de framtida konsekvenserna. Ibland behöver vederbörande inte heller medverka till att, som ofta sker, med konstlade medel åstadkomma en ny grönska.

Om detta råder inte alls några delade meningar i utskottet. Jag tycker också, herr Wennerfors, att vi i utskottet mycket positivt uttalat oss för att det inte skall vara på detta sätt. Naturligtvis kan man också ge kommunerna underbetyg när sådant här sker. Men steget är ändå, herr Wennerfors, ganska långt till att genom nya lagregler föreskriva vilken sakkunskap byggnadsnämnderna skall ha.

Herr Wennerfors talar litet svepande om ekologi, men ekologin är en sammanfattning av kunskaper inom en mångfald vetenskapliga specialiteter, och man kan knappast ha företrädare för alla dem inom den kommunala organisationen. Utskottet tar ändå för givet att byggnadsnämnderna numera anlitar den sakkunskap som är nödvändig på planeringsstadiet. Jag tror också att om politikerna eftersätter kraven på den här punkten, kommer människorna i grannskapet till de nya bostadsområdena att övervaka att man inte gör sådana övergrepp mot naturen som beskrivs i motionen.

Här kommer jag automatiskt in på motionen 1166 av herr Johansson i Växjö m. fl., som gäller den enskilda personens möjligheter att följa och påverka arbetet i planfrågor inom kommunerna. Situationen är svår för den enskilde, och det är också svårt för kommunerna att finna rätta vägar. Jag kan inte hålla med motionärerna om att har en plan varit utställd före antagandet har man haft tillfälle till anmärkningar, och då har man också haft möjligheter att påverka som kan anses tillräckliga. Jag anser inte att detta är tillräckligt. Att läsa stadsplaner är besvärligt, och kan man det är det ändå i det sena skedet mycket svårt att få till stånd några större ändringar. Medinflytande och möjligheten till påverkan vid planeringen måste komma in mycket tidigare.

Statens planverk har i olika sammanhang för kommunerna pekat på behovet av vidgad insyn i planarbetet. Jag är övertygad om att de allra flesta kommuner, för att inte säga alla, numera är positiva till detta. Det gäller då att hitta de rätta formerna.

Motionens yrkande är att bygglagutredningen skall få tilläggsdirektiv som går ut på att enskilda personer skall kunna medverka i planfrågor. Vi har inte kunnat tillmötesgå det kravet, eftersom det redan är tillgodosett i de direktiv som bygglagutredningen har. Om jag inte är fel underrättad kommer det också förslag från bygglagutredningen i den här delen ganska snart, troligtvis före sommaren.

Motionärerna pekar även på det underläge som den enskilde — t. ex. en sommarstugeägare eller jordbrukare — kan hamna i när kommunen gör upp planer. De har inget yrkande som visar vad de egentligen önskar på den punkten, men i motionens text nämner de bl. a. förslaget om kommunala sakägarombud. Jag vill understryka att detta kan vara en möjlig väg.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Fru talman! Jag uppfattar det som mycket positivt när civilutskottets värderade ordförande säger att det inte är tillräckligt med att en plan är utställd för att man skall vara belåten med insynen. Det kan vara riktigt att vi har tagit litet lätt på den saken, men det är just innan planen är

utställd som vi vill ha insyn och möjlighet att påverka den. Den möjligheten har man inte i dag, utan ofta står vederbörande inför fullbordat faktum den dag då planen är utställd. Naturligtvis kan då ersättning för mark och t. o. m. rättshjälp komma i fråga, men just i förberedelsearbetet är – som också civilutskottets ordförande påpekade – möjligheten till påverkan minimal.

Jag hoppas verkligen att bygglagutredningen skall se till, att även de här problemen blir lösta. Kanske får jag ställa en fråga till fru Olsson i Hölö. Utskottet säger i sitt betänkande att det hoppas att bygglagutredningens förslag skall ge möjligheter att eliminera de här olägenheterna. Vidare säger utskottet: "Vad motionärerna särskilt anfört om kommunala sakägarombud får därvid bedömas bland andra möjliga alternativ och med hänsyn tagen även till i vilken omfattning den allmänna rättshjälpen kan tillgodose motionärernas syften."

Jag begär naturligtvis inte att fru Olsson i Hölö nu skall veta vilka åtgärder som betänkandet kan innehålla, men man har kanske i utskottet något resonerat om vad man skulle tänka sig i stället för sakägarombud.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Fru talman! Motionärerna har ju anvisat några vägar som man kan gå. Vi har helt naturligt, när detta är föremål för utredning, inte diskuterat möjliga vägar. Men utredningarna kan givetvis ha flera förslag, och därför har vi den här skrivningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24 Ändring i byggnadsstadgan, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 10 i anledning av motioner om ändring i byggnadsstadgan, m. m.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Fru talman! Motionen 910, som jag har att svara för, innehåller två yrkanden. I det första föreslår vi att föreskriften i 42 a § byggnadsstadgan om bl. a. offentliga lokalers tillgänglighet för handikappade skall vara bindande och inte som för närvarande inskränkas av en intagen hänvisning till skälighetsprövning. Efter vad jag har kunnat utläsa ur betänkandet är utskottet av samma uppfattning, så jag skall inte orda mer om den frågan.

Det andra yrkandet i vår motion, som syftar till att bostäder generellt skall anpassas för handikappade, har däremot inte accepterats av utskottet, och det beklagas.

Vi menar att den handikappades förflyttningsmöjligheter måste sättas in i ett större sammanhang och omfatta samhället i dess helhet. En allvarlig begränsning i målsättningen i dag är att personer som använder rullstol endast kan komma in i porten till ett flerfamiljshus samt förflytta

sig fram till en hiss, där sådan finns, och det är som alla förstår inte tillräckligt.

Den handikappades integrering i den allmänna gemenskapen är bl. a. beroende av bostädernas tillgänglighet. Byggnadsstadgan bör därför ändras till att omfatta inte bara entrén utan också bostadshuset i övrigt. Handikapputredningen har också tidigare ställt ett sådant krav i samband med ett betänkande om anpassningsbidrag.

Utskottet har inte närmare motiverat sitt ställningstagande på den här punkten. Jag antar att man bygger sitt avstyrkande på tron att en byggnation efter den här målsättningen skulle bli alltför kostsam. Då vill jag ta utskottet ur den villfarelsen och åberopa ett sakkunnigutlåtande från bostadsstyrelsens tekniska byrå, som menar att en anpassning av bostädernas utformning till handikappades grundkrav, nämligen att kunna besöka andras bostäder, icke kommer att medföra någon kostnadsfördyring av betydelse för hyressättningen. Snarare är det så att de allmänna standardkraven från konsumenthåll på t. ex. rymligare våt- och förvaringsutrymmen sammanfaller med handikappades krav.

Jag får för dagen nöja mig med den halva segern och ber att få återkomma till den senare frågan.

Men låt mig också säga några ord om motionen 1577, som Jan Bergqvist och jag har undertecknat. Den tar upp krav om att enskild handikappad och vissa intresseorganisationer, såsom handikappförening och fackförening, skall ges besvärsmätt då det gäller 42 a § byggnadsstadgan. Det finns i dag färskta exempel på att handikappnormerna inte alltid följs, och i sådana fall bör en reaktion få komma fram. Besvärsmätten är i allt väsentligt förbehållen markägare och grannar. När det gäller offentliga byggnader finns det alltså ingen möjlighet för enskilda människor eller föreningar att klaga, därest kommunen inte följer bestämmelserna.

Jag hoppas att man i det pågående utredningsarbetet, som utskottet har åberopat, tar upp frågan och även löser den på det sätt som utskottet förordar i sitt yttrande.

I detta anförande instämde herrar Göransson och Bergqvist samt fröken Sandell (samtliga s).

Fru OLSSON i Hölö (c):

Fru talman! Det är ju alldeles uppenbart att vi inom utskottet funnit att dagens bestämmelser på detta område inte är tillräckliga, och det är därför som vi föreslår att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna att man bör lägga fast en högre ambitionsnivå.

Herr Nilsson i Kristianstad tog upp kraven på en vidgning av handikappanpassningen. Vi har skrivit att detta får prövas löpande, och vi har då även haft kostnadsaspekten med. Det är ju glädjande att nu höra att en sådan anpassning inte skulle kosta mer. Är det på det sättet måste det vara genska enkelt att åstadkomma en lösning.

Vad beträffar frågan om överklaganderätt har vi sett saken så, att det primära är det ökade inflytandet och den ökade insynen – något som det är mycket angeläget att få till stånd. Överklagande tar tid och bör

därför komma i andra hand, men naturligtvis måste man också kunna tänka sig detta, om det inte går att nå det man vill nå med den ökade insynen och det ökade inflytandet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 25 Interpellation nr 45 om förbud mot utförelse av äldre kulturföremål

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVANSTRÖM (c), som yttrade:

Fru talman! Enligt samstämmiga uppgifter från flera håll synes exporten av antikviteter från Sverige öka i oroväckande grad. Bl. a. lär exporten av antika möbler till Syd- och Mellaneuropa av svenskt 1600-, 1700- och tidigt 1800-tal ske efter organiserade uppköpsturnéer av vissa smarta uppköpare. Det rör sig i många fall om produkter som huvudsakligast skapats genom skråämbetenas fint utvecklade yrkeskunskaper till en svensk möbelkonst speglande svensk kultur och hantverks-tradition.

Det anses att denna kultur bör bevaras för vår nuvarande generation och för våra efterkommande här i landet. Gällande bestämmelser, som är avsedda att hindra icke önskvärd utförelse av här ifrågavarande antikviteter, återfinnes i kungl. kungörelse den 6 maj 1927 angående förbud mot utförelse från riket av vissa äldre kulturföremål (ändrad 1948, 1949 och 1960). Av intyg från möbelbranschen och från enskilda personer, av framställningar till myndigheter och av ett stort antal artiklar i pressen framgår att man på många håll är orolig över att dessa bestämmelser lika litet som straffbestämmelserna enligt lagen om straff för varusmuggling kan anses hindra en ständigt ökande icke önskvärd utförelse av äldre möbler och husgeråd av stort kulturhistoriskt värde.

Någon aktuell utredning om ändrade bestämmelser i fråga om antikvitetsutförelse finns ej. En sådan utredning var emellertid verksam i mitten på 1960-talet. Härom kan anföras:

Regeringsrådet E. L. Eckerberg fick den 15 februari 1963 Kungl. Maj:ts uppdrag att som särskild utredningsman verkställa utredning rörande förbud mot utförelse ur riket av värdefulla konst- och kulturföremål och därmed sammanhängande frågor. Eckerberg, biträdd av experter, avgav i maj 1964 ett betänkande, Förbud mot utförelse av kulturföremål (SOU 1964:22).

I nämnda betänkande föreslogs en förordning om förbud i vissa fall mot utförelse från riket av värdefulla kulturföremål. Förordningen, som skulle ersätta 1927 års kungörelse, avsåg alster av bildkonst, konsthantverk och konstindustri, vissa skrifter och andra föremål av allmänt person- eller kulturhistoriskt intresse. Tekniskt sett var förslaget utformat på sådant sätt att alla kulturföremål som nått en viss ålder, i regel 100 år, skulle beläggas med exportförbud. Från detta exportförbud skulle göras

vissa generella undantag. Ägare till kulturföremål som ej fick utföras föreslogs få rätt att få föremålet inlöst.

Utredningsmannen underströk att det var av vital betydelse för exportförbudets effektivitet att tillräckliga ekonomiska resurser ställdes till förfogande för att möjliggöra inlösen av kulturföremål som inte fick utföras. En särskild fond borde därför skapas för ändamålet.

Under remissbehandlingen av betänkandet godtogs genomgående utredningsmannens synpunkt att ett ökat samhällsskydd var påkallat för att minska risken för att värdefulla kulturföremål fördes ut ur landet. Från generaltullstyrelsens sida framfördes dock starka betänkligheter rörande de praktiska möjligheterna att kontrollera förbudet. Tullmyndigheterna skulle nämligen i så fall vid tullbehandlingen regelbundet behöva kräva bevis eller intyg rörande en mycket vid krets av konst- och kulturföremål, vilket skulle leda till avsevärda hinder och besvär för varuutförseln och allmänheten.

I den av betänkandet föranledda propositionen 1965:58 angående inköp av vissa kulturföremål uttalade departementschefen att remissbehandlingen av betänkandet – och framför allt de synpunkter som tullmyndigheterna anfört – visat att ett generellt förbud mot utförsel av vissa kulturföremål som föreslagits i betänkandet inte utgjorde en tillfredsställande lösning och att han därför vid det tillfället inte var beredd att lägga förslaget till grund för nya bestämmelser i ämnet. I avvaktan på slutligt ställningstagande i exportfrågan föreslog han i stället att medel skulle ställas till förfogande "för att användas till inköp av sådana kulturföremål beträffande vilka risk föreligger att de kommer att utföras". Inköp borde kunna beslutas endast i den mån det var fråga om kulturföremål som hade sådant konstnärligt, historiskt eller vetenskapligt värde att deras behållande inom landet var av synnerlig vikt.

Det föreslagna anslaget 100 000 kronor borde vidare enligt departementschefen få merbelastas om behov skulle uppkomma av större inköpsverksamhet än anslagsbeloppet medgav. Kungl. Maj:t borde i efterhand för riksdagen anmäla den medelsförbrukning som erfordrats.

Statsutskottet tillstyrkte bifall till departementschefens förslag (SU 1965:76), och ett belopp av 100 000 kronor anslogs därefter av 1965 års riksdag. Anslaget återfinns i år under littera B 21 på åttonde huvudtiteln.

De betänkligheter som regering och riksdag tydligen hade 1965 emot ett generellt förbud för utförsel av här berörda varor och den oro, som under remissbehandlingen från generaltullstyrelsens sida uttalats beträffande svårigheterna att effektivt övervaka förbudet, kan inte rimligen längre få hindra en välbehövlig skärpning av här gällande bestämmelser.

Kravet på effektiva åtgärder mot kommersiellt betingad icke önskvärd utförsel av äldre kulturföremål växer sig allt starkare bland alla intresserade parter, däribland hembygdsrörelsens folk. Vi fordrar att statsmakterna vidtar snabba och effektiva åtgärder för att stoppa all oönskad export av ifrågavarande kulturföremål.

Med anledning av det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att vidtaga snara åtgärder för att effektivt hindra icke önskad utförelse av äldre kulturföremål?

Denna anhållan bordlades.

§ 26 Interpellation nr 46 ang. tillämpningen av offertsystemet inom Statsföretag AB

Ordet lämnades på begäran till

Herr STRIDSMAN (c), som yttrade:

Fru talman! I propositionen 1969:121 angående bildandet av ett statligt förvaltningsbolag anförde föredragande departementschefen att bolaget i princip skulle drivas med krav på lönsamhet och med målsättningen att öka den statliga företagssektorns effektivitet, konkurrenskraft och därmed dess inneboende expansionsförmåga. På så sätt skulle förutsättningar kunna skapas för den långsiktiga tryggheten i anställningen. Förvaltningsbolaget skulle emellertid dessutom ha en positiv grundinställning till att lösa sysselsättnings-, beredskaps- eller andra av ägaren angivna speciella uppgifter.

Företagsdelegationen hade i sitt betänkande med förslag till samordning (Ds I 1969:1) anvisat en *teknik* för att förena det företagsekonomiska intresset med det samhällsekonomiska genom att förordna att förvaltningsbolaget skulle åläggas skyldighet att lämna offert till ägaren för fullgörande av sådana speciella krav om denne så begärde. Kostnaderna för att uppfylla dessa krav skulle enligt förslaget i princip redovisas särskilt och bestridas av ägaren.

Departementschefen tillmätte denna möjlighet för staten/ägaren att av sina företag ta in offerter stor betydelse. Hur denna metod praktiskt borde utformas skulle få prövas i varje särskilt fall.

Som jag ser det bör offertsystemet vid en aktiv tillämpning kunna medverka till att få till stånd önskvärda lokaliseringpolitiska engagemang.

Sedan beslutet fattades i riksdagen hösten 1969 har drygt fyra år förflutit. Enligt min mening bör det därför nu finnas tillräckligt underlag för att göra en utvärdering av erfarenheterna av offertsystemets tillämpning utifrån lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter.

Med hänvisning till vad jag anförut anhöll jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få rikta följande fråga:

Är statsrådet beredd att göra en utvärdering av erfarenheterna av offertsystemets tillämpning utifrån lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska synpunkter?

Denna anhållan bordlades.

Ordet lämnades på begäran till
Herr ÅSLING (c), som yttrade:

Fru talman! Bostadspolitiken berör skilda delar av samhällslivet. Samhällets socialpolitik, arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik och ekonomiska politik vävs samman inom bostadspolitikens ram på ett sätt som det inte finns motsvarighet till inom någon annan samhällssektor. Det är mot denna bakgrund ganska naturligt att bostadspolitiken befinner sig i förgrunden för intresset och att människors förändrade värderingar när det gäller valet av bostad fått mycket påtagliga konsekvenser för hela samhällsutvecklingen.

Den starka koncentration av bostadsbyggandet som präglade 1960-talet har sett sina bästa dagar. Människors ändrade värderingar och regionalpolitiska hänsyn motiverar en nyorientering i bostadspolitiken allmänt men kanske först och främst i synen på lokaliseringen av bostadsbyggandet.

Tyvärr förefaller det som om man fortfarande bland de myndigheter som har huvudansvaret för bostadsförsörjningen lever kvar i 1960-talets förutsättningar. Under fjolåret avslog länsbostadsnämnden i Jämtlands län ansökningar om statliga bostadslån på ett par platser i länet med hänvisning till att de aktuella fastigheternas kreditvärde med hänsyn till lokaliseringen var tvivelaktigt och att särskilda skäl att bevilja bostadslån saknades. Frågan är av stor principiell betydelse för utvecklingen i Jämtlands län, och det kan med fog ifrågasättas om inte de tillämpningsföreskrifter för statliga bostadslån som nu reglerar bostadslångivningen på landsbygden måste omarbetas med hänsyn såväl till regionalpolitiken som till människors värderingar när det gäller val av bostadsform och bostadsort. Detta understryks ytterligare av att när de tre ärenden det här närmast gäller överklagades har sedermera Kungl. Maj:t beslutat lämna besvären utan bifall.

De orter som det här är fråga om är samhällen på bekvämt pendlingsavstånd till bl. a. Östersund och andra orter med en tillfredsställande arbetsmarknad. Det är orter med några hundratal invånare och med en god servicestandard men med en begränsad lokal arbetsmarknad. Orter av denna karaktär har under senare år visat sig attraktiva som bostadsorter. Människor är i växande antal beredda att värdera den typen av samhällsmiljö högre än tidigare, och mot den bakgrunden är de även beredda att ta ett ökat pendlingsavstånd till arbetet.

Denna utveckling tillmäts av samtliga kommuner i Jämtlands län den allra största betydelse. Östersund är den utan jämförelse dominerande centralorten i länet, och denna centralorts starka attraktionsförmåga har framför allt under 1960-talet satt sin prägel på utvecklingen i länet för övrigt. De mindre orterna har kommit att utarmas när det gäller servicefunktioner, vilket är ägnat att oroa.

Den nya synen på bostadsmiljön ger emellertid underlag att öka dessa mindre tätorters livskraft och förmåga att bära upp ett visst mått av samhällsservice. Det finns anledning att betona att det här inte rör sig om

någon egentlig nettoinflyttning. Det bostadsbyggande det här kan bli fråga om är till betydande del ett bostadsbyggande som ersätter det boende i dessa mindre tätorters omgivningar som genom den fortgående rationaliseringen i jord- och skogsbruk upphört och där ofta äldre bostadshus försvunnit eller förvandlats till fritidsbostäder. Ur kommunal synpunkt har frågan bl. a. gällt att säkra ett oförändrat befolkningsunderlag i dessa mindre orter för att också kunna upprätthålla nödig samhällsservice för på platsen redan boende befolkning. Det finns alltså på dessa och andra liknande orter i Jämtlands län ett "varaktigt behov av bostäder" i bostadskungörelsens anda. Det föreligger också behov av förnyelse av befintligt bostadsbestånd, och med hänsyn till befolkningsutvecklingen är det angeläget att denna typ av bostadsbyggande får komma till stånd. Det rör sig genomgående också om orter där kreditrisken rimligen inte kan vara stor, eftersom det är orter som i den kommunala planeringen betraktats som bestående stödjecpunkter för samhällets service.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till andra befintliga fastigheter på orten är det ett mycket tungt ansvar, och jag skulle vilja säga obefogat, som de bostadslåneförmedlande myndigheterna påtagit sig när de under hänvisning till fastigheternas kreditvärde avslagit de aktuella låneärendena. Besluten strider dessutom uppenbart mot det uttalande statsutskottet på sin tid gjorde i fråga om småhusbyggandet på landsbygden. I utlåtandet 1964:42 sägs bl. a. att "den prövning som sker inte får bli så snäv att bostadsbyggandet på landsbygden systematiskt missgynnas". Konsekvenserna för ett län av Jämtlands karaktär blir ödesdigra om beslut i denna anda får vara vägledande. Genom en omotiverad styrning av bostadsbyggandet fortsätter då utarmningen av glesbygden på ett sätt som inte kan tolereras och som inte bara står i uppenbart motsatsförhållande till människors värderingar av miljö och samhällsutveckling utan också står i motsatsställning till samhällets regionalpolitiska strävanden.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr bostadsministern få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd utfärda sådana tillämpningsföreskrifter för statliga bostadslån att inte bostadsbyggandet på landsbygden fortsättningsvis missgynnas och övergripande regionalpolitiska mål ifrågasätts?

Denna anhållan bordlades.

§ 28 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 38 med förslag till lag om ändring i atomansvarighetslagen (1968:45).

§ 29 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 97 Herr *Molin* (fp) till herr jordbruksministern angående införande av ett s. k. riksspel:

Vilken inställning har jordbruksministern till införande av ett s. k. riksspel och till utformningen av detta riksspel?

Nr 34

Onsdagen den
6 mars 1974

Nr 98 Herr *Andersson* i Örebro (fp) till herr utbildningsministern om remissbehandling av reklamutredningens förslag rörande TV-reklam:

Avser utbildningsministern att sända ut reklamutredningens förslag rörande TV-reklam på remiss?

Nr 99 Herr *Lindahl* i Hamburgsund (fp) till herr kommunikationsministern om slopande av tidtabeller för färjtrafik:

Anser statsrådet det motiverat att låta färjor gå efter tidtabell i stället för efter anrop även när det orsakar olägenheter för trafikanterna och ytterligt små besparingar för statsverket?

Nr 100 Fru *Johansson* i Uddevalla (s) till herr arbetsmarknadsministern om vidgad rätt till kontant arbetsmarknadsstöd:

Är statsrådet beredd att pröva möjligheterna till en sådan ändring i lagen om kontant arbetsmarknadsstöd att den tid varmed värnplikstjänstgöring jämställs med förvärvsarbete förlängs?

Nr 101 Herr *Takman* (vpk) till herr utrikesministern angående Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regerings deltagande i viss internationell konferens:

Varför röstade inte Sverige för Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regerings deltagande i den internationella konferensen för bekräftande och utveckling av folkrättens regler om humanitet i krig?

Nr 102 Herr *Westberg* i Ljusdal (fp) till herr utbildningsministern angående kontrollen av studiemedel:

Anser utbildningsministern att kontrollen vid beviljande och utbetalande av studiemedel är tillfredsställande?

Nr 103 Herr *Hernelius* (m) till herr utrikesministern angående svenska diplomaters utfärdande av legitimationshandlingar:

Har utrikesministern några kommentarer att göra till ambassadör Edelstams uppgifter om att han under sin tjänstgöring i Chile utfärdat falska legitimationshandlingar?

Nr 104 Herr *Olsson* i Stockholm (vpk) till herr jordbruksministern om förbud mot användning av epoximaterial:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till förbud mot användning av epoxymaterial?

§ 30 Kammaren åtskildes kl. 17.40.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert